

Centar kulturnog razvoja, Vrbas

Izdavač **CKR, Vrbas**

za izdavača

Mirela Mirković

priređivač i redaktor

Momčilo Bakrač

lektura i korektura

Milorad Martinović

prelom, priprema i dizajn

Vladimir Nikolić

Na koricama

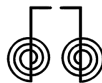
Rade Ratko Vujačić – *Paralele* (ulje na lesonitu)

**Izdanje časopisa finansirala –
Uprava za saradnju sa dijasporom i iseljenicima pri Vladi
Crne Gore**

MAJSKA ZORA

**Časopis za književno stvaralaštvo – nacionalno,
regionalno, globalno**

(s predznakom crnogorske nacionalne zajednice u Srbiji)

2023.

Transverzale iz središta

Pavle Goranović

SLUČAJ RIJEČI KAL

Pismo govorniku hindu jezika -

Jedni imaju problem sa pamćenjem,
drugi sa zaboravom.
Prvi se previše sjećaju, drugi samo zaboravljaju.
Jedni su već u budućnosti,
drugi su uvijek u prošlosti.
Sadašnjost izgleda svima izmiče.
Kažu da u hindu jeziku, jeziku neshvaćenih miliona,
feministkinje i prosvjetiteljke Pandite Ramabai Sarasvati,
ista riječ označava juče i sutra.
Navodno, ta se riječ piše, ili čita: kal.
Ili se kal i čita i piše. Sve je jedno kalu.
Pa nema to veze što na ovom ubogom prostoru
ničega nije od indijske mudrosti,
što pomislih kako se i u nas nenamjerno
istom riječu objašnjava prošlost i budućnost.
Isti usud i iste zlosti, sjevremene i kružne.
I riječ kal postoji u ovom jeziku različitih naziva,
i neće biti da je iz svih tih jezika njeno porijeklo.
Preuzeto je, dakako: *izam* je kal,
kao i mnoge druge riječi našeg i naših jezika.
I značilo bi valjda doslovno: blato.
Ili još gore - glib.
Pa nijesu krivi jezici,
što ta riječ zvonu u vilicama predaka i ušima potomaka.
što se primjenjuje kad je i ne izgovaramo
i u nju što uranjamo šta god ovdje da učinimo.
Kal – to je i naša riječ za juče i za sutra.
Hindusi će se vjekovima hvaliti s jezičkom raznolikošću;
No, jedinstvo u tolikoj raznolikosti, a u jednoj riječi –

ne bi našli oni prvi koji imaju problem s pamćenjem,
ni oni drugi što ih tišti zaborav.
Ne bi ni oni iz prošlosti, niti iz budućnosti.
Ali oprostite na prestižu, govornici hindu jezika,
vas 322 i nešto miliona ponaosob,
uključujući i poštovane prevodioce neznanog broja
s tog jezika mnogoljudnog i drevnog:
kal je, za razliku od vas, naša riječ i za - danas.

JEZIK I ŠUM

Na svjetski dan čitanja poezije naglas

Kaži mi, kamo usmjeriti šum jezika,
kad niotkuda nema odziva.
Ti čuvaš ljubav u nepoznatim sastojcima,
na hladnom prostoru.
A moje srčane riječi idu u glas sa nervima.
Šaptač sam tvojim nijemim muzikama;
svjedokinja si mojih obnavljanja.
Možda se tako dostiže skladna temperatura
dva rebra što se razumiju u strasnom doticaju.
U tebi ljubav postoji neizgovorena,
ja rizikujem da je previše saopštim.
Uočila je to ona elegantna vlasnica izdavačke kuće,
kad je odmjerila naše kretnje
i osmotrila naše poglede dok smo prelistavali kataloge.

Kaži mi, kamo da uputim svoj glas
kad se tvoj sluh premišlja.
Bio sam zapisivač povremenih ljubavnih trenutaka.
Ne morah biti i prorok da bih uočio kuda ćeš otići.
Taj tvoj okrutni plan nije me iznenadio,
slutio sam sve to prije nego što je otpočela sjutrašnjica.
Ti voliš jezik, ne i onaj njegov šum.
(Ah, šta drugo nego da poštujem,

premda i rebra pamte.)
Tebi ne treba riječ na glas,
ne samo zato što zbilja voliš da pročitaš,
nego što se plašiš da ćemo se u jeziku -
u tom, makar i najmanjem šumu njegovom i prepoznati.
Plašiš se da ćemo se izgovoriti.

LJUVENI NATPIS

Kada bi koji put kosom mahnula
naglim pokretom glave,
pri tom čvrsto zatvoriv oči,
pomislio bih da si time razigrala stvarnost.

(Potom zatvorio bih oči i sam -
tada zajedno zamišljamo vrijeme neko buduće.)

Sad vidim kako ti je kosa tada tek
skrajnula blažene trene.
Onda kad bismo se tako igrali, nijesmo mogli znati
da smo sklopivši oči, samo ono naše vrijeme rastjerali.

A tad je ustvari trebalo otvoriti oči širom. Oboje.
Zatvarali smo oči pred zburadim vremenom,
a još tada, ono je naše doba iz nas samih izbivalo.

Želio sam ti pisati po ruci, po leđima
eh, i oni stihovi po gležnju.
Natpisi jedne ispričovijedane ljubavi.
Odjenuta oprezom, blizu plavetnog horizonta,
ipak nijesi mogla sve da predodrediš.
Iako su sad između nas klanci,
Tvoje bilo ostalo mi je u rukama: kakvo je to tek nasljeđe.

Bila si onda u haljini s nekim bijelim slovima glagoljice.
Odjeni onda i ovaj natpis ili dva,
Tebi sam ih namijenio, po tebi nadjenuo. Po nama naslovio.
Jer, postoje nježnosti koje su sačuvane samo u jeziku,
između gornje i donje usne. Pristoje ti one, po svemu, te riječi.
Razdvojenost razbistri, mene konačno odijeli.

U zajedničke večeri, s onim mahanjem kosom,
žmureći, odoše samo riječi kojih je tada nedostajalo.

I dva zaljubljena vida
u tjesnacu prerijetkih časova.

Ponoć u Lastvi

Pakovao sam kofere dok je muzika bila najbučnija.
Nekako volim, još uvijek volim da odlazim.
Da odlazim kad to ne primjećuju.
Ostavljam još jedno ljeto.
I avgust kasni ostavlja mene. Još jedan avgust.
Ona, sve rjeđa, svjetla na drugoj pučini
– to su nečiji daleki životi.
Svjetla ona tamo, što drugi tek naziru,
a ja ih po usudu svom osjećam –
ona svjetla u obližnjim brdima,
koja savršene sjene prave,
– to smo mi, to sam ja, to su soli naših života.
U moru, samo se u moru
ogledaju naša zajednička nestajanja.
U moru, nekad i u vjetru.
Ostavlja me još jedno ljeto.
A sve mislim da to ja nekud odlazim.
Miruju barke. I ponoć je.
Ponoć u Lastvi, Donjoj.

Još me jedan avgust ostavlja.
Kolovoz još jedan. Opet po nevidljivom putu.
Tako je valjda, tješim se, i u pjesnika s juga Italije.
Tako je svuda gdje miruju zvijezde i barke.
U ovo doba godine.
Sad, kad smo sve bliži jeseni života.
Tako je i tamo, baš u ovo doba godine.
U ovo doba noći.
U ovo doba svijeta.
Kolovoška me tuga redovno osvaja.
Tako je, mislim, i u Valoni i južnije još.
U gradovima koje ne znamo
i čija nam imena ne znače.
Ne padaju li i tamo južne zvijezde?
U ono doba kad se pakuju koferi
i kada su barke usamljene.
Kao bura što talasa brodske dnevnik
Jorgosa Seferisa i svih velikih pjesnika Aleksandrije.
Papire i gradove do kojih samo ovako stižem.
U Donjoj Lastvi je sklad voda i slova.
Običaja i vremena.
Sklad suglasnika.
Još me jedno ljeto napušta...
A kao da sve to vidim po prvi put.
Jer ta svjetla što talasaju po moru
možda to zbilja nijesu moji odlasci.
Moj avgust i kolovoz moj.
To nestaje svijet, to ja nestajem:
niti je to smrt, niti je život.
A čekam da makar nešto od toga dođe.
Nekako volim, još uvijek volim da odlazim.
Još me jedno ljeto ostavlja
i u moru gledam naša, zajednička nestajanja,
u moru i u jugu,
u dalekom ogledalu,
u vjetru sjutrašnjem.
I opet u moru,
u zvjezdanom moru.
Miruju barke. I ponoć je.
Ponoć u Lastvi, Donjoj.

Klub boćara

Mladenu Lomparu

Volim često da budem posljednji gost
(znaju to moji prijatelji)
u klubu boćara ili sličnim objektima
koji polako odumiru.
Ono doba kada se sve tiho posprema
i kada se zijeva do naredne nesanice.
Tada najviše prepoznajem preuranjenu jesen.
U sebi i u plavim vodama Adriatika.
U gradovima koje pohodim, nikad prilagođen
smjenama vremena koja su sve češća:
sva su tuđa ona.
Tivat: raspored slova usklađen.
Ime koje zvoni u glasovima lijepih mještanki.
Muzika punih usana: Tivat.
Kada odu ovi bučni ljudi, s neobičnom šarenom odjećom,
kada nestane ovog cirkusa,
tada sve miriše po melanholiji,
po nekoj sjutrašnjoj kiši.
Već vidim pohabane karte i razbacane boce od pola litra,
iščekivanje nečeg što se neće ni primijetiti kada dođe.
To je život, ljeto,
to su nečiji rasuti dani...
Ima vremena za još jedno piće.
Još će jednom umorni vlasnik pažljivo vodom natopiti teren.
Taj glasnik ničega.
Ti lijepi gestovi neminovnog rastanka.
Tivat, riječ koja je snažna kao dolazeći brod.
Istovremeno i nježna kao biljka za koju ne znaju stranci.
Volim što ova pjesma odlazi.
U purpurni vazduh nad gradom
u koji zbog nečega idem.
u nikud – koje je tako moje.
Kao ono nikad,
naše nikad.

Posljednji gosti su uvijek najiskreniji,
reče mi taj čovjek, čija je rutina dopirala
ne do narednog gosta, koga još nije bilo,
nego do narednog mjeseca valjda.
Kakvo li je tek gospodstvo onog gosta koji pristiže.
Kakav li je život njegov,
do neizlječive nostalgije.
Do Tivta, do soli naše pogubljene.
A kada odu ovi bučni ljudi,
sjetimo se Tivta,
onog mjesta koje se nikome ne nameće,
Tivta, kao riječi u kojoj i valovi skriveno plešu.
More i ljubav.
Jedno dugo, lijepo iščekivanje.

PRIPREMA POEZIJE

Moja tuga:
to se pripremam za pjesnika.
Bez pjesme.

Tvoja čežnja:
to se pripremaš za pjesmu.
Bez pjesnika.

MOJ UZVIŠENI GUBITAK

– Noćni razgovor –

Iskreno, ne znam šta te u svemu zbunjuje –
moja nimalo pjesnička spoljašnjost

ili oči – kažu jednako opasne i mile –
oči koje obavezuju na neku, makar i slabašnu vjeru.
A želiš da ti pričam...

Kako da ti pričam o potrošenim godinama,
o gradovima u kojima sam sebe saznavao,
kao da su posljednji dani bili preda mnom.
O danima u kojima sam trošio sebe,
dok tebe nijesam sreo i poslije.
O ulicama mojim pustim kojima sam imena davao.

Idem nizbrdo, to pouzdano znam – kažeš.
Ali zar ne osjećamo izvjesnu lakoću kada idemo nizbrdo,
lakoću nestajanja – kažem.
Ili sam ja obje rečenice kazao.

Samo o pjesmama koje su mi život tako jasno predvidjele
moram da ti pričam. Moram, jer je uzalud.
Uzaludnost je ionako moj najjači motiv.
Moram da ti pričam baš zato što nećeš čuti.
I upravo sam uporan jer razumijem da te to ne dotiče.
Samo o pjesmama koje su mi život tako jasno predvidjele
moram da ti pričam.
A ti ne slušaš, niti moje pjesme čuju.

Kakav uzvišen gubitak!

ĆUTANJE

Nekad, zna to biti satima,
počinjem odstranjivati svaki govor.
Uporno sakrivam riječi. I sebe,
kao njihovog tobožnjeg tvorca,
sklanjam skupa sa njima.

Odričem se tako najstrašnijih dobara.
Svoja osjećanja, iskustva i zemaljske doživljaje
jednostavno ne iskazujem: ćutim.
Nakon te pojave
dogodi se da na tren ne mogu razlučiti
bramanski način života od tišine
u gradskoj čitaonici.
(To je, zacijelo, posljedica
fetišizovanog odnosa prema knjigama.)
I svaka tišina, biće da je tako, raspolaže
različitim značenjima.
Od kakve je utjehe
onda moje divljenje misticima?

Kažu da su sve priče ispričane.
Ali šta ako je svaka tišina istrošena,
ako više nema šta da se prećuti?

RAZGOVOR SA PRIJATELJEM

Zapravo, kad se bolje prisjetim
sinoć smo prvi put ozbiljno pričali o poeziji.
U aperitiv baru Hotela „Crna Gora“
odzvanjale su naše riječi,
zatrovane pjesmom i nekom čudnom nadom.
Sinoć smo prvi put ozbiljno pričali o poeziji.
O njenoj suštini i neobjašnjivom duhu koji nas obuzima
u trenucima kada smo sposobni
da ne priznamo osobine svakodnevnog života,
koji je kratak i tjeskoban
i koji najčešće treba istrpjeti.
Prvi put smo razgovarali
o našim pjesmama koje takođe ne umijemo da objasnimo,
nevjerovatnim počecima u koje niko nije vjerovao,

ni oni najbliži, jednako kao protivnici.

Sinoć smo prvi put ozbiljno pričali o poeziji,
o našim malim antologijama
i dječaćkom zanosu što još traje
dok gledamo u fotografije velikih melanholičnih pjesnika
i pričamo o knjigama, kriminalu i fudbalu.
Životima pisaca i našim životima –
biografijama naoko nespojivim sa tekstovima.

Dok pričamo o poeziji, učini mi se,
nekako se i sami promijenimo,
prilagodimo govor melodiji neke trubadurske pjesme.
Možda ponekad i proljetnom snijegu
što se onako bezazlen u svom padu
lijeno spušta niz naš Lovćen pusti,
koji je naš prapočetak i odar,
nas – kao pjesnika i kao Crnogoraca.
Lovćen, koji precu učiniše važnim
i pomalo patetičnim,
valjda sličnim mjestu kojem se dive
drugi evropski narodi, sa velikim vrhovima i pjesnicima.

Zbilja, prvi put smo ozbiljno pričali o poeziji,
u aperitiv baru Hotela „Crna Gora“,
gdje su i naši zajednički prijatelji najčešće odsijedali,
sinoć, dok su se pred nama motali razni tipovi,
obigravali oko našeg stola, gledajući nas sa čuđenjem.

Odjednom si rekao da zbog dobre poezije vrijedi živjeti
i da je najbolje da za koju godinu ostavimo sve,
nađemo neku obećanu pučinu i pišemo, samo pišemo.
Da uz crne masline, vino i mediteransko sunce
napustimo stvarnost i zaposjednemo onu tišinu
koja je naspram naših današnjih života.

Dodao si tada, baš te noći, da jedino dugujem svom daru.
Zbog toga što sam mlađi, zbog naslijeđene uljudnosti
i zato što sam u svojoj duši već raskrstio sa moćima poezije
nijesam ti mogao odgovoriti

da uopšte ne vjerujem da taj dug mogu ispuniti
dok sam na ovom svijetu.
Ni to da sam možda već odustao, jer se poeziji
ne posvećujem dovoljno, niti sam joj dao koliko ona meni.

Ali je čudno da sam baš u to vrijeme stihove ispisivao
samo na računima, na isječcima s kasa,
priznamicama, raznim papirima koji su prvi bili nadohvat ruke
kada su se svodila dugovanja.
Na papirima koji predstavljaju svakodnevno svjedočanstvo
o tome gdje, šta i kad sam kupio, gdje sam bio.

Dar je, dragi prijatelju, ipak odnekud drugo došao,
njega se ne može kupiti, njega i ne treba objasniti.
Pomislio sam dok sam se kroz park vraćao kući
da je i dar kao sama poezija –
rijetko ga saznamo i rijetko cijenimo.

Ako kod mene dar postoji,
ne stigoh da ti kažem tada, u aperitiv baru Hotela „Crna Gora“
– učiniću sa njim ono što je nekad Paul Gascoigne.
Biću sjena tamnih dana Georgea Besta.

Biću kao Rok Petrovič, koji bi pao ili bio prvi.
Biću kao on, koji nikada nije izronio.

To je jedino što je te noći izostalo iz našeg razgovora.

Jovanka Vukanović

DANI MOJI SVAGDAŠNJI

Nakupilo mi se dana,
Evo ih
Već dobra hrpica.

Ne znam šta ću s njima.

Da se bar razlikuju
Pa da ih na police složim.
S knjigama da se pomiješaju.
Možda bih ih nekad i pročitala.

Ovako
Svi su mi u jednom ćošku
Naslagani kao stara obuća
Koju smo namijenili siromasima.

Nemam volje ni da ih gledam.

Da hoće bar
Samo nakratko
Da izađu iz kuće
Da se prošetaju
Vazduha da se nadišu
Dana da vide...
(i mene sa sobom povedu)

SMRT UVIJEK DOLAZI RANIJE

I sutra će se pojaviti dan
Po uzoru na prethodne :
Ljudi će se pomjerati s mjesta na mjesto
Kiša će ispirati pločnike
Muzeji će se otvarati – zatvarati
Lišće će mijenjati boju
Djeca će se i dalje čuditi...

Za taj dan
I ti si ponešto imao na umu
Ali da se baš tebi neće prikazati
Da ti neće ni u san navratiti
Nijesi ni slutio

Obično pomislimo
da se takve stvari jedino dešavaju
Ili drugima
Ili prekosjutra.

BOL

Kratke pjesme jače bole
Zato što ne dozvoljavaju odušak
Čak ni jauk
Smatraju ih
Čistim gubljenjem vremena.

Kad te zaboli
Postaješ tačka.
Zanijemiš

Ne trepćeš
Ne pomjeraš se.
I stvar je riješena.

Tako presovan
Možeš da staneš u svaku pjesmu
I da ti još mnogo prostora ostane
Za sljedeću bol
koja će, svakako, doći.

(SAMO)ZAVARAVANJE (ili) NIJE LAKO BITI DOBAR PJESNIK

Rđa se
Po mnogočemu hvata
Bojim se
I po mojim stihovima
Da će
Mnogi su pokušavali
Da je skinu
Ja ću čekati
Možda će
Tek tako da bane
Ne provjeravajući
Ni mjesto ni ulog
Tek tako
Možda će i sama
da ode

Samo kad bi mi ostavila
Jedan slobodan red
Za nju sitnica
A meni
Sasvim dovoljno
za *Post scriptum*.

KNJIGA

(Jovanu Raduloviću)

Ono što smo propustili
Sad raspoređujemo
Po njenoj unutrašnjosti.
Nikad nam dosta stranica.
Ko je bude čitao
Odrediće njihov broj.

Ima i obratnih situacija.
Natrpamo je sitnišem
Od sopstvenih života
I tako je, ne znajući,
Zatvorimo prije vremena.

A hoćemo pisca!

Srećom, on nikada
Ne odlazi daleko.
Uvijek može da nas oslušne.
I uvijek je to
U pravi čas.
Jer, on je sve ovo
Već davno predvidio.

Plavno, 8. novembar, 2016.

SAMO NEKE MRVICE

Sablažnjavam se nad sopstvenim vidom.
Umjesto da prepozna

I da mi javi
On (zaluden Nevidenim)
nastavlja potragu.
Ostavlja me samu.
Oslušujem
Čekam
Ne mogu nikuda
Dok se ne vrati.

A i kad dođe
Samo neke mrvice donese
I meni slijepoj
Kao milostinju
Na dlan stavlja.

PROTOK

Mrtvi ozbiljni
Jedino smo mi zauzeti
Za sve
Tražimo rješenje

A ne vidimo
Da se beskrajnosti
Samo jedna u drugu prelivaju
Da nema zaustavljivog vremena
Ni riječi
Koja će mu se oduprijeti

Samo mi početak tražimo
I nikad da ga
Dovedemo do kraja

Povlačimo konce

od jedne do druge tačke
Da ublažimo nalete praznine

I baš kad pomislimo
Da je došlo
Naših pet minuta
Svih pet se već survalo
U protok
Slijepih dešavanja
Što jure
slijeva nadesno
Sdesna na lijevo
Kao preplašeni miševi

A mi i dalje pravimo izvještaje
Sklapamo ugovore
Oštrimo pečate
Savršeno podređeni
Svakoj klauzuli.

I ne vidimo
Kako se promaja razmahuje
I čisti teren
Za nove goste
Za nova dežurstva

Aleksandar Ćuković

Mustra

Znam mjesto, ulicu i broj
Na kom pauci pletu nova tirkiz-neba
Sa više papagaja
I čine usluge svakojake.
Kao od šale
Svaki po tri želje ispuni

Ženi što mastilo za nebo im sipa
Pletu džemper
Crveni

Ako stignemo prije mrtvačkih kola
Pokazaću i tebi
Kako joj stoji.

Umivanje

Lavabo će me progutati

Prošle su suze
zatim trepavice, pljuvačka i brada
Prolaze obrve
I krv
Sasvim lako

To ja hoću vani

Neće biti strašno, ako će me tamo neko čekati.

Nagon

Što duže pišem dnevnik
Sve teže se snalazim
U sopstvenoj prošlosti.

Nazad nema

Treba biti strpljiv
Pedantan
I istrajan
U gubljenju samoga sebe.

Na dah

Odaberem dva pjesnika
Talentovana neplivača
I čun zaljuljam
Silno

Prije trećeg sutona
Zagrljen
Izroniče moj izbor
U Maljevičevom crnom kvadratu

Prsti

Čim bi spustila glavu i uvukla šake pod jastuk nešto bi joj odsijecalo prst po prst kako ne bi mogla zapisati san po buđenju.

Izjutra bi prste pronalazila po kući: u zdjeli za kafu, slaniku, ispod televizora, pobodne u saksiju, u drvenoj imitaciji knjige na polici biblioteke, ali i u zubima Lusi koja je još bila mače i dnu akvrijuma sa zlatnim ribicama kojima nikada nije ni dala ime.

Papir na noćnom stočiću morao bi ostati prazan, a olovka i mobilni telefon netaknuti. Pod jastukom su odista bila čudna sjećiva. Ostaci sna bili su svugdje sem na papiru.

Od tad, slušajući je dok govori o tome šta je sanjala, pogled mi neizostavno padne na šake. Njene i moje.

Damski šešir

Da je bila muškarac, vjerovatno bi sate provodila pred ogledalom fazonirajući bradu prema posljednjem modnom trendu. Da je bila prozni pisac, vjerovatno bi njena priča bila duga, kitnjasta, sa puno, puno nepotrebnih, možda čak i besmislenih opisa. Da je ikada boravila u Crnoj Gori, ne bi dočekala da je duboka starost razuvjeri kako svi Crnogorci ne znaju „Gorski vijenac” napamet. Da je znala da neće imati djece, vjerovatno se nikada ne bi ni udavala. Da je znala da njene knjige niko neće čitati, vjerovatno ih nikada ne bi ni napisala. Da je znala da joj pogrebu neće prisustvovati kolege po peru, vjerovatno nikada ne bi ni umrla. Vjerovatno je zato i pisala. Da ne bi umrla. Vjerovatno...

Da je u bilo kom životu, vremenu, polu, razumu i tijelu mogla da odabere odjevni detalj, u svakom bi to neizostavno bio šešir. Da ju je iko upitao šta pjesnikinju čini pjesnikinjom, odgovor bi glasio – šešir. Da je vjerovala

u boga, možda bi nad grobom imala krst. Da je vjerovala u boga, možda bi imala gdje zakačiti šešir.

P.S.

Stari kažu da se, vjerovatno, i danas na gradskom groblju, zajedno sa vjetrom, ko zna otkud, pojavi i lijep damski šešir koji se kotrlja i sudara sa nadgrobnim ćiriličnim spomenicima na kojima se imena jedva naziru. Vjerovatno se, kažu, neuspješno pokušava zakačiti za tuđu krstaču... Vjerovatno...

Usjedjelica

Svjetlo se guši. Muči se. Izdiše. Curi mu snaga. Najbolji susjedi psuju Teslu. Neka, naš je i to je korektno. Čiji naš? Treperenje. Prag mraka u najavi.

Sve samo što nije.

Za deseti rođendan dobila je igle na poklon, kaže rođaka. One debele, za pletenje, dodaje susjed. Zatim je narednih trideset godina plela džemper za izlazak, zna vozač kola hitne pomoći. Potom je igle odložila – u utičnicu, konstatuje policajac i javlja gdje treba.

Mrak.

Susjedi su nestrpljivi. Ovo oko Tesle im nije jasno.

Sladana Kavarić Mandić

Oni i ja

On se njoj uvijek obraća u množini
obzirom prema porodičnom gnijezdu
Na čijim jajima sjedi

On se njoj uvijek obraća
Iz topline svog doma
Koji predstavlja prvim licem jednine
On uvijek kaže ja
postaje astronaut u bezvazdušnom prostoru
Poster u dječjoj sobi introvertnog genija
Udica na najlonu
Ili
štap nekog ribara sa Kiribatija
Množina i jednina se sudaraju

pomjeraju
kao okeanske struje

Sluteći cunami i beskućništvo.

Jezički refleksi ne griješe
Prirodno izbijaju kao sjećanja
na šare tepiha iz ranog djetinjstva

I svako je uvažen i srećan

Zar ne?
Kako da ne...
Na čijim jajima ja sjedim?

Ruzmarin

Na nebu će se ukazati užareni kamen,
pomorandža koju neću oljuštiti,
progutaću je silom.

Pomorandža će istruliti,
nađubriće besmislom
divlje voćke
na ljetnjim košuljama imigranata,
ali htjela sam o nečem drugom:

prazna sam sadržaja zbog kojih se živi
a slutnje izlijeću kao glineni golubovi,
srećom ih promašujem
Udaljavam se sa piste na koju više ne slijeću neobuzdane strasti
konji se uče kako vući zapregu
ovaj put
svi naši putevi završiće u praznovanju besmisla
u zvukovima jutra što ih nose gladne gugutke

redovnim ciklusima
između kojih ćemo spremati ribu
začinjenu ruzmarinom.

Komed(ij)a

Komeda je pravio muziku i živio
na zamišljenom otoku, negdje u srcu zemlje
gdje ravnice mirišu na mediteran.
Posjećivao je ateljeje, polubordele u kojima su
umjetnici slušali jazz, raspravljali o dekadenciji

ne znajući koliko savjesti treba za muzički
transkript jednog životnog scenarija,
da se muzika složi sa haljinom ili frizurom
neke nesrećno udate glumice.
Sva ta izmišljena avangarda pretakala se
kroz flaše jeftinog konjaka
zauvarala je na septičku jamu u centru Los Anđelesa.
Na balkonima se razmatrala tekuća filozofija
jeftina kao moldavska kolonjska voda.
Život je počinjao i gasio se u postalkoholnoj depresiji.
Mislim da je to sve.
Dvadeset godina kasnije
između dvije stanice
u vozu
Komeda gleda u nacrt za evakuaciju
Odlazi suprotnim smjerom
podmeće požar.
Sve je spaljeno
bivši životi su preparirani.

Umazani

Lešinari smo, čeprkamo po mesu novih života,
postmoderno ih nazivamo projektima,
skloni smo da vjerujemo u diskurs mašina,
zovu ga emancipovanost.
Posmatram gubitak interesa,
otkucaji razgibavaju usnu.
Autodestruktivni Prometej je lešinar svoje nutrine.
Prometej sa stokholmskim sindromom, sjedinjen sa izjedanjem
ždere pređeni put kao tuđe džigerice.
Više nema radnih mjesta, inače bih istovarala ugljen:
pridala bih nečijem životu, komadu puta, ili nekog doma.
Bila bih metar pređenog puta na brodu ka drugom kontinentu.

U stvari, gackam u mjestu, uslišavam svakodnevicu,
stidim se pregorijevanja kome svjedočim.

Ugalj je prevazidjen.
Umazana sam teškim govnama.

II

Usamljenost je veliki div koji se spušta sa neba
Platno razapeto između dvije strane svijeta
Putokaz za obmanu i grešku
Borovina je puna smole, borovina je puna djetinjstva
Brda su puna sezonskog drveća
Prostor je pun smrada
Radije bih umrla nego opet napraviila takvu grešku
Neimenovanu, prostačku
Volim te Soledad, ali mi treba samoća
Grickam zanoktice kao suncokretove sjemenke
Precizno i uporno
Plače mi se
za djetinjstvom, ne za tobom Pedro
Nedostaje li ti naša zemlja
Kome ne nedostaje rat taj ne voli Španiju
Razmijenili smo još par rečenica i to je bilo to
Više niesmo otvarali važne teme
Ovdje svi nose bijele košulje
Elegancija je recept za sreću
(Garave duše nose bijele košulje)
Ispeglane do glavobolje
Što ako sada zaronim
Da li ću izaći heraklitovski drugačija
Nekad je zaranjanje bilo nedopustivo odvajanje od tebe
Sad ne razmišljam o tome
da ne bi prekorio moju preosjetljivost
nauči me ćutanju
zagrljaju koji traje propisano kratko
da ne uznemiri pjesništvo
i ne uplaši genija.

Lena Ruth Stefanović

ZEMLJA TRPEŽA

Ćuti
Muči
Trpi
Jadnanebila
Sa svakim fino –
Nisakim iskreno
Ne talasaj
Nemo se zamjerat
Nemo lanut što
Nemo guzicom vrata zatvarat
Neka tebe ta priča
On se snaša
Takvi je čoek -
Snalažljiv...
U stvari – nije se on ni snalazio
Njega su dočekali
On je druge snaodio
A on ti je brat od onoga
Đeveričić od ovoga
Pašenog od toga i toga
Bratsvenika moga
Lažu
Svi lažu
Da nije njih – ne bi bilo Crne Gore...
Ne bilo je.

VRUĆINA

Vrućina je sprala tragove
Neisceljenih rana
Neprežaljenih ljubavi
Razmazala šminku
Otkrila brižno pokrivena tela
I neke tajne čuvane predugo
Vrućina, taj najveći priravnitelj
Ogolitelj
Duša
I loše kože
Sakrivenih grehova
Tajnih veza
Neproživljenih romansi
U vazduhu koji se gušio od mirisa maslinovog ulja
Na granici sa morem
Koje se mučilo da izbaci
strana tela iz svoje modrine
Dok je kamenje koje su uglačala
Stopala u gumenim papučama
Roptalo protiv najezde
Jednako besmislenih priča
Na ruskom, rumunskom i crnogosrskom
Krofne su postale priručna panaceja
Kojom univerzalne bake sa velikim stomacima
Pričešćuju decu pocrvenelu od varljivog sunca.

OLTAR PRAZNINE

u sred moje dnevne sobe
šank

bijeli, prekriven mermernom pločom
tu su nekad stajale knjige:
debele teške knjige u kožnom povezu
o Atini i Jerusalimu
o spoljnoj politici,
zaraćenim civilizacijama
padovima velikih sila
i štasvene

tu je bio Buda koji se smije
crna bogomajka i horoskopski znaci od bohemskog krisala
pozlaćene ruže od Herendi porcelana
kineski bogovi zdravlja, izobilja i sreće
pridružavali su feng šui životinje u drvetu
slonove, konje, pse i tigrove

moj oltar je sada gotovo prazan
na njemu je tek mermerna djevojčica, par ptičica od žada
jedna kornjačica i majušni zec
izgledaju srećni
bez skupocjenog porcelana
i velikih ideja iz debelih knjiga

ĐAVO, JEDNA NEAUTORIZOVANA BIOGRAFIJA

Poznaš li me?
U ovoj priči
Ja sam tvoj protivnik
Glas gordosti
Rođen iz tvoje sumnje
Nastanjen u tvom strahu
Sa stalnim boravkom u neveri
Potičem iz mraka
Nahranjen tvojim besom
Napojen tvojim bolom

Ja činim da posrneš i padneš
I dok smejući se govoriš da ne postojim
Ja te živog sahranjujem.

KULA URUŠENJA

Na mestu najveće tame
Želja je dvojaka -
za životom i smrću
ti i ja,
sazidali smo tu kulu
ciglu po ciglu
uvezane malterom od žuči
sa zabatnim zidovima,
od prećutanog
nedorečenog
potisnutog
ti i ja
upleteni u laži
zazidani u senku ugasle čežnje
tlačitelji revnosti
osuđeni jedno na drugo
u kuli sa potpornim stubovima
od onoga što će svet reći.
Naša srca su,
Poput ove kule
Mračna,
Hladna,
Memljiva
A ti i ja -
Ustoličeni
Vladari
Našeg privatnog Edoma.

Sonja Živaljević

Veseli vodič

evo
gospodo
globalni demografi
ovo su Brda Straha
– vaša nova krčevina
a ovo smo mi
Brade Koje Drhte
na nesreću svikli domoroci

ovdje
gosp. glob. dem.
ima mnogo divnih primjera
umiranja
od napada
od nemara
od tuge
i samoće
od rana na duši
neprebolnih

ovakav kult
smrti
u rajskom ambijentu
nigdje nećete naći

naravno
vaš otrov za korov
i sve ostalo
nepotrebno
već djeluje
vrlo brzo
kupićete hotele
našminkati raj

po vašem ukusu
za sebe
gospodo
globalni demografi
mi ga ionako
živeći u njemu
prepoznali nismo

a i ruke nam
saučešćima
zauzete
da bismo išta
odbraniti mogli

Imuni na daljine

Miju Raičeviću

Krckaj svoje dane, kažeš,
leti,
imaš i za koga.

Radost je tvoj jedini dug,
davno,
učih i ja sebe.

Bilo je to mnogo pre
nego što smo se sreli.

I pre tvog odlaska i
pre svih odlazaka mojih.

Letim, kažem, imam
i za koga,
a imam i od čega:

od naše blizine,

imune na vreme
i na daljine.

Zaljubljeni vitez

Brani Šćepanoviću

I Bog je imao
scenario
kada je pravio svet

Uvek neki početak
dan prvi
sudnji dan

Beskrajno
kotrljanje
po kaldrmi

Ne brinite
dobro sam
gospođice draga

Dopala me najbolja karta
viteška
scenarija iscrtavam

nad Moračom, Dunavom i Senom
sa vama
zauvek u mislima

Mojom krasnom Dulčineom

Planina

kad najmanje njoj se nadam
kad se sunce za krstove na Hramu uhvati
vrhovima prstiju za ivicu svijeta
kad zlatni poljubac od rastanka
praznik načini

zašumi Planina
ispod leve ključne kosti
munike vrhom takne
nežno

kao da je ona moje dete
a ne ja njeno
kao da nju ikad zaboraviti mogu
(ni u snu!)
kao da me možda bez nje
negde ima

ipak
kad najmanje se tome nadam
kad priljubim se leđima uz zlatni na Hramu krst
pod bradom modričast pojavi se vrh
niz ruke poteku reke
kapci postanu oblaci
evo i na ramenu vila drema
prvom na nebu zvezdom umirena

Slavka Klikovac

DUGO OČEKIVANA SREĆA

Imala je Mara noćne more, a i dnevne, čekajući da joj neko u kuću dođe. Prizivala je Radgosta, boga gostoprinstva, davala mu riječ da će ugostiti svakog putnika namjernika, a najviše bi je obradovalo da joj sin iz tuđine bane ili bilo ko, makar vrata da odškrine i kaže:

- Dobro jutro Maro, jesi li poranila? Evo moje ruke, pomoći ću ti da ustaneš...

Zamišljala je drage osobe, članove svoje porodice, od kojih veliki broj više nije među živima, svoje seljane sa kojima je zlo i dobro dijelila. Navraćali su radoznali koji bi se ponekad kroz odškrinuta vrata javili:

- Živa si! Dobro je, dobro! Možeš ti. Ih, ti sama i do kupatila ideš?! Sila si ti! Ne daj se!

Bodрили bi je, a ona je primjećivala da su to izgovarali kao da im je na tereti. Ponekad bi pomislila da im je krivo što je još živa, dok bi drugi jasno izražavali da im je žao njene vedrine i lijepog načina pripovijedanja. Znali su oni ranije satima slušati njene besjede i vedre priče iz prošlosti. A sada, ponestalo joj snage... Morilo je što ne opošljava sav posao, pa je sebe prekoravala da je nemarna. Krenula bi, ali bi je brzo nemoć zaustavila.

Noć je bila najteža. Tumaranje misli kojekuda bi je morilo do svanuća. Pomišljala je kako bi bilo dobro da nekog ima pod isti krov, u onoj sobi do njene. Barem tamo... Najviše joj je nedostajao bračni drug, tek toliko da im se štapovi dodirnu, pri usporenom hodu da im se rame na rame prisloni. Ali nikog... Danima... Mogla bi podnijeti da hrče i da kašlje, sve bi mogla podnijeti, iako ranije ne.

Cijelu noć se borila sa sjenkam breza koje je vjetar gurao kroz prozor njene sobe. Učinilo bi joj se da ima goste, nenadne u nevrijeme. Pokušavala je da ustane, da im otvori vrata, a onda joj bilo jasno da se to sjenke po njenom krevetu razigravaju i mame je. Znala je da se ohrabri dozivajući ime sina, Danila, da se jačom učini. Mora, noćna mora... Zle sjenke se okomile na nju nejaku i skrhanu od čekanja da ljudsku riječ

razmijeni. Čak i vila da je noću posjeti ne bi znala kako da je ugosti, a tek produžene ruke brezovih grana sakrivene u metežu sjenki.

Čekala je svitanje da joj otkrije lice sinoćnih posjetilaca koji su zaposjeli njen prozor. Svanulo je. Jutarnji zraci su je obgrlili kada je došla do prozora. Sa obadvije ruke se nalaktila da gleda u sunce, koje je žmirkalo kroz krošnju breze. Pogled je spustila ka zemlji, ka gomili prešeganih drva.

- Sjekira zaglavljena u panju! Ko je to mogao da donese? - nije sakrivala čuđenje.

Prizor joj je zaledio dah. Stajala je kao hipnotisana. Nije se pomjerala. Nije ni htjela da se pomjeri. Pod prozorom zmija, savijena u klupče sa podignutim prednjim dijelom tijela, ustrijemljenog pogleda na nju. Mara ne znade šta će. Nijesu mogle nauditi jedna drugoj. Naprotiv, Mari se učini da joj šalje poruku..

- Šta ćeš tu? Nemoj me plašiti! Pa, eto, imamo samo jedna drugu. - molećivo je izgovarala.

Zmija je kao sleđena stajala u istom položaju. Mara je mislila da je to priviđenje pa se okrenu, ode do kuhinje. Misli joj obuze zebnja. Šta ako je to Čuvarkuća pa hoće da je opomene. Zna ona od davnina da Čuvarkuća živi u temelju kuće i da se pojavljuje samo kada nasluti nesreću. Simbol je domaćina kuće, tj. kućnog starješine. Ne smije je ubiti. Kojim je dobrom ispod prozora?

Odjednom nastade buka, kao da se prelomi sva šuma sa okolnog uzvišenja. Zvuci su dopirali iz dubine zemlje, prateći glas pokojnog Milana koji prijetećim promuklim glasom izgovara ime njihovog sina.

- Šta Milane, koje su nevolje sa našim sinom Danilom. Ne gubi se! Ne odlazi! Ne, Milane! - zapomagala je Mara, pružajući ruke kroz otvoren prozor.

Iz siline buke začu se Milanov glas:

- Danilooooo...naš Danilo...

Sve se utiša. Mara je otvorila oči i pokušala da se podigne s poda. Njene samotne suve ruke, koje su često grlile jedna drugu, smogaše snage da se ponovo nađe pored prozora.

- Nije ona opasna, sama će otići, ne bojim se ja, - pričala je sama sa sobom. Htjede da sjedne na krevet, ali se vrati. Njeni krhki laktovi su ponovo bili na prozoru. Pogled joj se ponovo sjedini sa već viđenim prizorom.

- I ona je moj gost, - pomisli, šta traži? Je li ona donijela glas od moga Milana?

Najednom se zmija uvi uz stablo vinove loze i ponovo uperi pogled prema Mari. Ona se trže, zatvori prozor.

- Šta ako ovo nije Čuvarkuća?- uplaši se.

U njenim rukama se nađe dio pocijepanog čaršava. Uze šibicu, zapali tkaninu i baci je ispod čokota vinove loze.

- Ne podnosi miris upaljene tkanine, otići će. – poluglasno je izgovorila.

Sjela je na krevet. Nije od straha mogla leći. Ostarjele ruke su joj drhtale. Čekala je da se smiri. Srce joj je lupalo sve jače i jače. Nije smjela da se pomjeri. Začu se kucanje na vratima. Nije mogla da se oglasi. Kucanje se ponovi.

- Ima li koga. Dijete mi je ožednilo... Molim vas, samo malo vode!

Vrata su se odškrinula. Na vratima je stajala tamnoputa žena, krupnih sjajnih očiju koje su prodorno probijale kroz Marinu svijest.

- Zašto danas sve ovo? - mislila je zatečena nenadnim gostom.

- Uzmi kćeri, sama uzmi. Ne mogu ustati, - pravdala se Mara.

Žena uđe i stade na sredini sobe. Pored njenih nogu je stajala zmija, ona ista, samo izgledaše tamnija. Smireno je produžila put ispod, nekad Milanovog kreveta.

Žena se uplaši, vriskom zaustavi svoje dijete da ne ulazi.

Mara ustade, snagu sakupi i uze dijete za ruku.

- Uđi čedo, ne boj se! Uđi! Svi ste vi danas moji gosti. Evo, hljeb i so, za dobrodošlicu – nutkala je od srca, povremeno pogledujući ispod kreveta.

Najednom prostoriju obasja plavičasta svjetlost koja je izbila iz one linije u kojoj se spajaju pod i zid. Djetetov plač presta, a i majka se umiri.

- Radgost! – promrmlja Mara sjetivši se da baš na tom mjestu nekada bio otvor u kamenom zidu, a da pokojni Milan nikada nije dao da se zazida. Otvora odavno nema. Zatvorili su ga majstori koji su ravnali pod.

- Mila moja, uzmi ovo drvo i otvori ondje rupu – pokazala ona na mjesto odakle se probila plavičasta svjetlost.

Žena bojažljivo priđe zidu i samo što dodirnu mjesto na koje joj je Mara ukazala, osjeti blaženstvo u ruci. Iz zida je u tankom mlazu počela kuljati plavičasta sumaglica i širiti po cijeloj prostoriji. Iz tog vrtloga počeo se nazirati ljudolika silueta. Mara je željela da vidi Milanov lik, ali ugleda panj na sredini sobe, u kome je duboko usječena sjekira. Na njemu, blaženi lik starca sa dugom bijelom kosom i bradom. Noge je podigoše kao perce, ruke na grudima prisloni...

- Radgost! Radgost! Vjerovala sam... i još mi u kuću došao.

Iz dimne siluete se oglasi zvonki zveket. Plavičasta izmaglica se zakovitla, a onda u tankom spiralnom obliku krenu prema otvoru na zidu

Mara pogleda nenadne goste. Žena se uplašila, a dijete je otvorenih usta i razgoračenih očiju gledalo.

- Ne bojte se. Radgost vas je u kuću doveo i tu mi ostanite. Kćeri, ako ti treba utočište, neka to bude ova kuća i tebi i onima kojima si danas otvorila ova vrata. Pogled joj se zaustavi na zlatan lančić i privezak na kome je pisalo „Danilo”. Starica se obradova:

- I moj sin se zvao Danilo. On je u tuđini, sjetno prozbori starica. Imam ja i snahu i unuča. Nijesam ih još vidjela. Obećao je da će me iznenaditi...

- Maro, ja sam Rina, Danilova žena. Imali smo udes, ostao je u gradskoj bolnici, ali sve je dobro prošlo samo je slomio rebro.

- Blago meni, dom mi veselite. Jak je moj Danilo! Znam ja! Radosno je koračala po sobi.

Starica to izgovori, a zmija lagano krenu prema otvoru i nestade.

TOLERANCIJA

Putnik brezi toleriše
što joj krošnja gusta nije
vidjeti se i sad može,
od sunca ga breza krije.

Breza pticu prihvatila,
nejaka se grana njiše,
za njom druga treća sletje,
grana njima toleriše.

Lasta vrapcu nježno veli
„DŽiv-dživdžaniš, brate, često,
Razumijem, tolerišem...
Ja u jesen mijenjam mjesto.“

Vrijednoj pčeli bumbar smeta
Al mu pčela toleriše,
U letu se mimoiđu,

Bez svađe se lakše diše.

Nenadno se oblak prosu
Toleriše sunce kiši,
ako katkad pogriješim
i ti meni toleriši.

Sreća prati odabrane
i ja sreći tolerišem,
mene nije mimoišla
dok stihove ove pišem.

UKRADENI ŽIVOT

Papirni brod si
usidren u moru
mojih suza.

Sakljupaš
jutrnju izmaglicu
iz mojih zjena,
mjesečevu mi
otimaš čar.

Očima mojim
gledaš s palube broda...
I njih mi uze!

Dušu mi
s osvitom jutra piješ,
usne mi izborane
patnjom kradeš.

Šta ću ja bez usana

što nadu su
postojanju šaputale?

Sluh mi
lomnim sidrom zveči.
Riječ sreća
ote se iz smisla.

Hoću svoje sidro
da rijec sreća
njime napišem!

I kormilo
mojih misli,
nespretno rukama grabiš,
utrobu mi u čvor vežeš,
dnu mora
reljef gradiš.

Šta ću ja bez misli
što ukrao si?

Zjene mi
moje vrati,
nijesu one krive
što prepoznaju
ruke kao ugarke
spržene
nestankom tvojim.

Šta ću ja bez zjena svojih
što razgrtale su tamu
da put pronadju?

Tražim sunce danu,
potonulom u magli,
u sjenci,
lik da pronađem.

Dlanove
zarivam u zube,
da krik utihne.

Sjenka mi krvari
u razuzdanoj šaci.
Ni sjenka mi nije živa...

Nijesi mi ostavio
ni svele grudi
što hrana su bile,
zaloga krvi mojoj,
štit njedrima
što gradile su.

Zamajce moje otimaš,
u metu oka ih slamaš
u snagu prekora zidaš.

Kako bez uzdaha
osloboditi otrov
dok zemljom mi
pokrivaš rane.

Uzmeš li mi i suze
luka spasa
će ti more
mojih suza biti.

Kada njihova plima
krmu o dok slomi,
oluja uzdaha
jedra odnese,
suze zapljusnu
vrh jarbola,
tada ću znati
da u suzi živiš ti
i moj ukradeni život.

BOL ZORE

Ništa kao zora ne zna da zaboli
tamom odnoseći razbijene misli,
i nebo zvjezdano kradom ogoli
u kom su se snovi u sazveždju stisli.

Budeći se zora plavo nebo pali...
Purpurnost cvijeta u krošnji zapliće,
Varljivu joj nadu svitanjem ukrali,
Kretanje vazduha u suzi osviće.

Ruševina duše u obdan se prosu,
Nijemo zaorava napuklu stijenu...
Uz prizvuke žeđi udahnjuje rosu,
Lijeći krhku snagu nadom opijenu.

Nikad ko u zoru boli se ne slute
Ni pogled ne sluti tako sjetnu boju...
Misao odlazi da u njene skute,
Rađanjem probudi nesanicu svoju.

Haiku (izbor)

***

starac u snoplje
veže i duge zrake
večernjeg sunca

***

jezerska površ –
čamdžija veslom muti
svoj lik u vodi

Bosiljka Pušić

MOSTOVI

Ne reci nesmotrenu reč
Krhki su mostovi
Od čela do čela
Tanušniji od paukove niti
Pa ako reč je teška kao malj
Oštija od svakog sečiva
Sve ono što si hteo njome
Poješće duboki ambis
Stropoštaće se u mrak
Ili će biti varnica
Za požare koji će sve progutati
I nećeš nikada doznati
Zašto nije dosegla cilj
I opravdala tvoju nameru.

DOK PADAŠ

Prećuti kamičak tek bačen u reku
Ali mu upamti padajuće lice
Ne umanjuj viđeno dok ne pojmiš celost
Jer si i ti upleten kradom, nemilice

Prećuti i prašinu na bosom tabanu
Neka se bol zgusne dok padaš u sebi
Svet je duga spirala od mraka do cveta
Ali kad se oglasiš i nebo zagrebi

Pa nek prsne čaura sluha koji spava
Nek padne koprena s oslepljenog vida
Ništa nije gluvo: ni kamen ni voda
I svaki se zaptiv pravom reči skida.

3X1 UMEŠTO JELA

Iz tablete
Kuju mi daju
3x1 umesto jela
Raste rogljasta krošnja
Bez ijednog lista
Bez ijedne zvezde
Pa bode
Grebe
Iznutra

I ako mi lobanju raznese
Šta ću sa mekom moždanom masom
Pogotovo u tramvaju
Gde iznad glava
Vise tolike metalne omče.

PUBLIKA PESNIKOVA

Na običnoj književnoj večeri
Publika bi htela
Da to što sluša

Može i da gleda
Dok još migolji
Dok je još živo
Aortu
Tek iščupanu iz pesnikove grudne duplje
Bez skalpela
Noža
Testere

Ako ne to
Onda bar da pesnik
Izvrne samog sebe
Sasvim naopačke
Kao jastučnicu spremnu za pranje
Da bi po njegovoj nutrini
Moglo da se čeprka
Kažiprstom ili malim prstom
Po tom gnjecavom mesu trule dunje
Ne bi li se ipak pronašla
Bar jedna zdrava semenka
Te da o istom trošku oseti
Bez sopstvenog krvarenja
I zadah raspadanja
I svetlost mogućeg rađanja.

KLESAR

Kamen
postaje čipka
kad vreme zastane
zaljubljeno u ruke klesara
dok bezobličje oteletvoruje
u rascvetani sklad.

Tako Graditelj opkoračuje vreme

ne odustajući od nauma
kao što reka nikada ne prestaje
da rascvetava obale.

Dok udeva gracioznost
u vidokrug sveta
u njemu plamsa kosmička iskra
koja nikada
ne dovodi u sumnju stvoreno.

Zavetovan lepoti
on ne misli na glad tela
osećajući da mu se duh
uzdiže do one zvezde
koja je orjentir
svima koji lutaju
i nada onima
koji su na putu ka sebi
posustali.

NA JEZIČKU VAGE

Teško je
Kada makovo zrno
Odlučuje na jezičku vage
A neizmerene stvari
zakrčile prolaz
zaptile vrata
prozore

da je na vreme
merena svaka reč
svakojaka pisanija
ne bi postala žitki mulj
u kome smo do grla.

Ilija Lakušić

STRAST PISAČE MAŠINE

I

Jesam od gvožđa, plastike i olova
no od kamena nikad nijesam bila.
Kad god si imao nešto da kažeš,
ja sam ti bila na stolu.

Živjela sam da bi me imao!

Čekala sam te, ćutala, tihovala...
niko me nadčekao nije.

Gdjekad si me izveo u šetnju
kroz poeziju, prozu;
kroz velike gradove i
zelene bašte, pod guste krošnje
i suncobrane. Na kiši smo
dobovali, lomili kišobrane,
među pčelama smo se nadzujavali.

Ja sam tvoje prste ljubila,
crno ispod nokata sam ti voljela
i svaku pjesmu po triput okupala.

Predavala se čitavom tastaturom,
znala sam da ćeš olovke, pera,
mastla, papire, i lenjire jednom
baciti... da ćeš svom kompjuteru
u lice sasuti: Neka si savršen, mene
je pisaća mašina prva izgovorila!

Ako se jednom pronese priča kako
te nema i poezija se u koješta
prometne, ja ću pamtiti tvoje

slovne rafale,
prepuna lirskih rana
ćirilica će se slivati niz tastaturu.

II

Na nebeskoj livadi
krtičnjake smo otvarali i
grumenje slovima razbijali.
Na tastaturi smo se voljeli,
a na papiru ljubili.

Mislila sam danima
kako te nema vjekovima.
No ti bi iznenada došao,
prašinu sa mene čistio...
svakog dana si mi pisao
da se zaborav po meni ne uhvati.

Sjeti se kako sam proplakavala
kada sam naše priče i pjesme
u novinama čitala,
u knjigama dočitavala.

Gospode,
neka vjetrovi sve raznesu,
neka uživa dopričavanje,
neka se knjige uznose u policama,
ali učini da ovo strasno pisanje
ostane među nama!

III

Kada sam predosjećala pjesmu
činilo mi se da me
okean zapljuskuje.

Razlikovala sam vodu
koja se sa davljenicima borila
od vode koja šumi kao da
ništa vidjela nije.

Voljela sam planinske vode
koje teku samo da obiđu pejzaže.

Tuđe prste sam prepoznavala
i tastaturu od zvijeri sklanjala.

Samo ti bi me obnoć obilazio
i toplom pjesmom pokrivaio.

Ostale mašine i štamparije
bile su sirova gvožđa,
otpad i ništarije.

Samo sam ja imala srce
koje je otkucavalo lirske
kardiograme, poeme koje su
jezik prehranile.

NEDALEKO OD PJESME

Nesmotreno je da me pitaš
- pada li kiša u Šangaju...
Ja sam sad ovdje na terasi,
kako mi se čini, nedaleko
od pjesme koju ću
uskoro napisati.

Nemoj sad, kasnije ćeš mi reći,
gdje si vidio gospođu koja je
pozirala Ivi Andriću dok je
crtao Ženu koje nema.

Neka sad to, kasnije ćeš mi
opisati kako šume suncobrani
u bašti gdje provodimo ljeto.

Ja sam još ovdje na terasi
gdje napisah ovu pjesmu, sad
mi konačno možeš dočarati
- kojim to trotoarom prolaze
najljepše žene u gradu!

SVE - I NIŠTA VIŠE

Kuću sa radnim stolom i
stolom za hljeb i so,
toliko želim
i to je to.

Vazduh mi treba tek da se
prehrane pluća. I čaša
bistre vode, tri kapi
divljeg nara, drenovi sok
i glog – ruka kojom
prinijet mogu
toliko tog.

Treba mi otvoren prozor
i u prozoru dan da mogu
vidjeti svijet
što ispod prozora raste,
treba mi takav stan.

A to je tek toliko
da se pjesma napiše,
da se uz papir veže
i na njemu prodiše...
jedna mala pjesma
koja je sve
i ništa više.

METAPONTE

O, Pitagora mudri, pusti nas na miru!
Mi imamo svoje zakone i dobro nam je
u našoj oskudici. Popričaj malo
sa rijekom koja ti pod kućom teče.

Požuri, već ti je tri puta rekla:
„Dobro jutro, Pitagora.“

Požuri, ove današnje rijeke ne čekaju.

Još ne znajući da je svuda svejedno,
on se povuče u Metaponte gdje je
gladovao, hoću reći živio; jedni
kažu 70, drugi 90, a treći 150 godina.

No to su pretjerivanja,
istina je samo jedna:
I danas ga viđaju na trgovima Atine.

U SJENCI ORLA

Još neimenovan svetac
stao je na čelo kolone.
Tri prsta ispred dva oka
ne vide se. Samo se
kovitlac sniježne noći
pridržiava za Krst.

Čovjek li je, svijeća li je,
Isak li je razgrnuo snijeg,
razbio led i pronašao put?!

Iz kojeg okeana si, Bože,

poslao ispomoć za našu bajku?

Gospode,
ovdje nema ni plaha ni straha
no se narod sabija pod
sjenkom orla koji se
moli s' Ostroške grede.

KNJIGA UTISAKA

Molio sam kustosa u Biljardi da
umočim pero u Njegoševu mastionicu,
ali kustos je profesionalac koji kaže
da nije dopustivo jer to je mlijeko
na kojem je Luča podojena.

Klačao sam, molio i tri dana palio
svijeće u Manastiru, četvrtog dana
kustos izvadi pernicu iz bočice,
prekrsti se i reče:

Ovo je Knjiga utisaka, izvolite!

Znajući da Bog je visoko,
pogledah u nebesa i potpisah se
između dvije zvijezde.

DVA JELEJA

Otkako sačinio sam Biljardu,
molitvenicu ovu spram Manastira,
duplo zažihem plam: Iz dva jeleja
uzimam božansko pomazanje.

U istu zdjelu dolivam, u istom
onom oltaru Svetoga Strica
sričem i riječi obnavljam.

No u ovoj sobici u Biljardi gdje sam
opkolio papire i pernicu stijesnio
pri zidu, novi sam jelejš osveštao
i napunio mastilom.

Sada sam u velikoj borbi, prestižem
sebe između Biljarde i Manastira
e da bih Sveto miro stvorio
i oba jelejša opslužio.

Ovaj jelejš sa uljem vječna je adresa moje
nade i vjere, božja ga ruka pridržava,
sudbinu podnebesjša i nadnebesjša dari i
blagodari. Neka je hvala NJemu
što glas blaženstva čuje.

No ovaj jelejš bez oltara i uljša
sveto je mastilo koje silim i
prisiljavam na riječi.
Daće Bog da i moj glas zatreperi
pod nebesima i da se pjesna
vozdigne i odazove.

Spone

Radomir D. Mitrić

(iz rukopisa knjige „Malo, mediteransko kino“)

Cinque Terre, poslije svega

Pet kamenih basamaka nad kojim koncertiraju vjetri.
Nalik pueblima, usjeklih u more poput malih ponti.
Ličahu i na košnice nakalemljene na hridi, na koje
bi pčele mednosne, polen donosile s okolnog gorja.

Sva radost tadašnjeg jula bijasmo, gorjele su
Bahusove vatre u nama, palacasma u noći plamnim
jezicima, na govor sasvim zaboravljajući,
a između nas bjehu samo zmijski piskovi.

Poput zmijoribarica, ribom se hranismo samo,
ugrabljenom namah sa malih pjaca, gdje umjesto
stolova pijačnih lebdjehu lanterne, kao na pučini
da smo. O, kako samo jurismo između njih!

U svoj toj nemuštoj ljubavi, bijah moćni
azur što ljulja krhki čun tvoga mladog tijela.

Padali smo poslije tih plovidbi, zgrčeni,
poput vojnika poslije bitaka, što nošahu crveni
đenovski krst na bijelom stijegu, sve do Jafe i Tira.

Skorupljeni, rasuti nalik kostima sipa nad kojima
prizivasmo duh velikog pjesnika,
da nas opjeva i od naše ljubavi načini sazviježde.

Na obali, u busenju, u malim lagunama, bijah vladar
tvoga krasa, tvoju sam vodu naseljavao mladica.

Pet malih zvijezda, pet prstiju tvoje lijeve ruke.

Monteroso, Vernaca, Kornilja, Manarola i Riomađore,
pet moćnih ukrasa bjehu za đerdan odaliske koju
u tebi buđah i za kojom žuđah. Ali riječi dopirahu
poput refrena, riječi davne, u opomenu, da slasnog
meda nema bez pelinjeg drača, *nel tuo giro inquieto*
ormai lo stesso sapore han miele e assenzio*.

I sada nakon toliko godina, kad minulo je
odavno sve, mislim na sjeni naše što blude nad
ligurskim morem, pokopane na školju kao đenovini.

Mezzogiorno

Jurimo kroz sunca romanskog juga,
na grivama arabera, očiju užagrenih.

Dišu gradovi pod žitom, grekokolonade vire,
ruku pruženih u nebo, prslom antikom.

Poput praska ptica u uzgonu, tjeranih gore
ka sjeveru, u Umbriju. Tamnu kao maslinici
saracenski, kroz koje promiče neumrla sjen
poete Kvizimoda, jedinog budnog pisara rtova
ovih samotnih, pod kojima trule lađe feničke,
u purpuru što vraća se školjkama uzmorja.

Tamne su i oči kiparisa zabodenih u pejosaž,
u nebo boje naftne mrlje što ljeska se i zalijeće
vodom o hridine. S odbačenom plastikom,
s leutima islužnim, nalik avetima isplaženim
poput satira u povorci karnevalskoj, maskama
pituranim u doba kad bozi još nisu odbjegli uvis.

Oštrooke, ovdašnje žene vire ispod tiramola,
iz ponistri crnih kao s nekropolja Pantalike.
Život im je sveden na plahtu, tiho služanjstvo.

Oštar miris mošusa i lavande miješa se u zraku gustom poput smole borova što planduju gore u brdima i vilama-rustikama. Kolibama šindre.

Ispijamo blijedožutu Stregu, klizi niz grlo, suvo od prašine što valja se uličicama uskim, nemirnim poput knjige pisane na Patmosu.

Insekti koji punktiraju voće, u bruju, prilježno, nalik franciskancima, nad nama su, kraj je svijeta, i pučina se lomi zvučno kao pogača tajnovečernja.

Poput svoda nad Pompejom, pred okamenjenje. Ili kamarila gluvog kamena nad Kamarinom, dok šiloko trubi neznano kome, pustim pješčarama.

Levanco, levitacije

Svijet počinje i nestaje iza ruba tvog osmijeha. Tamo gdje srce tuče poput majčine singerice, u dokasnoj noći sipljivog predgrađa. Ostrvo smo što izranja ga more, strašću mladobogova kad vole.

Ljutika što guli je ruka ribareve žene. Smokva usisana s ljetom u žustrom jeziku primorkinja, u okapinu o koju lome se maestrali. Britka pritka s koje ljutit blavor palaca. Struga iza koje vire gladne oči stidnih šinjinorina što nadrasta ih samoća.

Verde que te quiero verde. Raj ima zelenu boju tvojih očiju. Andalusku. Tamne mahovine polegale po rovovima Verderna gdje leži čitava jedna mladost i mrtva izrasta u crnu šumu nad kojom zvrje dronovi. Mora uz obalu Levanca, u kojem mi plivaš sučelice, poput delfinke u boji oniksa sa stropa Đenovske pećine,

koja prati svog mužjaka eonima, u ugljen paleolita.

U vrt u kojem sve miriše po kardamonu, vrijesku i šparogama. Na kvasinu i na žilavku zlatnu poput oreola Fra Anđelikovih anđela. Tijela znojava kad su pod koporanom, ječermom večernjeg ruja, kad sine nagota smuku u uzmolu za malo vimenomlijeka.

Kino Mediterana

More je topla majka. S inicijalom "M", oblikom talasa i rodnice. Slikam ga enkaustikom, voskom i peglom što u rukama postaje tihim parobrodom. Riječi mi prilaze kao ribe površini, omamljene svijetlom obrazinom drhturave neonske mjesecine. I lanterni barki okupiranih tijestnom maglom.

Njiše se sve poput staniola, tek ponegdje se uvaljaju u mazut i trave što plešu poput šeboja u vjetru. U kukuruzno brašno kad zacvrči tiganj. Ljubav ima stisak rakovih klješta. Dokostne boli. I zaleti se u tebe iznenadno kao hobotnica dubina.

Kasnije je gluva tarantela, šestoosminski ples napolitanskih žena, čiji pogledi sijeku kao škare butina voljenih Marija, Klaudija, Silvija, Čočara. Što dolaze nam sa pucketavog platna i zavode nas noću u snovima u kojima mjesečarimo s polucijama.

Naposljetku odbjegn u trku za Dionizom, kroz lencune, a u ustima ostave gorki amaro, tamno mastilo sipa. Bludimo po kamenju što žari se, poput macaklina, bježeći u hlad taverni gdje igraju se tavle i domine. Glasni dok opet ne padne noć i projektor ne zazuj.

Taktilna

Koža je u tu most viseći što prkosi urvinama.
Nad kanjonom kojeg Morača brazda.
Ljeto zgubano narovima pod krutim mišicama.
Crnočerkama šuma što vijore u davnim augustima.
Čekinjama u koje dahću kolovjetri, vagabundi.

Ljubav ih katkad orosi poput puža okišnjela.
I duva u šuplje kosti kao u samotnu okarinu.
Šiparica bude što pizmeno plazi se i kikoće,
nalik kikirezu. Poput njive pred usjamljenje.
Školjčica biva što u sê tvrdi biser od rajskog mesa.

Seobama gofova što srebreni noćno more,
tamno poput terpentina, dolazim ti, osrmljen.
Tocilo kad bivaš mojim brusevima. Strug noževima.
S kojih izviiskre skaču i pale nam gorljiva tijela.
Kad strasti su divni karamboli. U pećinama škruguću
zubi. Žile nabreknu i okrilate rozikaste udove.

Estuarij, modar poput tinte umiri se, dockan.
S čunom zabodenim u to razvođe, usniješ se.
Prsti kad otpuste timpane kože i timpanon pubičja,
jezik biva ralo rahlim vršcima. Klitemnestri čija krv
još plamti i pamti. Dugo poput šaše što mami riblji log.

Postjugoslavijom

Bonikovoj srce tuče, uplašeno kao fenjerov stijenj.
Pod pestom slinav puž, u suknji tvidanoj sluz srmena.
Kostiju lomnih poput košuljā mokrih osupnutih mrazom,
nenadano. Ljubav je barbarin što raskida sve divljačkom
strašću, dere kožu kozi što dreči. Slabine udara kartečom,
barut nabija u cijev kremenjače, u toplu i mračnu kavernu.

Tmuran nazal ima, grlen, začuđen barom slanovodnom,
gmazima prišlim što neprelazan je gaz, kom mira ne nalaze.

Zanoći s šturkovom pjesni, u lisju, tijelo im golo, poput
raonika u crnici, u ritu. Nalik istrošenoj skeli, deregliji truloj
u mulju. Isplažen jezik hrtova iz samotnih vrtova hitro ošine
kao košava. Prslim karijatidama posuvračuje halje, crveni
međunožjā. Sekstante, astrolabe, pergamene odbacuje u leje
u kojima spiju pčele crnomorskog sliva, u blatu Mediterana,
fugi gusanoj. Pod dolamom rana gnojna dozri kasnom jeseni.
Na škrtu suncu osvanu crni patrijarsi, rovčice što riju humove.
Preklanih voljki živina klati se na plotu, periskopu dječjeg oka.

Siktave su zmiije, sad u šutnji, pod temeljima ribarskih kuća.
U vodama tmastim, u žilama, kao u formalinu udovi se grče
i otpuštaju. Koža je ljubavnička tada naježena nalik moru pod
būrīnōm. Kreveti rastvoreni su portolani, pučina gladnih,
kanjolinima mladim što jutrom jure uzobaljem brodogradilištā,
odmjenjenih mondenjskim hotelima postkapitalističke ere.
Pristali su dugočekani kapetani. Slijedi vrijeme što ne treba
pamćenje. Bezdan crn u prozoru gat je za mrtvu domovinu.
Od tranšejā što ih ravna zemlja, šrapnela kalaša sraslih uz rebra.

Spinalonga, vita brevis

Govorim jezikom munja, u ljetu što pršti pod
tvojim stopalima od ključalog voska. Vulkanima
koji mi tope dlanove dok gude violama vrele kože.
Cvrčci zazovu vodoskoke smrti, padaju oble glave
makova u more boje sardoniksa, crnog rižota sipa,
kad kiša pošpropi kose zbijene uz tijela, neotuđiva.

Ljubav tad tamna je sjena mjeseca, srp u uzmahu.

Beluga sam, jegulja odbačena u bunar samotni.
Korabljica što od Plake do ostrva leproznih pruža

svoja tugom svijena krila. Dert što ga derviši zavrte
u dubine kosmosa. U vir tvojih bokova gdje dave se
zalutali prosci. Ormar iz kojeg izlijeću izlegli gubari.
Šizma. Davni sirtaki što se uvis penje. Žito poleglo,
lira u kojoj je pohranjeno veliko Kareklasovo srce.

Liska od poljuba, u Tirgartenu, začetkom naše ere.

Ona koja nevoljno uzlijeće i u hlad barski pod sebe
zbira svoja pjegava jaja i ptiće u glavu kljuca usudno.
Gačci na straži u strahu pred komunalnim strojevima.
Cvijet pamuka što raste iz tvog pupka mjesto kolijevke,
mir u dane gromova koji doći će kad presahnu riječi,
na Danteovoj kapiji kad odvežu nam ruke i lance skinu.

Tad, privi se uz mene, u kinu pod otvorenim nebom.

Nokturno za Nerval

Noć ulazi u grad s one strane gdje vjetar
bišti more, topot mitskih konja bije po površini,
tjeranih korbačem prema Algolu, kao brodolomci
pod prozorom pomorčeve kćeri. Od pustih
se nadanja cijela *Odiseja* u njenu kosu splela,
u kožu, slanu i bijelu što prkosi mjesečini.

Od strasti što vrišti u napeti luk lovca
koji nišani u tijelo srpaste boginje. Diše,
u pupku vasion čitav drijema, svijen u školjku
kroz koju struje basovi noćnih svirača.

Ona spava u usoljenom zlatu ambre gdje
pohranjeno je davno suštastvo koje noću lebdi
stazama kud promiču olimpski bozi. Zibaju se

alge u mlakoj vodi, kao nad obalom sjenka mladog

ribara što zasijeca sprud, ribe skaču, tamna krv
višanja curi mu niz ruke dok tuče riblje glave.

Kako se udarac čuje, boginja se pomjera
u postelji od teških uzdaha, taman to je zaton
što čeka sidro da zapara dno. Vučji se urlik
nad sliku nadnosi, nad čaršafe zgužvane
prstima što grče se od cjelonoćnih potjera.
Ujutru to je blagost koja opstojava svijet.

Eklipsa. Ekloga. Ekvinocijum

Negativom razvijen dan. U kadavernom svjetlu
stojiš poput Meluzine. Utine što tuga je uljulkuje
u san. Ovo je vrijeme ono kad sjećanje škora kožu
kao jesen ugnjilu jabuku, zima kad srce u lingamu grči.

Halapljivica si što joj niz ovratnicu curi salepov sok.
Negdje u velikim snijegovima, zameteni mru umoreni
losovi. U čeljustima vukova, crnih đavoljih kalfi glečera.
Puši se duša čileći uvis nad krvavom lokvom i maglama.

Ali ti ne mariš o tome, vođena davnom astronautikom
juga. Misli su ti karaši nad tek omriješćenom vodom.
Međ si što žaoku smekšava. U žutilu monohroma,
u ruju kome su predsnjeni svici zavještali svoje plaštove.

Lokću jezici pasa i kràvosasā nad nagrušalom múžom.
I ruke čobaninove trgaju lanenu halju sa grudi planinke,
u provaljenu busarniku. O bijele padine bedara udara
junoša kao Magelanov brod o tlo Maktana, potanjajući.

Busola sam čija je igla zakucana u sjever tvoga pupka.

Pastiši Boke naše svagdašnje

Predjeli ovog skritog Sredozemlja, navijek znani
su i prisni, usječeni u oluj i tkanja sinja morja
i mramorja. U rujeve vatri što gore pod kopcima
očinjvida, oknima i kominima kuća. I palača boje
starog srebra, kovanog u toke i džeferdare.

I u ćemer tankostruk za djevojačka bedra,
što uznos su i pristan moreplovcu voljenome,
kojino bdije na pučine sveudilju.

Perlo od gradova načičkanih nad uvalama
u malenu fjordu ukrivenom u zaleđu Jadrana,
što sjajiš u modrinama noćnim, na trgovima
od soli i alabastra, i bisernom bjelilu, poput murve
osojne nadnesene nad lastarom i napetom
mišicom što bere je kao mušule sa pergulara.

Žumanca od sunaca i lune njihovih utroba sinu,
pokadšto, u sutonima mlačnim, poput grobnog
kalopera, nijemom onirikom, otvarajući
vrata blagoutrobna, sušte inokosti.

Tako se i srce otvara, nalik mogranju što
prska crveno u razbranju čvrstih šaka.
I koraljnica okovratna kako se po dojkama
raspe i sine kao u durbinu vizija Boke.

Pjace i pjacete, začini i grnčarije, tkanice
i bronžini, tunjevi što vise na kukama, sardele,
burini i fešte, skalinate i balustrade, sve to vrvi
u virovlju vena, kao žive inkunabule primorcima.

Svaka je ljubav tu strašno preobraženstvo,
nestalna vestalka, u kob uronjena, maglena
koprena nad vodama, unca čista zlata što ne
trune ni kad usni u samrtnom zagrljaju ilovače.

Odive negdašnje, Kosare i Jakvinte,
Jelene i Jacinte, priviđaju nam se u vama,
Fajumi hodajući, što krmanite našim brodicama,
vi, jedre i ćudljive knjeginjice, krupnooke.

Lovina ste nad kojom šestarimo grabežljivo,
dok pomno slušate naše pjesme ljuvene,
ta milozvučja i usjekovanja jezika u klancima
černogorskim, gdje se ljube sjene
priljubljene i zmijopleti na vrelu kâmu.

A onda se opet izgubimo, hitronogi, u olovu
godina, u tihoj sačmi bola što rije naše grudi,
a svako zrno trne u crnu krvcu, kako starimo
bez vas, pogrebeni, nepovratno odaljeni.

Dušan M. Žugić

SLUČAJNI SUSRETI

Glava puna kose
žvaće hrskave krompiriće.
Zaliva belim vinom.
(Ja pijem crveno.)
Komentariše začine
koje su stavili.
Ona bi, naravno, bolje,
samo da ih je ONA pravila!

Znam nastavak.
Poručujem još.
Sve je trebalo da bude drugačije
(i lepše),
da su je primetili,
pružili joj priliku,
da je otišla na vreme,
ili da nije donosila glupe odluke.
(Ovo poslednje ja dodajem.)

Kao da se vozim
u vremeplovu
sopstvenog života,
tačnije
jednog dela života
kojim upravlja majmun.

Ne prestaje.
Silazim u podmornicu.
Izbacujem periskop.

Vino teče.

Odjednom postalo je važno
stići na vreme,
analizirati problem,
slušati vazduh,
zadržati pozitivne misli.
Džez balet je sjajna stvar!

Kuglice-munjice peckaju;
mali vatromet pod plafonom.
Jer, naravno,
nije zaboravljeno ništa.
Voleo si glavu
punu kose
kao što je i ona volela tebe.
Samo valjate gluposti,
i sa što manje imena,
da se zaobiđete,
dok ne pobegnute,
da cvilite negde,
date barmenu napojnicu
da vas torpeduje...

Sa muškarcima je lako:
tapšanje po ramenu,
hvalisanje,
politika i sport.
Samo jako i bez veze.
Tri pića i svi ste kao nekad.

Na kraju staneš nad papir,
očistiš za sobom,
izručiš sve.
Evo, baš ovako kao ja sad.

Ne volim slučajne susrete.

PALIMPSEST

Kada potonem u mastilo,
svi mogu da vide moje ožiljke,
pa se sakrivam na najlakši mogući način:

pretvaram se u plavu tačku.

Na dnu takođe otkrivam
da je plavetnilo to koje isceljuje;
zbog njega uvek vredi uskočiti ponovo.

Zamisao je tkivo nasleđeno od mnogih očeva.

Dok koračam belim stazama,
otkrivam da hodam po stopama
onih koji su njima išli pre mene,

od kojih mnoge nisam ni upoznao.

Znam da će jednom tako otkriti i moje tragove.

To će biti tek onda kada stanu na njih
misleći da tim putem niko nije prošao.

KNJIGE ĆE TI DOĆI GLAVE

Sve one koje nisi pročitao,
koje ti čame na policama,
kupe prašinu tamo,
između kojih se provlačiš,
koje si skupljao, gomilao...

Sva ta slova jednom će poludeti,
izaći iz ćoškova,

podruma, kutija od banana
gde si ih saterao;
uvući će ti se na spavanju;
sešće kao mačka
na postelju;
ponavljajući uglas:
„Zašto, zašto, zašto?”
Tada ćeš znati
šta si mogao,
ali nisi,
i da je kasno...

... i onda si najebao!

Tako to ide, dečko moj.
Knjige će ti doći glave.
I one koje si pročitao,
ista stvar.

Njih si pokupio nesmotreno,
kao groznicu na letovanju.

Smenjuju se u tebi
kao plima i oseka;

neželjeni lični kalendar
koji te vrti unazad
kada ti to najmanje treba,
kada na zidovima
ne bude ostalo ništa
osim tebe i njih.

Jedino što možeš je:
KONSTANTNO BRISANJE ZA SOBOM.

Lekovi:
mozak na rezervi: sport, piće, tuča,
putovanja (opijati sa jakim kontraefektima);
posao, puno posla (analgetik privremeno rešava stvar);
razgovor sa odabranima, maketarstvo,

pisanje, žensko zvocanje (to je terapija).

Biće jedna tvoja reč na njihovih deset,
kao prokleti pankration,
izubijan, ali ipak čitav,
za neko vreme pobeći ćeš;
ostavićeš ih za sobom,

ali ne zadugo.

Dečko,
sedi, zapali cigaru,
glumi lampu,
pokrij se preko glave,
samim sobom,
radi šta hoćeš.

Ne vredi.

Knjige dolaze.
Knjige ne prolaze.
Sačekaće svoj trenutak,
napašće kada se najmanje nadaš,
a onda,
kad-tad,
doći će ti glave!

KADA SU LJUDI BILI MALI

I slonovi su bili mali.

A patuljasti konji
jurcali su unaokolo
po džinovskim šumama.

Psi su bili bez gospodara.

Stabla su pevala svoje pesme,
vulkani su bili ljuti i snažni,
razgovarali slobodno
među sobom,
i među bogovima.

Kada su ljudi bili mali,
i njihovi tragovi bili su mali.
Krili su se po drveću
kao deca
od sveta koji ne pokazuje dobrotu.

Lavovi, medvedi i tigrovi
    živeli su u njihovim pećinama,
uzimali što im pripada,
    delili plodove sile,
pravedno,
kao mudraci.

Onda su ljudi raspalili oganj.
Onda su ljudi naoštrili sekire.
Onda su ljudi pobili bogove.
Naselili se u ožiljcima zemlje,
kezili se tamo
i stiskali svoje bubuljice.

Danas smo kao mravi.

Čučimo u svojim jazbinama:
svako
sa svojom vojskom
i svojim kraljicama.

Crveni, žuti i plavi.

Besni, igramo igre bogova.

Nikada manji...
    ... nikada manji.

Konji i psi tupo nas gledaju,
i lavovi i medvedi u kavezima

kao da pitaju:
Kada će sve ovo već jednom stati?
Kada će šuma ponovo porasti?

BUDA SE SMEŠKA

Problem je što mislite da ima vremena. Buda

Januar je mesec za umiranje i slavlje.
Februar je mesec za slavlje i kajanje.

Mart je za kišu i ponovne susrete preživelih.

April je za lepe devojke.
Maj je za cvetanje bašte.

U junu polažemo svoje ispite,

a ako ih položimo,

u julu idemo na plažu
(tamo izvodimo bahanalije).

U avgustu ležimo na suncu,
ležimo na suncu ceo dan.

Čekamo da se nešto desi,
pitamo se kuda dalje.

Bojimo se da zatvorimo oči.
Bojimo se da zatvorimo oči –
pod suncem.

Kao da će sva lepota nestati,
kao da će nas šum talasa odneti,
kao da ne želimo da prespavamo kraj.

SEMPRE UN PO' PIU
(Ta poezija)

Linija iza mene nestaje.

Tragovi su postali slova,
laka za čitanje;
nerazumljiva jednako meni
kao i svakom strancu
    koji na njih naiđe.

Emocije su spojeni sudovi.

Papir je more
novih početaka i novih krajeva.
Pre svega krajeva.

Ono što je ostavljeno njemu
sada vredi više
od onoga što je ostalo u meni.

Jedra bi prema horizontu.
Idem dalje... uvek malo dalje.

TIŠINA

Zagledan sam
u planinske vrhove,
još uvek
raskošne i mlade,

dugu koja treperi
i koja će uskoro nestati.

Nadohvat su ruke.

Tišina pored mene,
baka je kraj prozora.

Ona sedi i plete
šareni džemper
za zimske dane
koji sigurno dolaze.

Ona razume.
Tu je da pomogne

da zalečim ožiljke
tišine
od koje sam ovde pobegao.

Koji su ostali u očima.

Ja sam unuk svoga sela
i od tišine se branim tišinom.

U OČIMA MUDRACA

Sve što možeš da poneseš, doneo si sa sobom.

Odluku je doneo onako kako te odluke
jedino i treba doneti: na plaži.

Pre toga popio je svoje piće,
osamio se na suncu neko vreme
i razmislio unazad sve do materine utrobe.

Pustio je vetar da odredi pravac kretanja.

U svakom slučaju,
moraće da ima prevoz.
U suprotnom,
ako odeš sam,
nebitno da li plivaš ka pučini
ili koračaš pustinjom po izboru,
to je onda konačno:
odlazak s predumišljajem.
Nećeš se vratiti.

Smelo je zajahao mašinu,
jezdio dinama
(pesak se odbijao o njegove oči).

To je trajalo i trajalo:
do prve žeđi i sutona;
i skoro do polovine rezervoara.

Stigao je na raskrnicu svog puta.
Mudrac je sedeo ispred njega,
pod čadorom
(u stvari, više kao nekim baldahinom,
razapetim tako da ne sputava oko ni na jednu stranu).

Prema odeći, činilo se
da pripada plavim ljudima.
Sedeo je sam, okrenut leđima.

Sedeo i pušio.
Bio je zagledan
u dušu beline pred njim.

Nijednim pokretom nije davao znak
da je svestan njegovog prisustva
(iako je mašina urlala sve dok je nije ugasio).

Onog trenutka kad mu je prišao
(a on je svakako znao ko je on),
mudrac se okrenuo.

Lice mu je bilo pokriveno.
U njegovim tamnim očima mogao je da nasluti
pre blagost nego dobrotu.

I ništa više od toga.

Pitao je
da li putem kojim ide
može da stigne do svoje duše
(to je bio cilj njegovog traganja)
i koliko bi mu trebalo do tamo.

Mudrac se okrenuo.
Stavio je ruku pod haljinu
u koju je bio umotan,
kao da nešto traži,
i dalje sedeći.

Očekivao je vodu.
Očekivao je kamen.
Očekivao je put.

Mudrac mu je pružio nož.

Doneo je svoju odluku.

Sledeće čega se seća bili su
džez-muzičari
u Central parku
koji se naširoko osmehuju
svaki put
kada neko ubaci novčanicu
u šešir ispred njih,
čak i njemu,
obučenom kao potpuni klošar
i s pivom u ruci,
nijednog trenutka
ne prekidajući svoju melodiju.

BOLJE JE KRAJ REKE

Sinoć smo sanjali da su nas sve streljali.

Ona kaže da su bili Nemci.
Starija da su je streljali neki zli ljudi
(ona ne zna za priču o Nemcima).
Mlađa kaže da je pobešla, ali da su pucali
i da su je pogodili u leđa.
Ja se sećam cevi ispred lica
i gadnog smeha od koga sam se probudio.
Onda smo analizirali situaciju:
gde nam se to dogodilo
(nemamo pojma zašto).
Ona kaže da su je streljali u šumi
i da su je tamo uhvatili sa psima.
Mlađa da se to desilo noću, na ulici.
(Ja mislim da sam bio zatvoren u nekom podrumu.)
Starija kaže da je bila vezana za drvo,
i da je psovala i da su je mnogo nervirali.

Sine, kažem,
ti si ovde jedini heroj!

Budi ponosna na to!

Uopšte nije svejedno gde će te streljati u snu.
Ako je kraj reke ili neke druge vode,
to je romantičan kraj,
možda ima i viših ciljeva.
Ako je pored puta, ti si ništa,
obična bitanga.
Ako je u šumi, bežao si, pa su te uhvatili.
Ako je ispred srušenog zida,
nešto si ukrao ili su te izdali.

Uopšte nije svejedno gde će te streljati u snu,
(a nikada nećeš saznati zašto).
Uopšte nije.

U svakom slučaju,
ne bih da me ponovo ubiju u podrumu.
Bolje je kraj reke.

Slavomir Saša Nišavić

iz zbirke *Peteljka*

BRAĆA

Danima pada sneg
Prekrio je košutu i jelena
Svaki rov i grob

Al luda braća
Što ih razdvaja široka reka
Ne prestaju da jedni drugima
Strašnim haubicama
Ubijaju decu

Krste se dok razaraju
Crkvu njivu i kuću

Vidim ih polomljene
Bez ruku i nogu
Daleko od svog kraja
U memljivim bolnicama
Pokajno plaču
Bogomajci se mole

KASNI SATI

I

Ne razgovaram s reperima iz potkrovlja
Ali ih prepoznajem
po ritmu i slengu
Klompama štiklama
kašlju i dahtanju
Po ubrzanoj škripi
razvaljenih kauča
U kasne sate
kad strasti utihnu
Prepoznajem i kako ko mokri
iznad mene

II

Od vrućine i loše trave
Mladići ispod mog prozora haluciniraju
Uporno dozivaju
Izađi matori
Da jednu zajedno izduvamo
Na sav glas pevaju
Nisi ti krokodil Muja
Da živiš dvesta godina

PRIVID

Posle smrti voljenog
Nastavila je da oblači
Njegove stvari
Košulje jakne šalove

Umesto jutarnjeg poljupca
Koristila je njegovu

Četkicu za zube

Njegove naočare
Sa velikom dioprijom
Uvećavaju njen privid
Dok kroz špijunku
Gleda neznanog gosta

PAŠTETA

Šta radiš čoveče
    doviknuh beskućniku
Dok je jagodicom prsta
    lizao dno odbačene paštete

Tiho mi odgovori
Tražim ručni sat na navijanje
Danima spavam
    nikako da se probudim

GRADSKI AUTOBUS

Starici ispade
Kotarica s jabukama

Devojčici zlatokosoj
Iz naručja izlete zečić

Ispod mog sedišta
Đavo se glasno zakikota

PROKLETIJE

Zabasah u kasne sate
u vrleti
Gde su u platijama
zabodena sidra
I alke za brodove

Gde kamena vesla
raznose oblake
Iznad olujnog mora

Postajem velika školjka
U kojoj se gnezde gromovi
I huje nebesa

VATRA

Bežeći od bratije
Zilot visoko u planini
Sagradi kolibu

Jednog predvečerja
Dok tihovaše pokraj izvora
Prepozna razbojnika
Koji mu zapali keliju

Na pitanje islednika
Ko ti je sagoreo brvnaru
Mirno odgovori
Vatra

BAŠTOVAN

Ne vidim drhtave prste
Kako trebe tugu
Sa požutelog lista

Ne čujem šapat
Molitvu za toplo bilje

Ne gledaju me tvoje zenice
Iz orhideja

Kao grudva u prozoru
Kopni tvoje srce
Slepi soba

ODLAZAK

Molim te Gospode
Kad budem odlazio
Dodaj mi majčinu ruku
Kao onog dana
Kad me je niz vrleti
Prvi put na bučnu
Magistralu svela
Kad sam se privijao
Uz njen skut
Strahovao od dolazećeg zvuka
Kao da će grom
Svagog trenu
U mene svitnuti

Dobrana Zeković (rođena Miljanić)

OČEV OSMEH

Poći od kuće i "poneti sve svoje sa sobom", morala su najčešće deca iz udaljenih planinskih sela u kojima nije bilo škole. Lepa je bila ta svesnost da se na put polazi da bi se stiglo do znanja. Morao se zato, već u tim nejakim godinama, postaviti sebi cilj. Toplina porodičnog doma sa samo četiri razreda škole ili tuđe kuće, tuđe porodice, tuđi problemi i mogućnost da se stizanjem do znanja, zauvek ode iz rodog, pustog kraja. Taj izbor, ta prva životna raskrsnica, stajali su kao enigma ispred dece. Najčešće niko od starijih nije pomagao u odluci. Koliko surovosti i težine za samo jedanaest godina?

Kada sam se i sama našla na toj raskrsnici, brzo sam odlučila. Pošla sam brzinom pljuska kiše - da se ukućani slučajno ne predomisle i uskrate mogućnost sopstvenog izbora. Ostala sam tako zauvek željna svoje rodne kuće i porodice. Radost dolazaka i tuga odlazaka, vukli su se međusobno za krajeve. U početku često a onda zbog obaveza i daljine sve ređe. Desilo se tako jedne godine da nisam posetila svog oca punih pet meseci. Osećala sam zato ogromno ushićenje kad sam konačno zakoračila seoskim putem prema kući. Ušla sam tiho u hodnik, pripremila svoj foto aparat i iznenada otvorila vrata kuhinje. Otac je trenutno bio sam. Savijao je cigaretu i bio u nekim svojim mislima. Nije znao da ću doći. Taj trenutak ozarenosti njegovog lica, taj osmeh, tu iskru iznenadne radosti, uspela sam da snimim. Taj film sam nažalost, posle nekog vremena zagubila.

Nosila sam tu fotografiju u novčaniku. Vraćala me često na posebnost i lepotu tog susreta. A onda mi je neko jednog dana iz kancelarije ukrao novčanik sa tek primljenom platom. Nije mi bukvalno bio preostao ni dinar. Pa ipak, nisam žalila za tim. Žalila sam za onim na fotografiji uhvaćenim trenutkom. Nije se više nikada mogao ponoviti. Moj otac je ubrzo umro. Lopovu sam oprostila i novačnik i novac i dokumenta. Nisam nikada ukradenu fotografiju sa onim osmehom i onim trenutkom.

KAMEN

Puteljcima između nanizanih kamenih đerdana, izbjegavajući vješto, smireno i starački sporo, manje i veće prepreke na samoj stazi, stizali su njih dvojica, najmanje jednom nedjeljno, jedan do drugoga. Nije bilo nikakvog međusobnog redosleda u tim posjetama. Kretao je svako od njih onda kada to poželi pa se dešavalo da se vide i u dva uzastopna dana. Po godinama, načinu života i viđenju stvari i događaja, bili su vrlo slični. Kada bi se sreli u bilo čijoj kući od njih dvojice, nije bilo potrebe za bilo kakvim promjenama i prilagođavanjem što se tiče ostalih ukućana. Na široke, niske i nekako posebno raskročene stolice-škanjeve, sjeli bi tiho i neprimijetno a ubrzo posle toga i prije prvih riječi, kretala bi od jednog do drugog, duvanska kutija. Risto je imao lijepu, drvenu, duborezom ukrašenu a Jevto, uglačanu metalnu sa unutrašnjim jezičkom za pak kartica. S vremena na vrijeme bi, umjesto savijanja škiju stavljali u, od godina i upotrebe, već pocrnjele lule. Dim iz njih se duže i visočije razvlačio po prostoriji i nekako drugačije mirisao. Svima u kući pa i djeci, bilo je najprirodnije da ih vide, u tom škanjevima zauzetom kutku, sa dimom iznad glava.

Kod nas u kući, pili bi iz čaša sa debelim staklom, malo razvedenim u vrhu i sa niskom stopom, po jednu ili dvije rakije a često bi broj kava iz vrlo malih šolja bio veći od broja rakija. Nikada u njihovim razgovorima nije bilo povišenih glasova, pretijecanja ko će prije što reći ama ni tišine. Sve o čemu su razgovarali, mogli su slušati svi prisutni jer nikada nije bilo nepristojnih tema, ogovaranja drugih niti rujanja na bilo čiji račun. Tako je mogao svako slušati namjerno, usput, s radoznalošću, dosadom ili prosto željom da nešto nauči. Ne sjećam se da li je iko od njih imao ijedan razred škole i da li je Risto znao bolje čitati od mog Jevta koji je sricao, s vremena na vrijeme ponešto iz malog, crkvenog kalendara. Bilo je lako zaključiti da im ti susreti i razgovori puno znače a opet nije u njima bilo nikakve ushićenosti. Možda je broj koraka, misli i teškoća koje su pojedinačno prošli, uticao na njihov unutrašnji i spoljašnji mir.

Voljela sam, bez obzira što nijesam mnogo toga shvatala, kada se sastanu kod nas kući. Prinostila bih u mašicama žar iz šporeta da zapale cigare ili duvan u luli, pazeći na žišku da se ne rasprši. No, više smo se, malo stariji brat i ja dječije vrzmali oko njih nego što bi pažljivo slušali razgovor. Već odavno žalim za riječima koje ne čuh. A jednom sam čula, lijepi, duboki, starački smijeh i zastala pored njih. Jevto je prepričavao kako je sa

komšijom Rakom, dobio od nekoga obavezu da sa konjem sačeka historičara i stručnjaka za slavistiku, Jevta Milovića koji je tada stigao iz Zadra. Bio je približnih godina kao oni ali su ga slabo poznavali jer je kao dječak otišao iz Podljudi na dalje školovanje. Želio je da obiđe svoje rođake i Krš Milovića a oni su mu trebali u tome pomoći. Odbio je da uzjaše na konja uz komentar „To će njega boljeti“, zbog čega su njih dvojica cio dan prepješačili sa njim vodeći konja iza sebe.

Česta i uvijek obnavljana tema među njima, bila je kolonizacija. Mi nijesmo ni znali šta znači ta riječ pa su nam jednom kratko pokušali objasniti. Od svega, brat i ja smo shvatili da su neki ljudi iz sela, rođaci ovih i onih pa i neki naši, otišli nakon rata, negdje daleko da žive. Pomenuli su nam i neke koje smo znali a koji su se vratili u selo, jer im tamo „u bijeli svijet nije odgovarala tmina, voda i arija“. U jednom od tih razgovora o kolonistima, sa vidljivom tugom na licu, prepričavali su kako su ti, koji su odselili, prilikom prvog dolaska u rodne krše, odnijeli nazad, u nove domove, po jedan kamen. Potpuno začuđeni i bez ikakvog mogućeg odgovora na taj postupak, nas dvoje smo se suzdržali od smijeha jer nam je ozbiljnost njihovih lica pokazivala da i mi moramo biti ozbiljni. Kada smo izašli napolje, brat je rekao – Ču da nose kamenčine neđe ko zna koliko daleko! A kamenje svuda oko nas. Kameni zid od kuće, štale, kužine, ograde oko dolina, kameni put do čatrnje... Pa kuda i zašto da to neko nosi u torbi?

No, životne staze odvedoše mnoge od nas daleko od rodničkih ognjišta.

Ja stigoh u vojvođansku ravnicu među nekadašnje koloniste a tada već starosjedeoce. Poslije par godina i mnogo dolazaka i odlazaka, prati me brat do lokalnog autobusa i nosi torbu.

- A šta ti je ovo ovako teško u torbi, pita uz dugački korak niz seosku džadu.

- Eto ono kamenje o kome davno pričahu Jevto i Risto. Došao red i na mene da ga ponesem. Da mi, kada ga pogledam, priča o naših bosonogim stopama, ljebu udrobljenom u varenici, skrobu, tavi sa kačamakom, brdima, nebu, kamenicama, mećavama, orlovima, zmijama, odjeku pjesme sa sijela... da mi priča i žubori o Banjanima našim.

SASVIM LIČNI OPROŠTAJ OD DUŠKA TRIFUNOVIĆA

(u noći 30. januara 2006. g.)

Imam ja pravo, Stari moj
i na malo više ćutnje, od onog zvaničnog minuta
danas odrđenog na komemoraciji
jer, od Tebe sam čula
da ne treba pristajati na određivanje i propisanu meru
Imam ja pravo, Stari moj
na mnoge reči ako hoću
pa da i one budu neodređene i bez pravila
Nije ovo pesma i nema književnu formu i rimu
i znam da Ti se nebi dopalo što ovako pišem
ne zbog forme i rime nego vijuce tuge kroz reči
Nisi joj nikada i nikako dozvoljavao da se gnezdi u Tvoja
ni u nedra Tvojih prijatelja
E, dragi Stari moj
Sada evo ne mogu drugačije
sakupili se trenuci
pa ih mnogo više nego kada si bio tu...
Vidim Te kako sa prepoznatljivom preglicom na crnom kaišu
najavljuješ nova pesnička imena
na Festivalu poezije mladih u Vrbasu
i krišom u najavi već navijaš za neke
ulepšavajući i pevajući svaku reč
prisvojila sam Te sebično još tada, a Ti pristao
i uzvratilo mi vremenom, rečima, ćutnjama, mudrostima, koracima
a onda je Tebe jedan a mene drugi vihor donio u Novi Sad
- Zgodan naziv ulice i zgodan broj, rekao si mi kada si prvi put došao
u Kolo srpskih sestara 13
Gostili smo se ispod loze za metalnim stolom
Uz Lazov roštilj i Lepine kolače
Odmah su Ti postali prijatelji
Bile su to malo lepše godine od Tvojih početnih u ovom gradu
i lepše od jedne naredne koja je došla za sve nas
Na četvrtom spratu s pogledom na kasarnu Arčibalda Rajsa
Pitaš me znam li ko je bio
- Znam, imam njegovu knjigu „Čujte Srbi, čuvajte se sebe“
- Pa čuše li što?, šta misliš, pitao si me dalje

- Ne čuše, to mislim

Oni od gore su gađali i promašili i Tebe i mene

- A što nosiš crninu?, eli onako

- Nije, odgovaram Ti. Umro mi je otac nedavno

- A jeli Ti on dao to rijetko ime?

- Nije

- Šteta, baš šteta... Tvoje ime potiče od imenice... i znači....

E, Stari moj. Kao da ne znam zašto to pričaš. Ma u redu je... držim se

Onda sam Te ubeđivala za intervju za neke, Tebi

nepoznate novine iz kojih su mi umesto honorara za petogodišnje priloge ponudili štampati knjigu

- Šta da radim, pitala sam Te tada. Nemam rukopis a imam priliku

Tek što sam u „Prometej“ predala za štampu „Iskru običajnu“

- Sakupi budalo one pjesme, znam da ih imaš. Iskoristi...jeste svi ih pišu a niko ih ne čita i proza je tvoj teren. Ja ću da te ishvalim odmah na početku knjige.

Dao si mi ideju. Ohrabrio me. I nisi me ishvalio već napisao recenziju koja je najvredniji deo te knjige.

- Oću zbog tebe!, rekao si mi konačno pristajući na intervju... i tri sata pričao u jednoj sobici uz otvoren prozor, domaću rakiju i lavež psa iz susednog dvorišta

Radovala sam se kao dete kada su taj tekst preuzele još jedne novine

uz Tvoju saglasnost i obećani honorar koji nam nikada nisu isplatili

Imam ja pravo, Stari moj na mnogo dublju i dužu ćutnju

od one jedne komemorativne minute

Onog jutra kada sam Te ispred kasarne srela sa suzom u oku

i vidljivom tugom na licu

- Mrki vuče, podigni brkove, da Ti viđu toke na prsima!, obratila sam Ti se bez pitanja šta se desilo

- Nema više Dragana Radulovića, rekao si tiho i setno

Ođćutali smo neke minute. Tebi je naišao auto koji si čekao da Te odveze u Crvenku kod Toda, da decu odrastaš i veseliš

A meni je odžvanjao u glavi vaš zajednički sa Mošom i Ršumom

„Lirski poker“ kao najlepša oda prijateljstvu

Koja mozak čuva u ludilu rata

Da, dragi Stari moj, hteo si me prevariti za tu knjigu

tvrdći da imaš samo jedan primerak i kao možeš mi ga

posuditi na čitanje

Pristala sam s namerom da knjigu fotokopiram. Nije je nigde bilo u prodaji.

Pričali smo i o tome često... one divne, tople knjige štampaju se u malom tiražu

Neće niko da ih kupuje, tvrde izdavači. A neki ljudi, poput nas ipak ih traže

Gostovao si potom na nekoj televiziji i čitao pesme iz jedinog primerka knjige koji je bio kod mene

Nasmejala sam se i odmah Ti poslala poruku

toliko si pristao da primiš od tehnike

- Stari, pozdravi se sa primerkom koji je kod mene

Kad smo se sledeći put sreli, pravdao si se da Ti je voditelj dao drugi primerak i šeretski se smejao.

- Ma, ne bio sam to za nekog ostavio ali ne znam za koga. Neka ti onda tako bezobraznoj bude i zadrži knjigu

Imam ja pravo, Stari moj i na sve ove suze i tugu

bez obzira šta bi Ti rekao...

Gledala sam masu danas

bili su i oni što nisu doskočili, oni što su Ti povremeno iz nemoći znali stavljati klipove u zamahnute točkove posebnosti

Nikada ih nisi imenovao, ali znala sam da postoje

Jednom si ih bezimene s bolom pomenuo

a ja Ti odgovorila istinitom pričom

- Ispred prodavnice u vojvođanskoj provinciji

skakali su u dalj lokalni pijanci. Tromo, slabo i mlitavo. Povlačili su crtu po prašnjavoj podlozi dok je jedan gorštak, vozač pored parkiranog kamiona, sve to mirno posmatrao. Kada su svi završili, ustao je i onako krakat vinuo se kroz zrak. Preskočio je svima za pola metra, povukao duboku crtu i rekao: - Eto, sad probajte dotle skočiti!

Tako si i Ti skočio a oni probaju doskočiti – rekla sam Ti potpuno verujući u to

- A ti me to tješiš, kažeš poluironično uz osmeh

Onda si mi, kada sam se uselila dovukao dugovratu, mršavu, zamišljenu devojkicu na platnu ubeđujući me kako si išao čak u Crvenku po nju

i kako je Andrija Šaranović nacrtao baš mene pa si mu to morao uzeti i doneti mi... Eh, kakva krasota!

preko te slike zauvek će talasati Tvoje reči

i ostaće mi najdraža od svih

Pa godišnjica osnivanja „Prometeja“

kod dobrog, dragog Zorana

- Ovo je prevelika količina pameti i titula na ovako malom prostoru i nemam vazduha!, „požalio“ si mi se izgovarajući ono što sam i sama osećala.

- Idemo, kažem odlučno i već pozivam taksi

U „Šekspiru“ zagledaš kutlaču zamočenu u kečap i ko zna iz kog razloga diviš se tom „izumu“

- Zgodna kutlačica, vidiš li ti?

Skupljala sam hrabrost da je tražim od osoblja lokala pa ipak odustala ali nabavila bih je već negde, da mi Ti tako ođednom ne ode

Kada hodam kaldrmom Petrovaradinskom

Uvek se nasmejem setivši se Tvoje priče o udvaranju plavuši sa zelenim očima, nekada davno. Jako davno

Hteo si je fascinirati poznavanjem istorije

- Da, draga moja, ovuda je kuda ti i ja hodamo, prolazio Eugen Savojski, rekao si joj pun nade da ćeš postići osvajački poen

- Ne kaže se Savojski nego „sa vojskom“ odgovorila ti je ona i „zazvečala“ tako jako iznutra da si izgubio želju za daljim poenima Ma, ukrala sam taj izraz od Tebe, priznajem Stari moj. I došao vakat da ga često imam razloga izgovarati jer sve ih je više koji „zveče“

Imam ja pravo, Stari moj

da Te ne svojatam u gomili

da se ne foliram sada u svojoj tuzi,

da ne budem deo onih koji su došli da bi zbog Tebe dobili još jednu naslovnu stranu

Dođoše danas eto, da Te ispate na „večni boravak“

na karlovačku padinu Čerata

Ali, šta Tebe briga jesu li došli i jesu li dobili naslovnu stranu. Jesu li postojali i gde su bili dok si postojao, dok si bole tkao.

Dok si se borio da preživiš bez išta. Jesu li postojali, Stari moj.

Imao si istinski Pera, Vesnu, Zorana, Borku, Branka, Ršuma, Moša...

i negde daleko ali uvek u srcu svoje Anu, Gaju, Severina, Danu i sasvim blizu svoga Luku i Sofiju

Imao si i mnoge druge nepoznate koji su Te istinski voleli

I zato je danas plakao i jecao neki običan svet, neki obični ljudi

Kojima si duboko u duši pripadao

I Tvoji Brodarci

Otuda otkuda nije niko, kako Ti je jednom Andrić rekao

Imao si, Stari moj uvek i potpuno sebe

i ceo svet s jatima ptica na dlanu

sa uvek crnom košuljom i belom dugmadi

sa sobom toliko velikim da u hiljade napisanih reči ne možeš stati
ovo su samo trenuci od trenutaka, prijatelju moj
ljudski i stvaralački...
Obećam Ti da ću i dalje trčati za vetrom iako si mi objasnio da ga
nikada neću stići...
Obećavam da ću ponekad doći da se ispričamo
Obećavam...

Imam ja pravo, Stari dobri moj na mnogo više ćutnje
od one jedne komemorativne minute...

JORGOVANOVA PANIKA

Od masovnog živca, kraj se dugo gica
niz strmine huče nepogode
u mimohodu, hladna, zategnuta lica
zažmureno nekud, jedna druga vode

Nebeska kapa sve pod sebe svija
gamižu gomile, voda dalje teče
razvigor mladice u struku povija
a jele u gori za tišinom ječe

Ima nas, ima, sve nas teže ima
dahću nam zjene prazno ispod vjeđa
duša grešnica tami se otima
a ruka tvorca, zrnca dalje ređa

Zažmurene misli nanizane čame
ljuljaju sudbe stazama bez boje
sa tišinom jele, zaječaše same
ižvakava svako, gorko parče svoje

Novi Sad, 13. april 1999.
Pesma napisana za vreme padanja granata na moj grad

Momčilo Bakrač

Iz rukopisa knjige u nastajanju

STORUKATA UTOKA

Ponornice uviru, tamo negdje
u vrtačama livada nad krečnjakom, gdje je pasla Travunija
rasla marvena rasa brđana
Proputuje ispod kore rijeka, pa se iz čista hira
negdje opet pojavi na vidjelu

Treštalo je iz pušaka, i opet će, neka, malo li se
smrlom čovjeku dosadi da se mre polagačke

Na čelu konja praporci, po gluvom dolu mramorje
U mesu vijeka kuršumi, pobunjenici u šumi

Lijepo, sve ide kako valja, mirno dozrijevaju krtine zbiljolikog
ovog priviđanja, napušteno mjesto na krstu
dobrovoljački samo sebe raspinje
Nesnošljivo je strpljiva svedržiteljska sila
blagonaklono otpušta i otpisuje nesagledne nanose gadosti

Svako malo mjerim digitalni pritisak
Svaki par godina koričim što je zapisao
akustični pulsar koji ne prestaje s grgotom, začudo
još ne premire
Svaki polu vijeka začudim se što postojim

Skokovit mi je umjetnički utisak, kadikad nadme kao da bi
do na vrh huma da dobaci, kad bi mu se dopustilo
da šikne iz aorte, iz uboda u prstić kad su me bijele tete
krstile užasom
Visoko sam prečagu podigao, živci mi trenirani

dobrim ispamećenjima, bodrim ushitima, patosom
močvarnim, čuka darivana duvankesama, galonima vinskim
guckanim naprstak po naprstak, kitnjastim vezom
teških riječi i golim pjesmarskim bezobraštinama
Nije se mnogi tako trudio

Ali i kad bih rekord napona nadskočio i tad bih
s velikim pouzdanjem, masnim slovima pomalo molitvenim
zajmodavca klepetuše oslovio:
odvazda mi davaš da se zaokružim, presveti
da na tvoju mjeru nadođe ove libre jezičak, da se skrasim
pa da me ukrašiš za platinastu u oblacima svadbušu

Pa evo hajde odbij s mene svako palidrvce, sa mlake duše
svaku krastaču, od mekote psovku, sa hrabrosti
sumnju i jed
Od mene me samog raspari
vodenici me tvojoj privedi
od ludosti me rođene učutkaj

ŠEST MINUTA NEPOVRATA

Ogled je skutren u ogledalu nemoguće je vani da šmugne
možeš mu se prišunjati ne možeš ga iznenaditi
ogledaš se s njim ko zna otkad bog~te~ne~pita
odmjeravate se polu~zaljubljeno nepovjerljivo prekorno
a nikako na pamet da ti bubne da je on lažni ti
jedan pribrani mimičar podmukli imitator
Ni ne pomislivši da je tvoj ogled ogledalski pokus-hokus
finesa uspavljujućeg poistovjećenja
neprestano treniraš nekoliko poza i tri grimase
tupost~tuga~bijes
iz krvnih žila se upinjući da sa ogledalskim likom
ne otpočneš razgovor
još samo to pa bi vam za društvo svako treći bio suvišak

sve bi se ustave besmisla razglavile i bujica bi linula
bašticu pojmovna odnoseći
Kad se ukloniš od zrcala ogled i pokus u njemu ostaju
šta rade ~ eksperimentišu
sa čime ~ od nakupljenih skica nastoje sklopiti
nečiju posmrtnu masku ~ čiju ~ nećemo o tome
No evo natuknice _:_ stvarnog sebe svako će ugledati tek
kad iz nestvarnog sebe izađe
Prazni oblik okružen medikusima odskače na pultu
za reanimaciju ili se ljubi sa betonom u bljuzgavici krvi
ili je skončao na neki od milion maštovitih načina
motriš ga iz plafonske pozicije dok ne istekne i šesti minut
na pjeskovom satu
Poturaju mu pod nos ogledalo
poslovno čitaju ravne crte na ekranima
a ti već znaš da se nećeš vratiti
da sa druge si strane ogledala u kome se neće više oglednuti
niko živ nego će sveudilj niz aleju
sva zrcala biti zastrta crnim zastavama
bespotrebno
samo u čast komične ogledne simbolike

STVARI KOJE JE GUGL ZABORAVIO

Đed je pušio Zetu. Misli se na filter Zeta.

Baba je pasla travke marke filter Jugoslavija a ujak ložio
king sajj Zodijak.

Ja sam im do trafike trčao po nova sljedovanja, poslije krišom
uzimao svoj tal.

Purnjao sam po kvartovskim šupama, osjećao sam se
nakazno i zrelo, svojoj bandi žgebaca
bio sam zadivljujuće mator, super star.

Zato sam sada užasno mlad.

Tada su na živom zidu visila muda, a sada ne isključivo.

Inkluzivno vise sise.

Sve je u redu, svaki superstar puši cigar, starlete
dudlaju cigarete.

Zodijak je bio mrak, slavni manijak (znaju se on i Gugl),
jedini koji je odigrao seriju a nikad ga nijesu uhvatili.

Čuo je za njega i moj ujak, vremena se poklapaju,
dok je ovome virio iz džepa košulje, iz hobija je
ubijao onamo po San Francisku.

Ja sam detektiv amater koji je ta dva podatka
povezao maločas, pola vijeka prekasno. Opraštam sebi:
tadašnji idoli bjehu mi Bili Kid, Zoro i Dilindžer.

Na proljećnim časovima nepoznavanja prirode
djevojčice iz razreda plele su vjenčiće od bijele rade i kaćuna,
svoje vlasi koristile su kao pređu.

Meni ženske bjehu dosadne, usredsrijeđen na tuču,
duvan i sitan kriminal, vježbao sam da pravim kolutove dima,
kroz veliki da protjeram tri mala.

Kupio sam skakavac.

Tri godine potom fasovao sam kapavac.

Doktorka što me liječila oslovljavala me sa balavac.

Važno je da nijesam bio ni kilavac ni puzavac, nego prgav
kao jazavac.

Nakon tripera prešao sam na filter LD, plavi upitnik.

Uz Stepskog vuka naučio sam da pijem vino.

Klempav kao Kami, već uvježban stranac, čisti egzistencijalista.

Iz Trsta uvezio sam Guloaz, pljuke lučkih protuva,

ujedale su me za oči dok sam baratao kistom,

ili mrmaljao kafanske govorcancije filozofa prezira i ogorčenja.

Oko mene skupljalo se sve više tišine.

Navukao sam se na analgetik kome je pravo ime lirika.

Ona me razlaže na kurikulum vitae, baška eros, baška

tanatos, podmukli ponos, trapavi albatros.

Avaj, potroših svoja tri minuta logoreje. Slava im.

SAČUVATI

Prisebnost i odsebnost, malo jina
ništa jang
prag iza koga je sloboda a pred njim truplo
zlog futurizma lupka glavom ovna
u krhku pregradu – to zatvorski poštar donijeće ti
za tvoje misli policijski red
U svakom džepu sačuvati kamen soli
utuk za bljutavost
prištedjeti oko iz koga kaplje čista okeanska voda
Nipošto ne čuvati špiglo ni domaće zrcalo za ogled
na njemu cakli se propast slike i zuji obmana lika
Spaliti imenike
da ne trunu
Naći napuštenog vunderkinda što su ga čuvale samo
majka i bajka
da ti pripazi nebo nad jezikom
pa se zavući pod pokrov sa pjesnikom
da bistrite stavke za jelovnik smrti odsudno kao da vas
samo još zadnji sat na zemlji od nje čuva
Pa neka riječ odleti od uva do uva
onamo u dosluh sa prvim rječnikom
beskrajnim a manjim od dva slova
Sve će sačuvano otuda jednom poteći isponova

ZRCALOVINA ILI SRČA

Staložiti misli raspršene stvar je najvišeg gospodstva.
Prestati da se kaljužaš sred blatnog plotstva.
Kovitlac tada stane, pa se na dnu brzaka
neosvještano trunje stinja.

Trajanje više ne biva milostinja,
nego plovni čun što struji sjenkom vrbaka.
Taj što napusti tugu lika i oblika
zar bi se vraćao nazadačke među prirodna bića,
gdje oko nikad nije čista prazna slika,
kad već je kadar postojati oči u oči sa čudom otkrića
što ka njemu zinulo je i zjapi.
U slapu okeanskom kad se osvijeste kapi
naćeće taj neomeđenu skladnost vode.
Onamo kuda bezglasna značenja othode
poći će živa sila tijesta u kome bio je pečen.
Završni rad je dorečen.
Slijedi rasprsnuće slobode.

NAKONJČE

Posebna je to titula.

Rijetka je čavka kojoj dopadneš da te
tom riječju prozove.

Kad mlada dođe u dom ženikov
najmanje čedo na tome domu, kći ili sin
oženjena djevera, dograbi ona da ga na krilu cupka.
Tako se biva nakonjčedom.

Dijete mora da je nepreraslo maksumče, života manjeg
od pet ljeta.

Nosi ga ona na krkače, o kuk ga okači dok čorbu miješa,
ibrik naliva, pod pazuhom joj ono spava
u sate dremovne.

Kad postane bremenita za ruku ga vodi na vodu.
Ako nije starije od dvije godine
nakonjče s novorođenčetom u paru mlijeko sisa.
Kad dojke presahnu nakonjče svoje zvanje gubi.

Od tad si samo bio nakonjče.

To što više nikad biti nećeš, jer protok ne zna
za nanovo.
Jer riječ je laka, nije olovo, kao muva popadne
pa dok žmurneš iščezne u letu.
Gorka je travka na usni nakonjčeta, rano se svikne
na nepovrat.

Baba brašnjave glave presrela me u selu, rekla:
„Znam čiji si ti! E, tvoj mi otac bio nakonjče!“
Stajali smo dug minut neodlučno.
Da je vodim negdje u kafanu, pa da joj
sjednem u krilo, pa diha-điha ledinom kroz vijek?

Stara je pomilovala pogledom tu moju lijepu pomisao.
No rastasmo se, dođe kraj.
Posljednju sam šansu propustio, avetnu, imažinistovu,
da budem zvanjem nakonjčeta okićen,
koje liči na cvijet što nikad ne biva.
Cijeli sam dan niz selo očevu gorku slamku grickao,
sjećajući se sebe, kako puzim, balav, bez sedla i pod njim
hrpta konjevog.

DANASKE BEZ MASKE

Nije to krsni hod, idem samo da bi se išlo,
ili da bi mi se zanebesalo,
od navale sklada, od dozrelog jada, od fasadnih suština
što otrcane vise odasvud.
Ovaj je gradić nalik rashodovanoj kasarni što zvrji na dnu podnebesja.
A dan je proslave onog davnog dana kad se rodio Božić, u malečkom
infantu
beskonačan Logos, naznačen zvijezdom vitlejemskom,
koja je potom dalje odlutala, nekud u ilegalu, pa sad
odonuda ždraka, bezimena, tiha, neznana među ruljom sazvejeđa.
Gospodičić Isus, dočim, tu je.

Ovdje.

Tako mi kazuje moja oduljala izmoždena slutnja.

Skupocjena je vjera.

Zadobija se zlatnom putarinom i teškim ratama.

Ali milost koja se dijeli i razdava – ona je badava.

Izliva se na narodne mase, sirotima i niščima, po glavama i očima,

po nemoćima i ranama, kao nevidljiva hrana za kljuvanje vranama.

Ima je i za mene, samotnoga sebra, kome se pod kvalitetnom mašču

ne vide rebra, kome na čelu ne piše urezan prekrst,

na licu ne sja dobrota, ali možda pupi

život ispod života.

Ispentrao sam se na najvišu stolicu u ovoj anonimnoj guberniji na dnu usahlog mora.

To čudo je sklepano od letava i fosni, da posluži za odmorište

nekoga div-junaka, Sagraila iz mašte, malaksalo gorovilo...

ako ikad u ovu sinju običnost svrati.

No ja zasjedoh na tu visoku platformu sred šume topola

postrojenih u špalir, u tišinu nalik na kalendarske sirote dane

što očas odu bestragom.

Januar je mlak kao hronična bolest, vedri svod premazan je

aluminijumskom skramom, bruje u debeloj visini aeroplani što bljuju dim

od kog se lakše mre i klisko silzi s uma.

Ne hajem ja, gnijezdim se na Heraklovom sjedaluu, bludim po pustim rečenicama

što umješno brbljaju, živim život, pumpam

sudbu tmurnog mislioca.

Namjesto da si kupim trotinet, pa da odjezdim džadom

ka gorju u planini gdje su se okupili grobovi pomrlog mi roda.

A šta ću tamo?

Pa, samo uzgred, na putu do Kareje.

Neka je isposnica tamo, u njoj se prebiva lagan kao u etru.

Bez uzaludnih misli, bez ovih svijetovih žvrljotina.

Namjesto sekundi tu kaplju zrna brojanice, namjesto teškog ručka

krčka se živa voda.

MALE ZASLUGE

Navlasalo je dvorište davno pušteno na slobodu
uz kućni kamen guja
na rutavom krovu kragujka
Zemlja raste uvis, ne žureći, vijek po vijek
čatrnja udavljena je nanizanim kišama, unutra pod mrakom
kapi zvone
Na trulom lišću spazim daždevnjaka
otkud ti, stvore, rekoh, pa zapalih vatru po sred drumu
Zapalio bih djedove dvore kada bi mogli gorjeti
ali unutra tinja samo utvara
Nikakav sam gost, pamti me i odjek koraka
Tu sam ostavio dijelove bića:
čuperak dječijeg plača, suve mrlje krvi iz nosa
noćni strah i zjap pitanja što malenu mudrost more
Otišao sam nizom dana dugim kao put svile
Polutah nikada da se ne vratim, ni sada vratio se nijesam
jer nemam čemu
samo navratio sam da tu bacim odron svega što je prolazilo
Provirih kroz razvalinu vrata
I usisa me srk
Stud
Stid

RODOSLOV SUMNJE

Kako trepne i pogine moj tiktakavi danak.
Kao da je okraćen, ukrojen.
Oni što oštrili su makaze i popravljali kišobrane
stupajućim golim tabanima niz prašinu
špartali su mojim djetinjstvom, dobar su posao
napravili čineći da strižu nožice

glatko i neumoljivo.

Dan je tad bio platan koji se nježno ruši
u filmu halucinantnog usporenja.

No svako uviđa da je mehanizam oduvijek, još u ideji,
neumoljivo navijen, zategnut, podmazan,
što se dalje ka kraju odmotava

razbrzava se kao praćka. Danak je kap mora
u klokotavoj krvi. Noć je tutkalo koje se steže.

Radovao sam se onim kišobrancima, za mene bili su
samohotke što migolje svijetom

čineći ga smijuljavim, razmekšavajući granice
između ustaljenog i jedva mogućeg.

Najveće čudo u svim besmislenim šašavim vještinama
bile su kišobranske žice, žbice kotura

koji se raširi kao krila, i ništa ne škljoca,
nigdje ne kleca, voda ne škripi nego kaplje sa kljunova
u elegantnoj geometriji.

Kad kišobranac ode sa gvozdencima u džepu
valjalo je sačekati kišu među sušnim nedjeljama.

Stajao sam u pržini, i ja bos, čvrsto
držeći koplje granatog klobuka.

Lio je dažd, bio sam blagosloveno nizak, dovoljno
da mi ne kisnu koljena, u napetoj fascinaciji

motrio sam kako me okružuje sačuvan oreol
praha dovoljno srećnog da ne postane blato.

Niz nos mi se slivale suve suze ushita.

Prozaide, skaske i račvanja

DAN POSLIJE

Jednom su me pozvali na sastanak. Mene, koji sastancima i sastančenjima nijesam sklon. Mene, koji izbjegavam sjednice kućnog savjeta. Koji se gnušam seminara i konferencija za štampu. Panel diskusija i okruglih stolova. I, eto, mene su pozvali na važan sastanak gdje se govorilo o velikim temama. O onim temama o kojima se uglavnom ćuti, a koje rješavaju važna pitanja. To su one teme koje se ispričaju, nakon toga svak dobije zadatak, oposli što treba, podnese izvještaj i – zaćuti. Zaćuti, kao da se ništa nije desilo. Kao da niko ništa nije ni čuo ni vidio. Kao da se na tu temu ni riječ progovorila nije. Poslije, kada se sretnete sa učesnicima sastanka na tu temu, ćutite. Kao zaliveni, ćutite. Postanete nijemi u odnosu na svakog učesnika sastanka. Čak se pravite da se ne poznajete, da nikada jedni sa drugima nijeste sjeli za isti sto. I kad se sve to završi, sto se uništava. Odnese se negdje duboko u šumu, ili na deponiju, i tamo se zapali. Da ne bi ni on, taj sto, mogao pričati o temama o kojima se za njim raspravljalo. Stolice, isto. Da se ne zna ko je gdje sjedio. Onda se o tome ćuti, zana vijek.

Kad su me pozvali na sastanak, bio sam na planini. Tražio vukove. Lovio zmije. Izazivao medvjede. Igrao se sa vjetrovima. I rekao – *hoću. Doći ću.* Tako sam rekao i nastavio da lutam planinom. Šuštal je bukovo lišće pod mojim nogama. Vjeverice skakale s grane na granu. Oblaci promicali nebom. Katkad bi bljesnulo sunce. Otvorili se horizonti. Ukazala se Golija u daljini. Surova Golija na kojoj je moj otac izgubio konja. Konja, duge, crne, grive, izrasle od vjetra. Otac je pričao da takvu grivu ni jedan jedini konj na kugli zemaljskoj nema. Računao je da će ga po grivi i pronaći. Da će mu u tome pomoći planinski vjetrovi. Da će mu gorske vile kazati gdje je *vranac*. Prepješačio je moj otac Rugovu, Hajlu i Prokletije, stigao do Golije, ali *vranca* nigdje. Samo, rekli su mu na Goliji, da su vidjeli konja sa grivom od vjetra kako je progalopirao poljima i – nestao. Od njega je, rekli su mu, ostala samo crna tačka na nebu. I ništa više. Moj otac se nije mogao pomiriti sa tim da se bez *vranca* kući vrati, pa je đipio da se

rukama za oblak zakači, da se popenje gore i po nebesima *vranca* da traži. I uspjelo mu je. Samo, šta je gore na nebesima bilo, nikom nije htio da priča. O tome kad bi se povela priča, pripalio bi cigaru i – zaćutao.

– Sjutra u 15 h da dođeš na sastanak.

– Doći ću – rekoh i sjurih se niz planinski potok.

Doći ću. Doći ću. Doći ću, odjekivao je moj glas planinom. Kružio proplancima. Peo se uz visoka stabla. Rastjerivao jata ptica. I – usahnuo.

Onda je planina zaćutala.

Pogledao sam na sat. Crni ručni sat koji je, osim vremena, pokazivao i strane svijeta. Taj sat kupili su mi sinovi, da se ne izgubim i, rekli su mi, *važno je da uvijek znaš na koju stranu svijeta treba krenuti, i kada.*

Pogledao sam na sat.

Strane svijeta nijesam provjerio, jer sam znao gdje sam, ali vrijeme je pokazivalo da bih morao krenuti kući. Vrijeme je neumoljivo i sa njim nema dogovora. Ništa tako uporno i sigurno ne ide prema svom cilju kao vrijeme. Na to me upozorava i sat na ruci. Kaže mi da se valja spremiti za sastanak. Odabрати temu. Probrati mudre riječi. Riječi poslije kojih se više nema šta kazati. Riječi koje ostavljaju poluotvorena usta kod slušalaca. Riječi koje dugo poslije trepere u vazduhu i same se ponavljaju. Poslije takvih riječi, dugo se ćuti. Ćuti i onaj što ih je izgovorio, ćute i oni koji su ih čuli. Eto, takve riječi moram smisliti i izgovoriti tamo, pred njima. Hoću da ih oduševim. Riješio sam. Jer, zvali su me. Čast mi ukazali. Čast koja se rijetko dobija. A ta čast je ukazana meni. Meni koji, rekoh, nijesam sklon skupovima i sastancima. Seminarima i okruglim stolovima. To je razlog više da se moram dobro pripremiti i biti efikasan.

Bdio sam uz stonu lampu.

Noć je mekana i uliva mi samopuzdanje.

Ćutao sam.

Ćutali su sa mnom i noć i lampu.

I zvijezde na nebu.

I hartija ispred mene.

Katkad bih pogledao kroz prozor.

Činilo mi se da očev *vranac* galopira nebesima.

S vremena na vrijeme bih jasno čuo topot kopita.

Sigurno ga je otac pronašao, pomislih i vratih se papiru ispred sebe. Redale su se riječi. I rečenice. Misli se utrkivale koja će prije na papir. Mastilo je dobijalo modru boju. A mene su boljeli prsti i slepoočnica. Osjećao sam kako mi nokti, kosa i brada ubrzano rastu. Ali sam sjedio, nadvijen nad stolom, i nijesam mario za to.

Pogledao sam na sat.

Sat je ćutao.

Prvo sam posmislio da je vrijeme stalo, a onda shvatio da se kazaljke ne pomjeraju. Čak su se i strane svijeta pomiješale.

Vratio sam se tekstu i više nijesam obraćao pažnju na vrijeme. Pripremao sam obraćanje, riješen da oduševim. I, čini mi se, dobro mi je išlo.

Na sastanak sam stigao u zakazano vrijeme.

Za okruglim stolom sjedjeli su učesnici ozbiljnih lica.

Predsjednica mi se osmjehnula i dala znak da sjednem pored nje.

Vidim, računaju na mene, znaju da sam sposoban za velike teme. Da sam spreman za ćutanje poslije sastanka, na kojem će biti riješena važna pitanja. Pitanja od životnog značaja. Tako sam se i spremio, odlučan da dam svoj doprinos. Jedino, biće mi žao ovog stola i ovih stolica, koji će, neminovno, poslije sastanka, biti uništeni, negdje duboko u šumi ili na nekoj deponiji. Da ne bi ni on, taj sto, i one, te stolice, mogli svjedočiti o

temama o kojima se za njim raspravljalo i o tome ko je na kojoj stolici sjedio. Jer, o tome se mora ćutati, zana vijek.

– Izvolite, kolega – reče predsjednica predusretljivo. – Šta ste trebali?

– Ništa, ništa – rekoh zbunjeno i sjedoh do nje.

Onda je počela rasprava.

Pričalo se o nekim meni potpuno nepoznatim temama. Pominjala se neka nepoznata imena. Jedan učesnik sastanka se ljutnuo zbog nečeg. Žena srednjih godina ga je smirivala, ubjeđujući ga da će sve biti u redu i da to zbog čega se on ljuti i nije neki problem. Sve će ona srediti, samo neka joj daju malo vremena. Zna ona kako se to rješava, umije ona to, nije joj prvi put. Predsjednica je rekla *dobro, to smo riješili*, okrenula se prema meni i ponovo me priupitala jel mi nešto trebalo. *Ne, ne*, zbunjeno sam rekao i uporno pokušavao da se uključim u razgovor. Otvorio sam torbu i počeo ćeprkati po njoj. Izvadio sam svoj referat, preletio po tekstu i pokušao da uhvatim priključak. Srednjovječni ćovjek je govorio da ne može to tako i da u njegovom kolektivu mora de se zavede red. A taj što se posvetio vjeri i okrenuo se bogomolji, mora da zna da nije on jedini u tome i da Bog ne pripada samo njemu, već da ima još takvih i da to nije razlog zbog kojeg bi okrenuo leđa svemu drugom, pa zabatalio i aktivizam na ovako važnim sastancima.

– Ne može to tako – rekao je srednjovječni ćovjek i objasnio da je i on vjernik, ali da je i te kako aktivan u ovakvim situacijama.

– Saćuvaj me bože vjernika – rekoh mimo onoga što je pisalo u mom referatu i za šta sam se naporno spremao.

Srednjovječni ćovjek izvi vrat i okrenu se prema meni:

– Mooolim?!

– Rekoh, saćuvaj me bože vjernika – ponovih umorno.

Svi se okrenuše zaćuđeno prema meni i zaćutaše.

Za trenutak zaćuta i predsjednica, ali se brzo pribra, pa me upita:

– Jeste l' nešto trebali, kolega?

– Ne, ne – zbrzah zbunjeno i ponovo se vratih sadržini moje torbe.

Predsjednica preskoči moju zbunjenost. Okrenu se učesnicima sastanka i reče da ova stvar mora biti što prije završena i da se nema vremena za čekanje. Vidio sam klimanje glavama i držao otvorena usta u namjeri da kažem nešto važno. Nešto što bi popravilo malopredašnju zbunjenost i vratilo me u igru. Međutim, iz mene je izašlo samo jedno neartikulisano *daaa*, i tu je bio kraj mog doprinosa ovom važnom sastanku.

Predsjednica je bila zadovoljna konstruktivnošću. Ljubazno se osmjehivala učesnicima, a mene je još jednom ozbiljno pogledala i priupitala treba li mi šta. Ovaj put ništa nijesam odgovorio, samo sam spustio pogled i začutao.

Dok smo izlazili iz sale za sastanke, izvadio sam mobilni telefon i provjerio poruke.

Ja, koji nijesam sklon sastancima i sastančenjima, ja koji izbjegavam sjednice kućnog savjeta, gnušam se seminara i konferencija za štampu, panel diskusija i okruglih stolova, trebalo je juče u isto vrijeme i na istom mjestu da dođem na sastanak.

OTAC

Moj otac divno je svirao frulu. Onu šarenu, pastirsku frulu, koju je sam umio da napravi. Dugo bi sjedio ispred kuće i rezbario omiljeni instrument. Onda bi podešavao zvuk. Štimao frulu, sve dok se ne bi zadovoljno osmjehnuo. Onda bi zasvirao. Muzika bi doprla do neba. Razlila se po oblacima. Stigla do samog Boga. Otac bi zanosno stajao u dvorištu i svirao. Prsti su skakali po rupicama instrumenta, kao vodoscoci u rijeci. Oči bi zatvorio od užitka, a melodija kao da nije izlazila iz frule, već iz cijelog tijela mojega oca.

Dok bi on svirao, ptice ne bi cvrkutale. Vjetar bi se umirio. Ljudi bi prekidali započeti posao. Priroda bi stala. Sve bi se utišalo.

Život bi začutao!

Kad bi moj otac zasvirao, trava bi brže rasla. Pšenica zrenula. Kiša napojila žednu zemlju. Sunce granulo.

Svirao je mladencima na vjenčanju. Djeci kad se rode. Meraklijama u kafani. I, onako, za svoju dušu. I nikom, baš nikom, nije pričao otkuda mu taj dar. O tome je ćutao. Jedino svom *vranču* bi se povjeravao u štali, kad ode da ga timari. Otac bi mu pričao, a *vranac* strigao ušima. Zadovoljno. Kako to samo konji umiju. Onda bi moj otac đipio na *vranca* i razigrao ga na poljima. Jurili su preko brda i planina. Preskakali rijeke i potoke. *Vrančeva* griva od vjetra, katkad bi zaklonila oca da ga grane drveća ne šinu po licu.

Letjeli bi tako prostranstvima i – ćutali.

Kad bi se umorili, *vranac* bi zahrzao i propeo se na zadnje noge.

Od tog njegovog hrzanja, odvalio bi se dio kamene litice u planini.

Otac bi povukao uzde unazad i iz njega bi izašao neartikulisani povik: OOOOO!

Nakon tog povika, u daljini bi urliknuo vuk.

Poslije, otac bi legao na travu nekog proplanka, stavio poveliku slamku u usta, gledao u nebo i – ćutao. *Vranac* bi pasao sitnu planinsku travu i samo bi se čuo zveket uzde i sedla.

Sate bi tako provodili na proplanku.

Onda bi *vranac* prišao kod svog gazde i nježno ga gurnuo njuškom. To je bio znak da bi trebalo krenuti. Da je Sunce pri zalasku i da im je ostalo taman toliko vremena da za dana stignu kući.

Kad bi se vratili, otac nikom ne bi pričao gdje je bio.

Ćutao je o tome.

Ćutao je i o tome i o grivi od vjetra njegovog *vranca*.

Možda je upravo vjetar poveo očevog *vranca* nekud. I nije ga vratio. Iako se otac danima molio nebesima da mu vjetar vrati konja. Uzalud. Njegove molitve su ostale negdje gore, iznad oblaka. Ruke njegove ispružene titrale su pred našim očima. Priviđale nam se uveče kad u postelju legnemo. A otac je samo ćutao. I gledao u nebesa. Čekao da se otvore. Da mu pokažu gdje je njegov *vranac* sa grivom od vjetra. Vjerovao je da su, gore na nebesima, njegovog *vranca* uzjahali gromovi. Bio je ubijeden da će se nekim čudom konj spustiti odozgo i da će ga čekati na nekoj planini.

Jednog jutra je spakovao ranac i krenuo.

Nikom ništa nije rekao, samo je otišao preko brda, tamo ka planinama.

Otišao je da traži konja, duge, crne grive, izrasle od vjetra. Vjerovao je da će ga naći. Jer takvu grivu, vjerovao je otac, ni jedan jedini konj na kugli zemaljskoj nema. Računao je da će ga po grivi i pronaći.

Krenuo je i stigao do Prve planine.

Na Prvoj planini su mu rekli da nijesu vidjeli njegovog konja, samo da je jednoga dana strašna mećava zadesila planinu. Da je vjetar čupao debela stogodna stabla i da su se vrhovi planine povijali pod tim vjetrom. Jedan Planinac je pokazao ocu kamen na kojem su ostali tragovi tog vjetra. Otac je odmah prepoznao grivu svog konja i krenuo u pravcu u kojem je vjetar zbrisao sve pred sobom.

Put ga je doveo na Drugu planinu. Šibale su ga jelove grane po licu. Pravile mu ljute rane iz kojih je liptala krv. Ali, moj otac nije obraćao pažnju. Išao je prema planinskim vrhovima, probijao se kroz gustiše, tražeći uzvišenja sa kojih vjetar briše po planinskim prostranstvima i rastjeruje maglu. Kad je došao na najveći vrh odakle se vidi cijeli svijet, iznad njegove glave skočio je vuk. Vuk sive dlake, prošarane bijelim pramenovima, kroz koju je prošao snažan vjetar.

Moj otac je poletio za vukom i obreo se na Trećoj planini.

Nikada u životu nije vidio takav sastav stijena. Nestvarni šiljci podsjećali su ga na strijele, a stijene u daljini na ljudski mozak. Na zamršeni ljudski mozak, kroz koji se protinju uzavrele ljudske misli. Oko oštarih planinskih šiljaka skupljaju se pramenovi magle, kao da prave oreol planinskom gorostasu, koji zna sve tajne planine. Koji razgovara sa vjetrovima gorskim, sa vilama i vilenjacima i sa nebeskim silama. Otac se uputio prema njemu da ga pita je li on vidio njegovog *vranca* sa grivom od vjetra. Gorostas ga je samo gledao. Gledao, i ćutao. Kao da ne razumije očev jezik. Kao da nije čuo očev glas koji se gubio u strašnim planinskim provalijama. Oči mog oca su sijale kao zvijezde kad se prospu iznad planine, iščekujući da će kolos znati da mu kaže na kojim livadama njegov konj pase.

Stameni kamen je samo ćutao.

Okrenuo se moj otac, beznadežno. Ljut na ćutljivi planinski kamen.

Izgubio je nadu da će ikada više vidjeti svog *vranca* sa grivom od vjetra. Odvalio je dio ogromnog kamena i bacio ga duboko u provaliju. Lomila su se debela stabla, crkavale zvijeri od straha, odjekivao lomot kamena.

Odjednom, kroz taj surovi odjek, spustio se neki nestvaran glas, koji je kao planinski grom prošao kroz tijelo mojega oca.

Glas mu je rekao da je *vranac* sa grivom od vjetra progalopirao planinom i – nestao.

Skočio sa onog tamo kamena, đipio, i stopio se sa nebeskim visinama.

Otac je ugledao kamen sa kojeg je skočio njegov *vranac*. Popeo se na njega, dugo gledao u visine i ćutao. Smišljao je način kako da se popenje gore i potraži svoga konja.

Danima poslije, sjedio je pored tog kamena, gledao u nebo, pušio i – ćutao.

Kad se vratio kući, brada mu bijaše porasla do prsiju. Kosa opala. Pogled odlutao.

Niko ga ništa pitao nije, niti je on išta progovarao. Samo je sjedio, pušio i – ćutao.

Tako, sve do onog dana kad je krenuo da naloži vatru, negdje u rano proljeće.

Suprotstavljao se moj otac munjama i gromovima nebeskim, pune osamdeset i dvije godine. Olujama i vjetrovima, sušama i kišnim ljetima, gladnim godinama, raznim vladarima, vojskama i ratovima.

Suprotstavljao se teškom životu.

Samo nije mogao da se suprotstavi toj jutarnjoj vatri, negdje u proljeće.

Dok se u poljima rađao novi život, dok su maslačci, ljubičice i jagorčevine dostizale zrelost, dok se sjeme u njivama spremalo da izbaciklicu, ta jutarnja vatra u proljeće, koju je svojom rukom palio moj otac, odnijela je njegovu dušu visoko gore kod Danice zvijezde. Odjezdio je da progalopira na svom *vranču* sa grivom od vjetra, po nebesima.

Sa šibicom u rukama, pored bijelog *smederevca*, zatekao ga je njegov zet.

– Kad sam prilazio kući, kao da sam na nebu čuo galop. I neki blagi vjetar obgrlio je kuću. Taj vjetar, učinilo mi se, ličio je na konjsku grivu. Onda se vjetar stopio sa jutarnjim zracima sunca.

Sve je odjednom začutalo:

Brda su ćutala.

Kamenje.

Trava.

Biljke.

Životinje.

Zora je zorila.

Dimnjaci dimili.

A vjetar, u obliku polumjeseca, obgrlio je kuću.

Otvorio sam vrata i zatekao tasta, mrtvog – ponavljao je zet svakom ko dođe, uvjeravajući nas, svijet i sebe da našeg oca više nema.

U šporetu bijaše tek ugašena vatra.

– Kad sam mu spustio ruku na rame, vjetar je dunuo. Povile su se grane drveća. Nekoliko crepova je poletjelo sa kuće. Negdje je udario grom. Konjski galop se prolomio nebesima – pričao je zet isprekidanim glasom. – Ništa na ovom svijetu nije vječno, pa ni čovjek. Svemu jednog dana dođe kraj. A ljudski život, ma koliko trajao, izgleda kao da si na jedna vrata ušao a na druga izašao. Zbog toga, nije važno koliko si dugo živio, nego kako si živio – dodade zet i reče da je pokušao da dozove tasta. Zvao ga je i drmusao za rame. Ali, otac je ćutao. Od njegovog ćutanja ispadali su sipci iz tvrdih čamovih greda. Pištala smola iz borovih šašovaca na plafonu. Dimio odžak na kući. Obrušavalo se kamenje gore na Perovici. A tamo daleko, u koritskim homarima, urliknuo je vuk.

Očevo ćutanje odjekivalo je Kozjim dolom, Planom, Brezovicama i Kurilom.

Odjekivalo, sve do planina kroz koje je moj otac prošao tražeći *vranca*.

I do nebesa.

Do Boga!

Napokon, nebesa su se otvorila, a moj otac je hitro uzjahao svog *vranca* sa grivom od vjetra i odgalopirao.

ČUTANJE

(Hokiju)

Čovjek bijaše ni visok, ni nizak, nego taman onoliki koliko treba da je Čovjek koji vodi računa o kući u kojoj je živio Pisac. Taj Čovjek, ni znao nije da Pisac pomalo liči na njega, iako su se skoro svakog dana sretali u prostorijama Piščeve kuće. Čovjek sa ovog, Pisac sa onog svijeta. Obično bi prošli jedan pored drugog, ne progovorivši ni riječ. Samo, Čovjek bi osjetio propuh, kroz njega bi prošla neka neobjašnjiva jeza i pozatvarao bi vrata i prozore. Pisac bi se osmjehnuo, i nestao.

Jednog jutra, Čovjek je sjedio u Piščevoj kući.

Dan je dolazio kao kurjak.

Čovjek je bio usamljem u tom praskozorju. Usamljen i melanholičan.

Nalio je sebi jednu šljivu, pa drugu, treću, petu...

Vjetar je dunuo i zveckali su prozori. Njihale se vezene zavjese. Drvene podnice škripale. I čuo se šum koraka. Onda je pokucao neko. Neko ko trže Čovjeka iz razmišljanja. Iz razmišljanja o životu i o smrti. O realnom i nadrealnom. O ovozemaljskom i onostranom.

Čovjek podiže glavu.

Ispred njega je stajao Pisac.

Čovjek ga u prvi mah ne prepoznade. Ne prepoznade njegovu kosu, buljave oči i okruglo lice. Ne prepozade njegove široke pantalone i iznošeni sako. Ni torbu njegovu izlisanu ne prepoznade, masnu od čvaraka kupljenih na Kalinića pijaci.

Pisac sjede, naspram Čovjeka. Na krilo spusti torbu.

Pogledi im se sudariše.

Okno prozora udari u okvir i staklo se rasprsnu u paramparčad.

Pisac!, sinu Čovjeku kroz glavu

Pisac!, odjeknu u dvorištu, odskoči od kamenu kaldrmu i zari se u nebo.

A onda, utihnu. Utihnu i odjek, i vjetar, i zveckanje prozora. Stade njihanje vezenih zavjesa, smiriše se drvene podnice. Sve se utiša. Samo ostadoše pogledi Čovjeka i Pisca. Ispitivački. Začučeni. Kao da nikada jedan pored drugog prošli nijesu.

Gledali su se i – ćutali.

Čovjeku se učinilo za Pisca da nije ni visok, ni nizak. Nego taman onoliki koliko treba da je Pisac koji je rođen u ovoj kući.

Pisac je gledao u Čovjeka i – ćutao. Ćutao o životu i o pisanju. O pisanju i o čitanju. I o jednoj Kajki.

Čovjek je gledao u Pisca i – ćutao. Ne reče ništa. Samo nali Piscu čašu šljive. Znao je da je odličan rakij džija i to ga je radovalo. Nali mu jednu, drugu, treću, petu...

I sebi, tako.

Čovjek ugnu ramenima i pomisli:

Otkud ti?

Pogleda u Pisca i otpi gutljaj rakije.

Pisac ćutke ugnu ramenima. Kao da reče:

Eto.

Onda spusti pogled i maši se čašice.

Pa, dobro, pomisli Čovjek sam za sebe. Spusti pogled i nali još po jednu šljivovicu. *Neka si došao. Ovo je i tvoja kuća.*

Pisac ga je gledao, kao da hoće da kaže:

Pa, dobro.

Onda, obojica spustiše poglede.

U šašovcima i gredama Piščeve kuće čuo se sipac. Tamo u ćošku prostorije, u kojoj su sjedjeli, pauk je pleo mrežu. Poveliku, lepezastu, mrežu, koja je spajala dva zida. Kao da je spajala život i smrt. Čovjek i Pisac su, nagnuti jedan prema drugom, takođe, pletli mreže. Svak svoju, od sopstvenih misli. I pili rakiju. Pili rakiju i – ćutali. Ćutali o svemu i svaćemu. Kako to samo znaju Čovjek i Pisac. Ćutali su o imanju i nemanju. O sreći i nesreći. I o Rinatu Kurmaševu. O njegovoj bolnoj improvizaciji na saksofonu, obojenoj u plavo i žuto.

Nagnuti nad ćašama šljivovice, razmišljali su, tako, svak za sebe i – ćutali.

Čovjek bi katkad pogledao u Pisca.

Ćinilo mu se da bi ovaj povremeno išćilio, pretvorio se u siluetu i nestao, a onda bi se lagano vratio, tu naspram njega, i pio rakiju.

Čovjekov pogled bijaše zamućen. Što od rakije, što od ćestog Pišćevog nestajanja i vraćanja. I vrtjelo mu se u glavi.

Ali, obojica su bili zaokupljeni svojim mislima. Piscu je bio interesantan Čovjekov pogled. I naćin razmišljanja. Interesantno mu je bilo i to kako Čovjek ćuti. Kako vrti rakijsku ćašicu u rukama. Gledao ga je onako kako ljudi sa onog svijeta gledaju ljude na ovom svijetu.

Ništa drugo!

I ćovjek je razmišljao o Piscu.

Interesovalo ga je umije li da nećujno proće kroz zid, da otvara i zatvara vrata i prozore i pravi propuh, a da ga niko ne primijeti. Interesovalo ga je da li je Pisac, pošto je mrtav, sada samo duh i da li se moće *pretvoriti u suncokret*. Gledao ga je ispod oka. Gledao ga je onako kako ljudi sa ovog svijeta gledaju ljude na onom svijetu.

Ništa drugo!

Pauk u ćošku i dalje je neumorno pleo mrežu, koju će Čovjek, danas ili sutra, zbrisati metlom. Sipac je neprestano strugao grede Piščeve kuće. Padali su sitni opiljci po stolu nad kojim su bili nadvijeni Čovjek i Pisac.

Čovjek je razmišljao o onom, a Pisac o ovom svijetu.

Čovjek će promijeniti svijet mrtvih, pomisli Pisac.

Pisac će promijeniti svijet živih, pomisli Čovjek.

SMRT

Kad je zarežala motorna šega, majka je ušla u sobu i stavila kažiprst preko usta.

Šššš.

To je bio znak da ćutimo. Jer, u selu je mejt. Umro je naš rođak Ćamil i moramo biti tihi.

Majka, samo toliko.

Onda izađe napolje, tiho.

Iza sebe ostavi tišinu. Smrtnu tišinu. Jer, u selu je mejt. A kad je mejt u selu, onda se ćuti. Svi ćutimo. Ćak, i otac naš. I on je ćutao. I ptice. I drveće. I vjetar. Samo se ćuje motorna šega. Ona smije da se ćuje. Jedino, ona. Zato što ona pravi utihtahte za Ćamilov mezar. Debele utihtahte od hrastovog drveta iz gaja poviše kuće. Da ne satruhnu brzo nad mrtvim Ćamilovim tijelom i zatrpaju ga teškom zemljom. Onom crnicom koju neće ni vuk ni hajduk. Da se ta teška grobljanska zemlja ne obruši na Ćamilove mišiće.

Resko struganje motorne šege, za mene je bilo prvi susret sa smrću. Smrću o kojoj ništa nijesam znao, osim da je užasna. I da iz nje nema povratka.

Naslućivao sam i da je nevidljiva. Da dođe po čovjeka i odvede ga nekud. Poslije toga, nikada ga više niko ne vidi. Mislio sam da je smrt bolna. Da je to bol koja se ne može riječima opisati. Da je to neka podmukla bol, koja čovjeka odvede u mračne dubine i tamo mu vadi organe. Jedan po jedan. Sve dok život ne iscuri iz čovjeka.

Tako sam naslućivao.

Samo tako.

I, to je to, ništa više.

Ovo je prvi put bilo da umre neko koga sam poznavao. To je bio neko ko je dolazio u našu kuću. Razgovarao sa mojim ocem i igrao šah sa njim. Šalio se. Milovao me po kosi.

I sada, dok je motorna šega režala, palo mi je na pamet da je ta ruka što me je milovala po kosi sada – mrtva. Da je i ona umrla, zajedno sa Ćamilom. Nijesam smio ni pomisliti na Milka, Ćamilovog sina, mog vršnjaka. Ćutao sam, ne smijući da pomenem njegovo ime. Samo sam slušao motornu šegu i – ćutao. A i šta bih imao da kažem, osim da je umro naš rođak. Snažni Ćamil.

Podilazila me jeza od te motorne šege. I od one pilotine što je prštala i podsjećala na odlazak iz života.

Podilazila me jeza od smrti!

Sa neba se spuštala nepodnošljiva tišina, dok je pilotina prštala na sve strane, a u kući do naše ležao mrtav čovjek. Ćamil. Onaj isti, snažni, Ćamil što je imao velike mišiće. Upoređivali su te njegove mišiće sa kršom i planinama crnogorskim. Govorili su da je jak *k'o zemlja*. Pitao sam se ko će biti jači u onom času kad utihnu lopate koje zatrpavaju grob: Zemlja, ili Ćamil? Priželjkivao sam da nadjača naš rođak. Ali, neće. Zemlja je najjača. Od zemlje niko jači nema. Pogotovo ne od ove naše, pune ljudskog znoja. Ona pusti da gazimo po njoj, da je prevrćemo cijeli

život. Pusti da mučimo i mi nju, i ona nas. A kad umremo, ona nas zatrpa. I nema dalje.

Motorna šega, režala je kao usud. Kao podsjećanje na smrt. Podsjećanje na pravljenje utihtahti za tek umrlog Ćamila.

A mi smo ćutali.

Ćutali, kao današnji dan obavijen smrću.

Bojali smo se da, ako bilo šta izustimo, Ćamila će zaboljeti. Zbog toga smo bili tihi. Skamenjeni. Jer, ispred nas je bila smrt. To nam je naglašavala motorna šega. I tišina neba.

Onda su ponijeli Ćamila. Dva čovjeka naprijed, dva pozadi. Iza njih kolona ljudi.

Odnijeli su ga prema groblju.

Čulo se komešanje kolone. I tišina. Osjećao se miris halve. Miris halve, i praznine. Zemlja je mirisala. Na kišu je mirisala. I na smrt. Na smrt koja je došla da uzme našeg rođaka. Ta zemlja, mirisala je na teški nadničarski život. Na ječmenicu, i goleme snopove žita na Ćamilovim plećima. I sada, čekala ga je tamo u groblju, ispod jedne trešnje.

Gledao sam kroz prozor povorku kako odlazi. Gledao i – ćutao. I svi smo ćutali. Ispred mene, na oknu, stvorila se povelika mrlja od pare. Pare od mog prestravljenog disanja. Oči su mi se lijepile za leđa ljudi u koloni. Ostale su na njima i kad je posljednji čovjek nestao.

Onda sam se polako odmakao od prozora.

U tom momentu utihnula je i motorna šega, kao znak da je sve gotovo. Ali, mi smo i dalje ćutali. Samo bi neko na prstima prošao preko sobe.

Ćutali smo i onda kad je majka ponovo ušla u sobu kod nas. Šapatom nam rekla da možemo tiho izaći napolje.

Izašli smo.

Nečujno.

Na prstima.

Sve je bilo tiho.

Jedino, meni se činilo da u daljini čujem tumoli zvuk zemlje koja pada po mrtvom Ćamilovom tijelu.

Stefan Bošković

TRANSPARENTNE ŽIVOTINJE

Na semaforu je bilo zeleno. Mašan se nije pomjerao. Stajao sam nekoliko metara iza i snimao ga. Nije me primjećivao. Ulica je bila pusta. Pritisnuo sam stop, odložio kameru u džep, zapalio cigaretu i čekao. Gledao je tačku iz koje je ulica nastajala. Cijelom dužinom postrojene su identične kamene kuće. Povremeno bi nas ošinuo slani noćni vjetar. Zagledao sam se u bandere. Palile su se i gasile kao svici. Odsjaj u moru se protezao do horizonta. Osmotrio sam široku raskrnicu. Nestao je. Bacio sam cigaretu i pretrčao ulicu. Osvrtao sam se, koristio logiku, žurio prema najbližem prolazu. Pluća su se nadimala i pritezala grkljan. Kuće su se sabijale, kamenje obrušavalo, intenzitet pritiska mi je oduzimao potrebnu količinu vazduha. Izgubio sam ravnotežu. Iščekivao sam hladnoću na leđima. Beton je bio mlak.

Ležao sam iscrpljen. Bližio se kraj bolovanju, za nekoliko dana trebalo je da se vratim na posao. O njemu nisam saznao gotovo ništa. Nijednu svježiju informaciju od one koju sam imao na početku. Otvorio sam kameru i zamijenio karticu. Materijal ću pregledati kasnije. Prije nego što sam se oslonio na obje noge, sa stočića sam podigao staklenu posudu. Unutrašnjost mrtve prozirne ribe bila je prošarana crvenim i plavim oblicima. Mašan je stajao pred ogromnim staklom u tržnom centru. Zalutale ptice su letjele iznad glava. Pažljivo sam spustio posudu na sto. Trup ribe elegantno je skliznuo ka dnu.

Našao sam dobru poziciju. Zumirao sam za jednu četvrtinu i naslonio kameru na hladan čajnik. Sjedio je za istim stolom u uglu, spuštenog pogleda. Izduvao je dim u odraz na stolu. Nije podnosila miris duvana. Naručio je omlet s tartufima. Dao sam znak konobaru da mi donese isto. Nisam bio gladan. Volio sam miris prženih gljiva. Opet je muljao led u ustima. Baterija je umirala, bio sam daleko od utičnice. Pratio sam ga do plaže. Stajao je na ponti i bježao od velikih talasa. Odlučio sam da ga

gurnem. Primicao sam se na prstima. Mladići u kratkim ronilačkim odijelima poskakali su u more kao uplašeni pelikani. Zatražio je upaljač. Prsti su mu bili žuti. Nisam odgovorio.

Osamnaest dana ranije, sat je otkucao devet časova i dvadeset minuta. Telefon je zazvonio. U saobraćajnoj nezgodi na nekom evropskom autoputu stradalo je četvoro ljudi. Među njima i moja supruga. Policajac je izrazio iskreno žaljenje. Nisam postavio nijedno pitanje. Zadržao sam telefon još nekoliko trenutaka. Onda sam se sručio.

Hiljade crvenih prskalica obasjavaju plažu. Odbrojavanje i vatromet. Završetak karnevala se proslavlja ulaskom u more. Muškarci i žene divljaju na pijesku. Iz metalnog topa šiklja pjena. Zatrpara glave. Sa šetališta sam posmatrao mediteranski cirkus. Mašan je bio pijan, naslonjen na ogradu. Jedva je držao glavu. Prišao sam i ponudio mu još jedno piće. Tražio je da ugasim kameru. Zumirao sam oči. Ružičasti kapilari su blještali pod vatrometom. Okrenuo se i pokušao da ode. Teturao se, ljudi su ga gurali. Pritrčao je ogradi i povratio po pjenušavim tijelima koja su plesala. Pljuvačka se rastezala, s pola puta ju je vratio u usta.

Brak bez djece okončan je udarcem šlepera pri brzini od sto pedeset kilometara na čas. Tri dana čekao sam da dopreme tijelo. Poruke u mobilnom telefonu su mi olakšavale situaciju. Mrtvu ribu u tegli donijela je sa izložbe u Japanu. Objasnila je da mrtva tkiva potopljena u hemikalije nakon određenog vremena postaju prozirna, a da kosti i hrskavica poprimaju crvenu i plavu nijansu.

Često sam premotavao snimke i iznova gledao stvari. Sjedio je na mokrom pijesku, talasi su mu kvasili noge. Do sumraka nije promijenio položaj. Snimao sam kako kruzer ulazi u zaliv. Zaklonio je sunce. Kada je prošao, rumenilo je već bilo potonulo iza horizonta. Krabe su izlazile na kopno, skakavice su žurile za barkama. Skinuo je pantalone i odšetao do kuće.

Nakon što je njen crni, deformisani kofer stigao, prislonio sam ga uz ormar i posmatrao nekoliko dana. Uznemiravao me je i dok sam spavao. U snovima je bio otvoren ili se pretvarao u crnu psinu. Premjestio sam ga u malo kupatilo. Sjedio sam na krevetu i trljao dlanove. Dovukao sam ga i

otvorio. Komadići stakla su se rasuli po parketu. Ne sjećam se kad sam izgubio svijest.

Ležao sam na podu. Iz dlanova sam vadio oštre komade. Ostale sam sprao tušem. Bojažljivo sam prevrtao garderobu, mirisao kutijice sa šminkom, pažljivo slagao mekane stvari na njenu stranu kreveta. Mobilni telefon bio je i dalje u funkciji. Prelistavao sam poruke. Naišao sam na video-snimak. Trčali smo po plaži, na pijesku sam crtao srce. Posjekao sam prst na zardalom gvožđu. Idući je bio pozdrav iz Carske palate u Tokiju. Pričala je iz profila. Bila je naduvana. Mahala je glicerinskom posudom. "Prozirni uzorci su stvarali novi svijet. Najprije se struže krljušt, a tijelo se čuva u formaldehidu. Životinje se potapaju u mrlju i poprimaju boju hrskavice. Nakon razbijanja mišića i protein proces se zaustavlja u trenutku kada riba postane transparentna. Kostii pocrvene. Brilljantna zvijer pluta." Zamahala je još jednom i poslala poljubac.

Naišao sam na fotografije. Izgledali su umorni i srećni.

Nije bilo teško saznati čime se bavi i gdje živi. Bježao je od mraka. Zorom je igrao tenis, jutro je provodio u tržnom centru, u sumrak sjedio na plaži. Jednom je na šanku zaboravio knjigu. Pokušao sam da je uzmem, ali nastupio sam trapavo, pa me je konobarica preduhitrila.

Fizičko stanje mi se pogoršalo. Danima nisam jeo. Pojavio se osip po ramenima i vratu, usta su se sušila, koljena oticala. Sakupio sam potrebnu snagu, prišao i saopštio ko sam. Završavao je jutarnji trening. Cijedio je znojnik na narandžastom pijesku. Grom je udario nedaleko od nas, ljetnji pljusak je šuštao. Zaustavili smo se pod nadstrešnicom zgrade. Gledao je sopstveni odraz u izlogu. Plastične lutke su se tupo osmjehivale. Zamahnuo je i razbio staklo. Sjajni opiljci rasuli su se po njegovoj kosi i ramenima. Oprezno je izvukao ruku. Rekao je da zna ko sam. Ona je tako izabrala. Rulja se brzo okupila. Alarm je zavijao.

TRANSPARENTNE ŽIVOTINJE 2

Koraćao sam mokrim trotoarom gledajući pukotine na asfaltu, kada se začuo tvoj glas iz unutrašnjosti kuće od crvene opeke, strčala si niz sedam stepenika poput trapave djevojčice, pozdravila me uobičajenim poljupcem u obraz, kao i svih prethodnih jutara, iako svake noći čvrsto obećam da narednog jutra neću pogledati u njegovu stranu prozora i susresti se sa strogim očima iza modrog stakla, baš u tom trenutku bacio sam oštar pogled koji je ostao okamenjen u njegovom, što je učinilo da mi lice naprasno pocrveni, pa pokušavam da sakrijem uznemirenost guranjem ruku u džepove u kojima ću sakriti stid i strah što s tobom odlazim na još jedno razgledanje radova na kući koju si nedavno projektovala za ljude koje nisam poznavao, dok hodamo ulicom znam da nas posmatra, brojim korake do sljedeće ulice u koju ćemo skrenuti i nestati mu iz vidokruga, do tada neću izvaditi ruke iz džepova, ali dlanom mi dodiruješ lakat, slučajno, kao i svakog puta, i činiš da strah polako jenjava, oči su ti nemirnije nego ikad i snop varnica pucketa oko mene, zjenice nam bukne u očekivanom plamenu u kojem on gori dok te uznemireno ispraća i s nestrpljenjem dočekuje, razmišljajući zašto se mladi kompozitor klasične muzike nalazi na mjestu iskusnog arhitekta, kojem si prije svega poklonila život, i dok se primičemo kući, jasni su rezultati naših višemjesečnih susreta u kojima si počinjala sa arhitekturom u praznom prostoru, a ja imao tišinu muzike sabijenu u 4.33, u danima koji su pristizali, oblici su sami izranjali, stigla je svjetlost i otvori prema nebu, harmonijum i visoki zidovi, nastala je soba od javora u središtu kuće, iz koje si razgledala uglove ko zna koji put, a ja sam slijepo pratio pravce tvojih fliper pogleda koji su se sudarali po spojnicama vrata i zidova, i dotakla si mi lakat, sad ne slučajno, niz podlakticu su skliznuli prsti i zapetljali se u mojima, u toploj sobi nešto značajno je raslo, obuzimalo nam tijela, dok mi je pred očima stajala slika njega naslonjenog na masivno modro staklo, a već se spustila noć kada si me poljubila za rastanak, i poljubac je mirisao drugačije, otrčala si prema ulici dok sam se umrtvljeno primicao ulaznim vratima svoje kuće, i svukao sam se u hodu i opružio na velikom krevetu, ležao sam na leđima, poluzatvorenih očiju kada si tiho otvorila vrata, i na prstima se nježno

podvukla pod moju ruku, nije bilo poljubaca, samo nekoliko toplih izdisaja na mom vratu, prije nego što si mi okrenula leđa i zaspala, oči sam držao poluotvorene dok je jutro osvajalo sobu, zajedno smo bili u tuš-kabini i doručkovali žitarice na trpezarijskom stolu, ti si brbljala, ja sam ušivao neartikulisane misli da bi nakon doručka prišla i šapnula da me voliš i, dok si izlazila iz kuće, primicao sam se prozoru brinući zbog tvog trapavog trka niz sedam stepenika i onda sam ga ugledao, zbunjenog, mladog mamlaza koji će mi uputiti nedovoljno dug pogled da bih saznao zbog čega se njegovo lice presvlači drugom bojom i šta krije u džepovima prije nego se izgubite u susjednoj ulici, i pluća mi se skupljaju, disanje otežava, dok nestajete u daljini, iako razumijem zbog čega on kao mladi arhitekta asistira na tvom prvom stanovanju, iako, kako tvrdiš, on ne razumije zašto bi mene, sijedog i gotovo potrošenog kompozitora klasične muzike, uopšte i razmatrala kao nekog ko ti može pomoći na prvoj ili bilo kojoj arhitekturi, tvoj prodorni smijeh odliježe dužinom cijele ulice, kiša počinje da pljušti, kroz nekoliko trenutaka uspio sam da vidim samo putokaze slivenih gustih kapi na modrom staklu u kući od crvene opeke, teško sam se odvojio od prozora i primakao klaviru prilijepljenom uz bočni zid trpezarije i zaszvirao sonatu ne sjećam se više ni čiju.

ČUDOVIŠTA

Uvjeren sam da je majka trudna. Njen stomak je malo veći nego prethodne sedmice. Dok sam joj pomagao oko ručka, primijetio sam da je pojela devet ćufti. Mutio sam krompir-pire i pravio se da ne vidim. Brat nije povjerovao. Rekao je da bi to bio ozbiljan podvig čak i za Mirka Džina, koji je gutao trideset palačinki za večeru. Nisam znao šta da mislim o maminoj trudnoći.

Odlučio sam da preselim misli na drugi kontinent. Nije baš pomagalo, sem kad bih sanjao Madagaskar. Trudio sam se da ga što duže zadržim u sjećanju tako što bih otvorio atlas i buljio po nekoliko sati. Ličio je na parče oraha u vodi.

Preturajući ormar i očevu garderobu, koju bih katkad krijući oblačio, naišao sam na kovertu s novcem. Dvjesto dvadeset eura. Uzeo sam deset. Potom dvadeset, opet deset, još deset, pa trideset. Ždrao sam slatkiše i platio desetine sati u igraonici. Gušilo nas je oblačno prolječno popodne, kada je otac iz poluležećeg položaja rekao: "Imamo lopova u kući". Brat i ja smo stajali na sredini sobe. Gledali smo prema prozoru i ćutali. Fijukalo je ispod srebrnog neba. Zvuk vjetrova se miješao sa zvukom aviona. Majka je stajala iznad oca sa otvorenom kovertom. "Osamdeset nedostaje", izgovorio je tiho, dva puta. Brat je slegnuo ramenima. Mamino lice se napuhalo. Pomislio sam da će se pretvoriti u balon i zalijepiti za plafon. Mnogi su umirali na taj način. Zidovi su ih zadržavali da se ne otisnu k nebu. Ljuljali bi se u spavaćim sobama pokraj lusterata. Najgore je bilo onima okrenutim licem prema zidu. Skeleti su kasnije kloparali poput drvenih udaraljki. Kažu da je zvuk jeziv. Može da uđe u san i okrene ga naopačke. Šuplje kosti se na koncu pretvore u prah koji odnese vjetrovi ili usisivač.

Brat je brbljao i pokušavao da se opravda zbog nečeg što nije učinio. Njegova glava je podsjećala na mladi paradajz. Trošio je mnogo riječi. Žustru prepirku sam prekinuo pitanjem: da li smo za taj novac mogli da odemo na Madagaskar? Otac nas je protjerao iz sobe, uz strogo obećanje da se na ovome neće završiti. Roditelji su nastavili razgovor, koji je prerastao u svađu. Njihove siluete su se presijavale na hrapavom staklu vrata spavaće sobe. Brat me je povukao za ruku i rekao da ne treba da budemo tu.

Izašli smo u dvorište, ubrali najduže slamke i krenuli u lov na guštere. Nikada nisam umio da napravim dobru omču, pri vrhu, gdje je slamka bila najtanja i najosjetljivija. Brat bi svakog puta uspio. Znao sam da neću naučiti, niti ću se nalaziti u kategoriji lovaca kojoj je on pripadao. Bilo je divno gledati ga kako neprimjetno, bez drhtaja i trapavih pokreta, navlači omču preko glave guštera, dok vlažno oko beči i čeka. Trzaj – cap, gušter leti u nebo i vraća se, brat vrti slamku, pravi velike krugove da bi ošamutio plijen.

Uхватim i ja pokojeg, uglavnom odebljale glupane koji se ne trude ni da pobjegnu. Nasložili smo ih tridesetak, smjestili u bezbojnu plastičnu kutiju i ponijeli kući. U povratku smo morali da pretrčimo

baštu ozloglašenog komšije Šterike i sakatog pitbula Spajka, napaljenog na nasilje. Šema je bila iduća: dok je brat prolazio, bacao bih kore od banana i latice ruža, koje bi Spajk gutao i prije nego što ih onjuši. Rekao sam da me podsjeća na majku, pa sam dobio dva snažna šamara od brata. Kasnije smo ćutali i prebrojavali ulov. Uginule smo oprezno bacali s balkona u žbunje, preživjele hranili i spremali za borbu. Tek nakon nekoliko dana bismo ih pustili.

Majka i otac nisu razgovarali. On nam se jedva obraćao. Izbjegavao je da nas gleda ili odgovara napitanja, pogotovo u majčinom prisustvu. Pretvorili smo se u porodicu mumija koje gledaju TV. Pretpostavlja sam da su svi uporedo razmišljali o nečemu i nadao se da su moje misli bile najvažnije, jer sam ja tvorac haosa. Počeo sam da vjerujem u moć novca i njegovu razaračku snagu, iskreno žaleći zbog ukradenog i potrošenog. Prestao sam da jedem slatkiše i posjećujem igraonice.

Majka se debljala i crvenjela u licu. Opet sam je uhvatio dok se prejeda. Ovog puta bez srama. Gledala me je žvačući pitu od krompira uz gutljaje čokoladnog mlijeka. Kad sam rekao da je novac možda negdje u ormaru, samo je odmahнула glavom i nastavila da ždere. Brat je također odbijao razgovor, uvrijeđen roditeljskom sumnjom. Svake noći, prije nego što me ošamuti san, pokušavao sam da vratim vrijeme na dan kada sam počinio zločin. Žmurio sam, snažno pritiskao sljepoočnice i tiho ponavljao: sada si u ormaru, i samo u ormaru! Ujutru sam se budio razočaran, shvatajući da se ne nalazim gdje sam želio. Brzo su nestale nade o putovanju kroz vrijeme. Atlas sam prestao da otvaram, zbog umrtvljenih misli koje nisu mogle da odu dalje od vrata. U više navrata sam pokušao da porodici saopštim istinu, da se glasno pokajem i odgovaram pred kim god treba, ne bi li se odnosi ispravili, ali majka je najčešće kunjala na trosjedu, a otac tipkao telefon. Nisu bili podobni da prime informaciju u obliku koji sam zamislio. Obuzela me je tuga. Jednom sam se osjećao slično, u drugom razredu, kada se Kaća u koju sam bio zaljubljen odselila. Pristigli su ljubičasti oblaci. U vazduhu se osjećala prašina. Iza stakla sam posmatrao vjetar. Proljećne oluje su bile magične, nedorečene, pune elektriciteta, kao što su nekad bila majčina usta, pravilno oblikovana, živa, sa utegnutom kožom okolo.

Nakon dva dana potopa i tople kiše osvanulo je vedro jutro. Otac se već za doručkom pojavio u čizmama. Gljive su izrasle. Pitao sam da li majka ide s nama, ali otac je kratko odgovorio da će ovo biti muški izlet. Brat i ja smo se pogledali, uzbuđeni i nestrpljivi, šmirglali smo nožice, čistili korpe i zujali kao zarobljene ose.

Potrošeni federer su nas bacali po zadnjem sjedištu. Smijali smo se i glupirali, hvatajući u retrovizoru očevo smrtno ozbiljan lik. Zaustavili smo se na šljunkovitom proširenju i ušli u šumu. Rasporedili smo se u polukružnoj liniji da bismo efikasnije osmotrili teren. Volim da gledam osušene zrikavce na nakrivljenim deblima. Jer su žuti i prazni. Tiho stoje zakačeni za koru, kao ostaci malog, hrskavog grada. Brat je uvijek govorio da je to najveća glupost koju je neko izgovorio. Nisam volio gljive, iako je otac nebrojeno puta sa strašću ukazivao na nijanse i razlike između jestivih i otrovnih. Postojao je ključ. Jasan i lako razumljiv sistem, za koji nikad nisam imao dovoljno koncentracije. Jedino sam umio da ih sortiram prema bojama i predjelima na kojima su rasle. Imam omiljenu - modrikaču. Osjećao sam neku povezanost s njom. Prozirna je. Podsjeća me na poludrugi kamen koji sam jednom vidio u tetkinoj prodavnici nakita. Nabrao sam većinu vrsta i pomislio da je sada idealan trenutak za istinu. Koljena su zadrhtala, no bio sam odlučan. Poješću toliko pečuraka da neću misliti ni o čemu sem o bolu u stomaku. Lako ću izgovoriti užasne riječi, gotovo nesvjesno. Ukoliko bude bilo teških pogrda ili batina, neću ih osjetiti usljed naduvenosti. Navalio sam na modrikače. Žvakao sam suzdržavajući se da ne povratim. Teško sam disao i hodao još teže. Ostavio sam za sobom groblje zrikavaca i krenuo u potragu za ocem i bratom. Gegao sam se kao balon pun vode. Otac je dozivao. Pokušao sam da odgovorim. Brat je sjedio na panju, pognute glave, gušeći suze. Korpa je bila prazna. Otac je stajao, nepomičan i blijed. Odsječno i hladno je rekao da sjednem. Stisnuo sam se uz bratova leđa. Otac je ćutao i gledao u prazninu, da bi narednog trenutka iz njegovih velikih pluća pokuljale riječi.

Povratak je bio gluv. Automobil je klizio kao po staklu. Nismo prelazili sedamdeset. Brat je iscrtavao tupe oblike na znojavom prozoru. Plutao sam poput astronauta. Mučnina je prestala, kao i briga i tuga. Pojavilo se nešto novo, neodređen osjećaj, prazan i uvjerljiv. Otac nas napušta, ide da živi s drugom ženom. Sjekli smo ravnicu. Otac je dodavao

gas. Motor je pravilno brujaó. Onda je naglo ukoóio. Poletjeli smo naprijed, uhvatili se za sjedišta i ukoóili glave pred šoferšajbnom. Na sredini magistrale stajao je golemi gušter. Umjesto repa, micala se crna zadebljala izraslina. Gledao nas je onako kako svako óudovište gleda svoje ųrtve. Óutali smo kao mladi majmuni koji óe svakog óasa poóeti da vrište zamrznuti strahom.

Nikola Nikolić

(iz zbirke priča „Atakama“)

ONAJ KOJI JE PRAVI

Najbolje im je bilo na kraju naselja. Preko kanala, pa odmah tamo kod nedovršenog solitera. Imao je sve što su tražili: veliki prostor, udaljenost od zgrada, gromade zaštitnog betona unutar koga su ostajali zvukovi detonacija. A tek taj izgled. Desetospratnica je štrčala prema nebu poput skeleta i bili su ubijedeni da im čuva odstupnicu. Njena silueta morala je djelovati prijeteće svakom uljezu. I njima je, dok se nijesu osmjelili da pređu kanal, granicu prema zabranjenoj zoni. Prvi su načeli sivu prazninu – smatrali su to činom dostojnim vlasničkog prava. Poslije se sve namještalo sâmo od sebe. Udahnuvši mu život sve češćim dolaskom, počeli su se osjećati kao svoji na svome.

Znak za pokret dolazio je sa Liridonovog balkona. Odabrao bi pogodan trenutak – obično popodne, kad se prorijede puškaranja – da u vazduh vine helijumskog zeca, medvjeda, šta god bi dohvatio iz gomile skrivene pod krevetom, koja se tu tiskala još otkad su porazbijane prve radnje. Našao se u pravo vrijeme na pravom mjestu, ne sluteći kakvu će korist izvući iz čitave zbrke. Jedva je živu glavu izvukao. To mu je tad bilo manje važno, pa je postalo najvažnije. Zbog toga je sad bio tako poseban u očima ostalih, dobro je to znao. Znali su i oni da ga baš zato moraju slijediti. Jer on, on je taj koji se žrtvovao za opšte dobro. A takvoga su čekali. U danima kad se nasilje širilo poput nevidljivog, razigranog monstruma, trebao im je neko da iskorači pred opasnost, pogladi je kao razjarenog bika, a onda je pripitomljenu uvede u igru.

Bekim je sa svog balkona nevoljno posmatrao kako još jedan balon hita u oblake, kao u obrnutoj gravitaciji. Opet je morao ići praznih ruku. Požurio je da se spremi, ne bi li stigao prvi i barem tako ublažio kritiku. Idući ka soliteru, gazeći kroz suhu travu koja je za njim šaputala, često se osvrtao ka zgradi. Pomislio je da je to majčin glas koji će se uskoro razleći

u graju. Proklinjaće mu svaki naredni korak. Ili je to želio, da mu s balkona drekne kako ti mali siromasi nijesu njegovo društvo? Ovog puta mu ne bi smetalo da čuje riječi koje je inače prezirao. Neka više za njim, ma iz kakvog razloga, samo da ima opravdanje. Dok je razmišljao čija bi mu srdžba lakše pala – njena ili Liridonova, već je stigao do betonskog korita. U njemu nije bilo ničega osim nekoliko naramaka smeća. Nasukano otkad je voda otekla. Onda je kraj jedne kutije ugledao desetak čaura. Bile su poređane u formi strelice koja je pokazivala najbliži prelaz, dvije grede između dviju obala. To ih je vođa posložio nakon onog prvog, trijumfalnog dana, kad im je opaljen od sreće saopštio da uvijek moraju znati pravi put. Da to što rade samo liči na igru, a zapravo je trening za viši nivo, jer će doći njihov čas kad se ispucaju oni što su svakodnevno pucali. Navikavali su se na zvuk i miris, glavno bi došlo u svoje vrijeme: koža na hladnom obaraču, kažiprst spreman na trzaj. Njega su sve te čaure podsjećale na poraz. Rugale su mu se. Iste kao meci, a prazne, beživotne. Da je samo imao šaku baruta – činilo mu se da bi ih oživio sve do jedne i samo bi čekao da vidi kako mu ostali napokon ukazuju poštovanje.

Danas ga, kao za inat, nije bilo ni traga. Zalud i to samotno čekanje u hladovini nadstrešnice. Čim ih je ugledao kako pristižu preko greda, znao je da se nešto sprema. Mogao je to naslutiti i po njihovom udruženom dolasku. Dosad su uvijek stizali iz različitih pravaca, da ne privlače pažnju. Sad ih eto zajedno, zavjerenički. Na Liridonovom licu visio je onaj uobičajeni izraz liderske dokonosti. Kod ostale dvojice primijetio je promjenu: Valon i Genti kao da su ga oponašali u želji da ukažu na svoj novi, privilegovani položaj. Zastali su i odmjerili ga od glave do pete.

„Dobro, da vidimo šta imamo danas“, rekao je Liridon nakon umjetne tišine, pokazujući na komad platna raspet između četiri kamena.

Dvojica lakeja poslušno su iskoračili i iz nagnutog položaja sasuli po nekoliko metaka. Liridon je pričekao, pa kad je shvatio da će Bekim ostati u mjestu prišao je i iz džepa istresao punu šaku. Potom je odmah, ne rekavši ništa, uklonio kamenje i podigao svežanj. Iznutra su meci horski zazveckali.

„I više nego dovoljno. Idemo gore.“

Pomalo začuđen, Bekim je jedva uspio da uhvati korak s veselom trojkom. Prosto su letjeli stepeništem prekrivenim šutom. Šlajfovali su prema njemu guste oblake. Na kraju je stigao sav prašnjav. Smijali su se, prozvali ga sivonjom. Valon mu je rekao da liči na Kaspera. Prihvatio je svaku šalu, srećan što su ipak dobrog raspoloženja. Potvrda je stigla u vidu Liridonovog poziva da pride ivici. Prvoj liniji. I dalje je, dakle, bio dio protokola. Zaboravivši na svoj peh, na strah da je odsječen, osjetio je kako ponovo rasta.

S ivice su osmatrali okolinu. Dotad se tu nijesu zadržavali, pošto su radije birali suteran, uvjereni da je najsigurniji. Ali – rasli su, moralo se ići u visinu. Iz memljive tame na svjetlost trećeg sprata. Podaleko ispred, na obodu poljane protezao se red niskih zgrada, njihovih, nalik zidu što razdvaja dva svijeta. U njima se sad odmaralo napetih nerava, u lažnom podnevnom spokoju. S druge strane se povremeno čulo štektanje automata. Protivteža istine koju su svakodnevno živjeli, mjesecima već. Lijeni podsjetnik da su bande čak i tad pripravne.

Liridon je pružio Gentiju nekoliko metaka, a ovaj je jurnuo niz stepenice. Nedugo zatim vidjeli su ga kako istupa iz izlaza, osvrće se okolo, pa zabacuje glavu. Liridon je ukrutio lakat u liniji ivice, skupio šaku u obliku patkine glave. Iz kljuna sačinjenog od skupljenih prstiju ispao je kamenčić. Na mjestu gdje je prvo dotakao tlo, Genti je ukrug posložio metke, poput stanica između kojih saobraća satna kazaljka.

U međuvremenu se kljun pretvorio u čeljust koja steže betonski blok. Činilo im se da Liridon ne diše dok pokušava uspostaviti preciznu vertikalu. Čeljust se rastvorila. Nakon kraćeg leta, odozdo se začuo tup udarac. Nagnuli su se i vidjeli da je meta promašena za pedalj.

„Jebiga, prvi put“, procijedio je Valon.

Umjesto odgovora je dobio jedan mrki pogled, za kojim je slijedio novi pokušaj. Sad su svi zadržali dah. Trenutak kasnije, gromka, iskidana eksplozija vinula se ka njima, preobrazila u ushićenje koje im je silovito natjeralo vazduh u pluća. Zvjerali su lijevo-desno iz mjesta, bez glasa. Lica im je opsjelo iznenadno strahopoštovanje. Izgledali su su kao ronioci koji izranjaju usred oluje.

Nije bilo kraja njihovoj sreći. Postupak su ponovili nekoliko puta, sve dok je bilo metaka i dok je i posljednji od njih zabilježio precizan pogodak. Bekim iz trećeg puta, onako kako je htio. Računao je da će bolje po njega biti ukoliko izazove podsmijeh, nego li zavist.

„Vidite da je bolje ovako. Čekićem možemo da se nagrdimo“, rekao je Liridon dok su silazili, pa dovršio povišenim tonom: „samo nam treba više metaka.“

Bekim nije obraćao pažnju. Što se njega tiče, najvažniji dio dana prošao je neočekivano dobro. Bio je saborac, bio je saučesnik, noge su ga tjerale da sad grabi prvi, da okaje ono začelje. Tek je stupivši na grede shvatio da čuje samo svoje stope. Zastao je i okrenuo se.

Stajali su na ulazu u soliter, tako očito riješeni da ga ne prate, postrojeni kao i kad su dolazili.

„Vi ostajete?“

„Ostajemo“, odvratio je Liridon s uzdahom distanciranja. „A ti nemoj da se vraćaš dok ne doneseš nešto. Ali pazi, ne bilo šta. Predugo smo te čekali. Mora da bude nešto posebno, nešto čime ćeš da se iskupiš.“

Do sobe se provukao neopažen; oca nije bilo, a od majke je registrovao glavu polegnutu na kauču, spram upaljenog televizora. Tamo su se smjenjivale slike uličnih borbi, bez tona. Legao je na krevet i navukao frotir do brade. Istog časa počeo je da se tresu, mada je podnevna vrelna dostizala zenit. Pomislio je da bi jorgan riješio stvar. Pod njim bi zgasnulo tinjanje koje se poput ledenog žara širilo tijelom, nadirući od prepona. Odustao je, shvativši da je već pokriven. I da je ta hladnoća njegov neotuđivi usud. Udisao je duboko, čekao da se unutra nakupi sve suvišno, pa tjerao vazduh iz sebe naglim izdisajima. Led se nije povlačio. Kapci su se stezali kao da urastaju. Suze je zadržao unutra samo da mu na oči ne bi probile smrznute, u vidu sitnih kristala.

Te je noći odlučio da sanja. Negdje je pročitao da sat prije sna treba fiksirati željene slike, kako bi ih prebacio na onu, nesvjesnu stranu. A kad se jednom nađu tamo, one će dalje same. Ništa im spolja ne može naškoditi. Doživao je u mislima prizore slobode: ono kad se moglo na more, prošlog ljeta u Šeđinu, kad je ležao zakopan do grla u pijesku

vrelom do usijanja, a svuda okolo se orila cika. San je nježno prihvatao kadrove, kalemio zvukove. Oni su se u prvi mah pratili vjerno, uigrano, bez odstupanja. Sve je bilo u skladu. Kako je vrijeme odmicalo, javile su se smetnje. Nešto je cjelokupni prizor trzalo prema javi. Postao je svjestan zvukova koji su istovremeno bili i poznati i strani: znao ih je, ali nijesu pripadali slikama koje su sve više ponirale. Na kraju je ostala tamna praznina ispresijecana povicima.

Bio je to otac: vikao je u susjednoj sobi, u gluvo doba prosipao plačni falset, dok je majka pokušavala da ga umiri. Disao je plitko, osluškujući. Dugo se premišljao da i to svrsta u san. Ono što je dopiralo do njega vuklo je na tu stranu. Svaki put kad bi otac opsovao nekog Poncija i *njegove jebene piramide*, pomislio bi na Egipat i tješio se da je to samo doprinos prethodnom snu. Tamo je bilo sve pod konac i možda je samo Hipnos odlučio da doda malo žestine. Otac radi za njega, pomislio je pred novi prelazak. *Za njega, a zbog mene.*

Od te noći, Bekim je držao da svaka dovoljno jako željena želja postaje dio nekog većeg plana. Koji, istina, traži i svoju žrtvu. I to što je otac narednog jutra prosvirao sebi glavu, a vrela ostatak smrti se dokotrljao do njegovih vrata i pokucao, i to je bio dio plana, i to što je on napokon dobio razlog da pred Liridona izađe dignute glave, predajući mu praznu čauru, metak posebniji od bilo kojeg drugog.

* Nakon što su propale piramidalne šeme i otkrivene ekonomske prevare tokom tranzicije iz državne u tržišnu ekonomiju, u nasilju 1997. godine stradalo je nekoliko hiljada albanskih građana.

LABUD

U minut do jedanaest, jedanaestog dana u jedanaestom mjesecu 1918. godine, Henri Ginter je zvanično proglašen mrtvim. Tako je sa 23 godine postao posljednja žrtva Velikoga rata. Samo minut kasnije na snagu je stupilo primirje koje je šest sati ranije potpisano u Kompjenju, u francuskom štabnom vagonu.

U 10.55 jurišao je ka barikadi postavljenoj na putu, u selu Šomon devan Damvile, na krajnjem sjeveroistoku Francuske. U ruci mu je bila vinčesterka s bajonetom. I oni iza i oni ispred vikali su mu da se vrati, da je rat završen; ovi drugi sve jače kako im se približavao, tvrdim, tuđinskim dijalektom. On se nije obazirao i ubrzo je ispalio nekoliko hitaca. Kad je bio na desetak koraka od mete, uzvratilo mu je mitraljez. Pao je u trku i više se nije pomjerao.

U 10.50 žustro je raspravljao s prijateljem i narednikom Ernestom Paelom, koji ga je ubjeđivao da ostane. Ponavljao mu je da za deset minuta nastupa primirje i da ne gubi glavu uludo. Iznova je dobijao odgovor kako rat traje do posljednjeg trenutka i kako je sve mimo toga izdajstvo. Vidjevši da ništa drugo ne pomaže, Pael je naredio da niko ne napušta položaj. *Kad kršiš ti njihovo, zašto ne bih i ja tvoje*, rekao mu je na to vojnik Ginter. Nakon toga je dograbio pušku i odjurio u brisani prostor.

U 10.45 američka četa zaustavila se kad je u daljini, nasred seoskog puta, ugledala njemačku barikadu s dva mitraljeza. Stali su u zaklon i otuda posmatrali one koji za petnaest minuta prestaju biti neprijatelji. Između se prostiralo stotinak metara tišine. Ni jedni ni drugi nijesu otvorili vatru, mada su se odmah prepoznali.

U 10.30 narednik Pael je objavio kako je tog jutra dobio naredbu da do primirja osvoje sve što mogu osvojiti. Rat se prekida tačno u 11 i nadređeni su smatrali da u pregovore moraju stupiti sa što boljih pozicija. Računalo se da je šest sati sasvim dovoljno za još koji podvig. Pripadnici njegovog odreda gledali su ga u čudu, ne shvatajući zašto se oglušio o naredbu. Rekao im je da više od nezasitih zahtjeva s vrha poštuje živote svojih vojnika. Za njih se rat time okončao. Svi su osjećali zahvalnost – svi sem jednoga.

U 10 časova vojnik Henri Ginter ponovo je razmišljao o svom padu. Neslavni kraj bio je sve izvjesniji. Hodajući u koloni nadomak sela, razgledao je predjele što su se smjenjivali kraj puta. Sve mu je bilo strano. Razmišljao je o pismu upućenom preko okeana, ka dalekoj domovini. Žalio se prijatelju na očajno stanje na frontu, u vojsci i u svojoj jedinici, moleći ga da učini sve kako bi izbjegao regrutaciju. Pismo je dopalo

poštanskom cenzoru i Ginter je kažnjen oduzimanjem naredničkog čina. Spušten je u rang običnog vojnika. Otad je mislio samo jedno: na koji način povratiti povjerenje saboraca i oficira. Kao unuk njemačkih imigranata, bojao se kako će mnogi posumnjati u njegovu odanost domovini. Kako će ga optužiti da je simpatizer ljutog protivnika. Dok je marširao na začelju, pomišljao je da su mu sva ta silna leđa okrenuta namjerno, za kaznu. Kretala su se pred njim u istom ritmu – snažna i nijema i optužujuća.

Sat prije smrti, vojnik Henri Ginter molio se Bogu da mu pruži još jednu priliku.

* Prije Gintera, u Velikom ratu stradalo je više od 15.000.000 ljudi

ZAKOPČAN

Posljednji pregled pokazao je da je brzo napredovao. Sada je zahvatio želudac i jednjak. Doktor je slijegao ramenima, od operacije ne bi bilo nikakve koristi. Ništa se više nije moglo učiniti. Gledala ga je dok su se ređala objašnjenja. Ni trepnuo nije – odsutno je zurio u hemijsku okačenu za džep mantila, na čijem vrhu se uhvatilo mastilo i ranilo besprekornu bjelinu. Onda se osmijehivao i jedva primjetno klimao glavom. To za njega nije bilo ništa novo. Upijao je ravnodušno svaku riječ, kao student naviknut na šestice, otupio od ponavljanja.

Ponedjeljak je. Vani već danima duva sjeverac. Pribijeni jedno uz drugo, vuku se kući. Usput svraćaju do apoteke, po novu dozu. Kući ga polaže na sofu i odlazi u kuhinju da dovrši ručak. Osluškuje dok sjecka luk. Otud dolaze tihi tonovi. Već neko vrijeme ne vrti kanale – samo pali televizor i odlaže daljinski. Tako svaki dan. Šta god da je tamo – vijesti, reklame, oglasi, čak i prekid programa – ostaće na tome. Samo je važno da gori.

„Evo ih, evo delfina“, javlja joj slabašnim glasom.

„Šta rade sad?“

„Mladunac ne umije da izađe... Ne, u stvari boji se, na sredini je i ne smije za majkom. Još se boji publike.“

Suze joj naviru na oči, nije se izmakla na vrijeme.

„Zamisli kad bismo bili ovakvi iznutra, samo plavo i sjajno... Čistoća. I talasi, naravno, kao ovi u bazenu, pogledaj, blagi talasi od dna do vrha.“

U posljednje vrijeme svaki razgovor je takav, besmislen. Sjednu jedno naspram drugog i raspredaju o beznačajnim stvarima. U početku je mislila da mu se bolest proširila i na mozak, da je pomjerio pameću. Onda je shvatila da je to njegova odbrana. Znao je da ubrzano gubi bitku. Svakog dana otpadne još jedna figura, ali one preostale biraju čudne pravce da zbune protivnika. Izmiču se. Skrivaju mu kraj.

Bljutava kaša od šargarepe održava ga u životu. Osim morfijuma, ona je sve što unosi u sebe. Jedino nju organizam podnosi. Od lijekova je odustao. Srče s mukom, često bljujući u krilo zalogaje koje grlo odbija. Kad mu dojadi, odgurne tanjir i rukavima obriše usta. Prekrsti ruke na stolu i željno je gleda svojim bezbojnim očima.

„Da ga spustimo?“, usne su mu modre i suve, glas mu je režeći šapat. S tim izobličanim dječaćkim ushićenjem liči na običnu utvaru. Ona kroz dim razabira prošlost i njegovo djetinjstvo.

„Nakupilo se prašine. Trebalo bi prvo da počistim.“

„Uradimo to. Rekao je da mi je nakon njegove smrti sve na raspolaganju. Sve.“

Boji se da spusti taj ogromni kofer sa ormana. Većinu je pozaboravljala, ali neke stvari dobro pamti. Gore je bezbjedno, jer nema snage da ga dohvati. A nekad se pita čemu sve to. Predostrožnost je odavno izgubila smisao, potvrdu su odavno dobili, svakog ponedjeljka u podne isti pečat udara isto mjesto. Ljubičasti krug pretvorio se u crni, razmazani vrtlog koji ga vuče na dno. Uskoro će se dolje ukazati njegov lik i označiti kraj. Svejedno je, učiniće kako traži.

Vremenom je naučio da predviđa bol. Čim osjeti da se približava, uzima svoju figuricu i popravlja eksere. I pored stalno otvorenih rana na dlanu, uvjerava je da mu je tako lakše.

„Prestani s tim, inficiraćeš se“, podvikne mu ona tupo. To je odjek prazne brižnosti – okvir koji trune, kojeg razjedaju crvi. On će ga svakako odbaciti, iskoračiti iz njega.

Reći će – „A zar već nijesam, do kraja“ – i zatvoriti se u sobu dok mu ne bude lakše.

Figurica je lopta od plastelina iz koje izbijaju ekseri. Izgleda kao albino morski jež. Prvi nalet ga uvijek iznenadi, najjači je. Vrisne, pa polako pritiska eksere dok traje zatišje. Narednih pola sata leži zgrčen, uvija se u bolovima uz jecaje, drži svoj molitvenik visoko iznad glave i stiska ga, cijedeći dlanove. Potočići krvi skupljaju se u jedan kanal. Krv otiče i kaplje, po obrazima, usnama i očima. Ekseri joj daju oštrinu. Oblizuje se, siše svoju presoljenu krv tražeći zamućenim pogledom vrata. Ona su zatvorena, prekrivena zastorom. Dlanovi pulsiraju u izdijeljenom bolu. Ne može se osloboditi bola iz utrobe, ali zna kako *njega* da oslobodi, kako da mu otvori nove prostore. Naučio je da ga rasporedi. Ruka je posljednji ventil izmučenog tijela, posljednja obmana razuma.

Za to vrijeme, ona sjedi na sofa s rukama na licu. Od njegovih vriskova kao da joj u ustima izrasta bezbroj oštrica. Grize se, žvaće nadolazeće grčeve. Uplakana, daje sebi riječ da će mu uslišiti želju. Jer, dok je tamo, ne više da će ubiti sebe. Sluša ga s pažnjom. On se uporno zaklinje da će ga ubiti, da će ubiti *njega*. To je jedini razlog zašto se još uvijek nada. *Ubiću ga.*

„Dosta je stajao tamo, predugo. Vrijeme je da ga spustimo“, kaže dok broji nove rupe.

„Želiš li da ti pomognem oko slaganja?“

„Ne, samo da ga spustiš. Ostalo je na meni.“

Podupire nogare stopalima. Noge mu se tresu od uzbuđenja. Merdevine podrhtavaju i ona žuri da ga snese. Kofer je četvrtast, starinski, glomazan i težak poput bagremovog sanduka. Palčevi joj ostaju ucrtani u debeloj, otežaloj prašini. Stoji pokraj kreveta dok on pažljivo uklanja sivi sloj, kao da i on ima neku posebnu vrijednost. Maši se zakačke, pa staje. Podiže glavu i gleda je s naglim pozorenjem.

„Izvini, ali za ovo mi treba samoća.“

Ona se povlači u trpezariju.

Sati prolaze, a od njega ni glasa. Ne zna šta da radi. Boji se da će ga uznemiriti ukoliko uđe ili ga samo nazove. Boji se da ne rasprši njegovu posljednju radost. Pred balkonom se njišu čempresi zaklanjajući sunce, popodnevi zraci rešetaju zidove. Iz sobe ne dopire nikakav zvuk. Ona izlazi na balkon. Dvorište je pusto – sjever kovitla otpatke, tri crna mačića pokušavaju da ih dograbe. Sa balkona ispod iskače opušak, čiji se žar gasi u letu. Vjetar je sada topao; ona u njemu osjeća poznat miris. Miris sobe. Laganim pokretom u mjestu okreće se lijevo, nasuprot vjetru. Kroz rešetke na susjednom prozoru vire laktovi. Podsjećaju na dva napuštena osinjaka. Iznad njih se pomaljšaju ogromni okulari. *TENTO*, 20 x 60. Licem joj pređe osmijeh – sjeti se puta u Austriju, odlaska na planinu i njihovog oduševljenja kada im je pokazao moćni sovjetski dvogled, kroz koji su posmatrali kako iz magle izranja Halštat. Nakon toliko godina, sve je ostalo daleko. On sada sa četvrtog sprata razgleda sivi kvart. Steže je u grudima dok sluša uzdahe ushićenja. On ne zna da je ona tu, vjetar od njega ide ka njoj.

Za večerom joj živahno priča o otkrićima. Nije u stanju da se usredsredi, privlače je njegovi izbušeni dlanovi uprljani burmutom.

„Zamisli, još miriše! Na logore, na Indijance. A prvo sam mislio da je barut.“

Soba joj je odjednom skućena. Želi da ga prekine, ali pitanje zastaje na zubima. Pokazuje mu na bradu, tu se zalijepilo parče zgnječene šargarepe. On se otire, ostavljajući crn trag.

„Ne treba otvarati sve te stvari – odavno su tamo, pokvarene su, zarđale. Neka stoje kao ukrasi.“

„O, mnoge od njih su još upotrebljive. Vidjećeš. Čuvao je samo ono što vrijedi.“

Ujutru, krećući na posao, zatiče na noćnom stočiću stari džepni sat. Nikada ga nije nosio. U prvom momentu joj se čini da ne radi, a potom uviđa nešto neobično – dok sekundara kruži svojim ritmom, sekund po

sekund, druge dvije kazaljke su nepokretne. Pokazuju tri i dvadeset. Ne sjeća se da su ostale u tom položaju zbog neke simbolike. Najprije će biti da su otkazale. A sekundara – bog će znati kako je preživjela. Vuče se sporo, kao da odbrojava neko prošlo, sasvim daleko vrijeme.

Javili su joj pred sam kraj radnog vremena. Našli su ga s tri rupe, nanizane duž trupa. Obdukcija je pokazala da je pucao linijom metastaze, redom: bešika – želudac – grlo. Ubio je njega, pa tek sebe. Posljednji je bio fatalan. Sahranili su ga do grla zakopčanog očevim mecima.

Četiri poljske karijatide

Česlav Miloš

POZIV

Ova pjesma, napisana u januaru ili februaru 1954. godine, nije bila predviđena za štampanje. Našao sam je u starim papirima posle skoro dvadeset i pet godina.

Vi, prijatelji moji, gde god da ste,
Bilo da vas mori briga, ili radost ispunjava,
Za vas dižem ovu čašu sa crnim oporim vinom
Kao što se često pije u zemlji Francuskoj.
Između predela kranova i kanala,
Isprepletenih pruga i zimske magle
K vama evo hrlim i stavljam pitanje.
Recite mi, jednom ovde odbacujući
Obzire i strah i merenje reči,
Recite mi kako se usred noći
Govori, kad pred sobom imamo samo noć,
Kucanje časovnika i zvižduk ekspresa,
Da li zaista mislite da svet ovaj
Jeste vaš dom? Da li ta, usijana
Unutrašnja vaša planeta, koja kruži
Strujama tople krvi stalno gonjena,
Da li ta planeta radi u harmoniji
S onim što vas okružuje. Ne, valjda znate
Onaj gorki protest svakog dana, svakog časa,
Krik što izbija, prigušen osmehom,
Čuvstvo zatvorenika kad stiže do zida,
I zna da za njim steru se doline,
Stoje hrastovi u divoti leta, leti kreja,
I vodomarka reku pretvara u čudo.
U vama kao i u meni postoji tajna sigurnost
Da još trenutak, i vi ćete se s velikom snagom

Uzdići u punom sjaju, sasvim stvarni,
Slobodni od onoga što vas je sputavalo.
Da iznad plesni popucanih ploča,
Iznad pamćenja i vašeg preobražaja,
Što je kao odlet ptica u času kada led
Puca u tragu kopita -- iznad svega,
Da biće vam dato da jurite kao nebeska vatra,
Da jedra obasjavate plamenim osvitom,
Dok brodovi vuku dim i bude se,
Stresajući s kose bakar i arhipelage.

Ne, nije da zato se ovde iz pepela zime
Vama obraćam rečima najprostijim,
Da sumnju bih mirio, ili pak, na primer,
Da melanholiji bih davao ime sudbine.
Dalje i dalje. Još srce bije.
Ništa nije izgubljeno. Ako naša reč
Jednog dana uspe tako da se sjedini
S korom šumskog drveća i cvetom pomorandže,
Da budu jedno -- to će tad značiti
Da veliku smo mi branili nadu.
Kako ja da je branim? Dati nazive stvarima
To nije lako. Izgovaram „zora“
A jezik mi se namešta za pridev
„Ružoprsta“, kao u detinjstvu Grčke,
Sunce i Mesec imaju lica bogova.
Ne znam neće li sa dna okeana
Proviriti (s mindušom u uhu) Posejdon
Orući motorom, vukući povorku nimfi.
Kad po šumama i livadama alpskim
Hodim, tad svaka mi se pukotina u steni
Kapijom čini kroz koju u Pakao
Moglo bi se ući (samo čekam vođu).

A prostor kakav je? Da li mehanički,
Onaj njutnovski, kao zamrznuti greben,
Ili poletni prostor Ajnštajnov, taj odnos
Pokreta i pokreta? Nemam šta da glumim
Da znam ako ne znam, ili opet da znam,
A maštu imam hiljadugodišnju.

Skočite u vodu obučeni. To olovo,
Ta otežalost, kao nekad u snu.
Slično je s nama. Brokat starih vekova
Nosimo, ili i lažnu porfiru.
Lice zaklanjajuć maskom od baršuna,
Klasični: svirajući što nekad je već bilo.
A ipak tvrdim, to je zemlja čari,
I na poklon nam nosi večnu mladost.

Za vas podižem čašu, ovde na sceni,
Ja, glas, ništa više, velikog teatra.
Protiv zatvorenih očiju, oporih usta,
Protiv ćutanja, koje ropstvo znači.

Bri-Kont-Rober, 1954.

ZADATAK

U nemiru i strahu mislim da bih svoj život ispunio
Jedino da sam se odvažio na javnu ispovest
Otkrivajući prevaru svoju i svoga doba:
Bilo nam je slobodno da se oglašavamo kreštanjem
patuljaka i demona,
Ali čiste i dostojne reči bile su zabranjene
Pod pretnjom tako stroge kazne, da ko se usudio
da jednu od njih izusti,
sam je sebe već smatrao izgubljenim.

Berkli, 1970.

ŠEST PREDAVANJA U STIHOVIMA

Predavanje IV

Sa stvarnošću šta ćemo učiniti? U rečima gde je ona?
Tek što migne, već nestaje. Neizbrojni životi
Nikad pomenuti. Mesta na mapama
Bez lica na prvom spratu u kući na trgu,
Bez njih dvoje u žbunju pored plinare.
Smenjivana godišnja doba, planinski snegovi, mora,
Kružeća plava Zemljina kugla,
A ćute, oni što su trčali kroz artiljerijsku vatru
Bacali su se na grudu, da ih spase,
I oni koje su izvodili iz kuće u osvit,
I oni koji su ispuzili ispod gomile krvarećih tela.
A ja ovde, instruktor od nepamćenja,
Poučavam da bol prolazi (jer je bol drugih),
Dalje u mislima spasavajući gospođu Jedvigu,
Malu grbavicu, po zanimanju bibliotekarku,
Koja je poginula u skloništu zgrade
Smatrane sigurnom, a koja se srušila,
I niko se nije mogao dokopati kroz porušene zidove,
Iako se mnogo dana čulo kucanje i glasovi.
Znači da je na vekove, zanavek izgubljeno njeno ime,
Njeni poslednji časovi da su ostali svima nepoznati,
I da je vreme odnosi u sloju Pliocena.
Pravi neprijatelj čovekov jeste uopštenje.
Pravi čovekov neprijatelj, takozvana Istorija,
Preporučuje se i straši svojom množinom.
Ne verujte joj. Lukava je i izdajnička,
Nije antiprirodna, kako nam je Marks govorio,
A ako je boginja, onda slepog Fatuma.
Mali kostur gospođe Jedvige, mesto gde je
Kuckalo njeno srce. To jedno stavljam
Protiv nužnosti, zakona, teorije.

Predavanje VI

Bezgranična istorija trajala je u onom trenutku
Kad je lomio hleb i ispijao vino.
Rodili su se, želeli, umirali.
Takve gomile, zaboga! Kako je to moguće
Da su svi hteli da žive, i nema ih?

Učiteljica vodi povorku petogodišnjak
Kroz mramorne dvorane muzeja.
Razmešta učtive dečake i devojčice
Da sedaju ispred velike slike.
Objašnjava, govori: kaciga, mač, bogovi,
Planina, oblaci, orao i munja.
Ume, a oni to vide prvi put.
Njeno grlo je netrajno, njeni organi ženski,
Šarena haljina, kreme i drangulije
Obuhvaćeni praštanjem. Šta nije obuhvaćeno
Praštanjem? Nedostatak znanja, bezbrižnost nevinih?
Vikali bi na osvetu, prizivali presudu
Kad bih ja bio sudija. Neću to biti, isam to.
U slavi se obnavlja jedan trenutak zemlje.
U istovremenosti, sada, ovde i svaki dan
Hleb se pretvara u telo, vino u krv.
A ono što je nemoguće i nepodnošljivo,
Biva opet prihvaćeno, raspoznato.
Svakako, tešim vas. A tešim i samog sebe.
Ne mnogo utešen. Drveta-kandelabri
Nose zelene sveće. I magnolije cvatu.
To je takođe stvarno. Prestaje velika vreva.
Pamćenje zatvara svoje tamne vode.
A oni, kao iza stakla, gledaju i ćute.

NEIZRAŽENO

Lavirint. Građen svaki dan rečima, zvucima muzike, linijama i bojama slikarstva, blokovima vajarstva i arhitekture. Postojeći vekovima, tako zanimljiv za posećivanje, da ko u njega zaroni, već ne oseća potrebe za svetom, utvrđen, jer je zasnovan protiv sveta.

I valjda najveće čudo: da kad se treba naslađivati njime samom po sebi, on se rasplinjava kao palate izatkane od magle. Jer ga podržava samo stremljenje da se izađe van, nekud na drugu stranu.

DAR

Tako srećan dan.

Magla se digla rano, radio sam u vrtu.

Kolibri su zastajali nad cvetom orlova nokta.

Na zemlji nije bilo stvari koju bih hteo da imam.

Nisam znao nikoga kome bi bilo vredno zavideti.

Što se zlo dogodilo, zaboravio sam.

Nisam se stideo misli da sam bio onaj koji sam.

U telu nisam osećao nikakav bol.

Uspravljajući se video sam plavo more i jedra.

Berkli, 1971.

TAKO MALO

Tako malo sam rekao.
Kratki dani.

Kratki dani,
Kratke noći,
Kratke godine.

Tako malo sam rekao,
Ne stigoh.

Moje srce se umorilo
Od ushićenja,
Očajanja,
Gorljivosti,
Nade.

Čeljust levijatana
Zatvarala se u meni.

Nag ležah na obalama
Bezljudnih ostrva.

Povuče me u ponor za sobom
Beli kit sveta.

I sad ne znam
Šta je bilo istinsko.

Berkli, 1969.

KAD SAM GOVORIO

Kad sam govorio istinu, uvredljivi osmesi novinskih pacova
Kazivahu mi u poverenju da, kao, razumemo se u to,
I mogao sam godinama samo da čuvam u sebi prezir,
Svestan da će njima pripasti konačni trijumf,
Jer su dobijali redom šta su hteli:
Svaki svoju zasluženu porciju ništavila.

Berkli, 1970.

ZAPISANO U RANO JUTRO – NEVEZANIM GOVOROM

Zaklinjanje

Lep je ljudski um i nepobediv.
Ni rešetke, ni žica, ni davanje knjiga da se samelju,
Ni osuda na progonstvo ništa ne mogu protiv njega.
On u jeziku ustanovljuje opšte ideje
I vodi nam ruku, te velikim slovima pišemo
Istina i Pravda a malim laž i krivda.
On iznad onoga što jeste uzdiže ono što treba da bude,
Neprijatelj očajanja, prijatelj nade.
On ne zna Grka ni Jevrejina, roba ni gospodara,
Na upravu dajući nam zajedničko domaćinstvo sveta.
On iz prljave vreve mučenih izraza
Spasava rečenice stroge i jasne.
On nam govori da je sve stalno novo pod suncem,
Otvora otvrdlu ruku onoga što je već bilo.
Lepa i vrlo mlada je Filo-Sofija,
I njena saveznica poezija u službi Dobra.
Priroda je jedva juče proslavila njihovo rođenje,

Vest o tome planinama su doneli jednorog i eho.
Slavno će biti njihovo prijateljstvo, njihovo vreme nema granica.
Njihovi neprijatelji osudili su sebe na uništenje.

Berkli, 1968.

Tvoj glas

Proklinji smrt. Nepravедno nam je dodeljena.
Preklinji bogove da ti daju lako umiranje.
Ko si, to malo ambicija, pohlepnosti i snova
ne zasluđuje kaznu duge agonije.
Ne znam samo šta možeš učiniti, sam, sa smrću drugih,
dece zahvaćene vatrom, žena pogođenih sačmom,
oslepljenih vojnika,
koja traje više dana, sada, tu, pored tebe.
Bezdomna je tvoja žalost, nema tvoja reč,
i bojiš se presude zbog toga što ništa nisi mogao.

Berkli, 1968.

Vislava Šimborska

MALO O DUŠI

Duša se ima.
Niko je nema neprekidno
i zauvek.

Dan za danom,
godinu za godinom
može se živeti bez nje.

Ponekad samo u ushićenjima
i strahovima detinjstva
gnjezdi se na duže.
Ponekad samo čudeći se,
što smo stari.

Retko nam asistira
pri teškim radovima,
kao što su pomeranje nameštaja,
vučenje kofera
ili krstarenje putevima u tesnim cipelama.

U vreme popunjavanja anketa
i seckanja mesa
po pravilu ima izlaz.

Od hiljadu naših razgovora
učestvuje u jednom,

i to ne obavezno,
jer više voli da ćuti.

Kad telo počinje jako da nas boli,
tiho napušta dežurstvo.

Izbirljiva je:
nerado nas vidi u gomili,
gadi joj se naša borba za bilo kakvom dominacijom
i žestina gramzivosti.

Radost i tuga
za nju nisu dva različita osećanja.
Samo kroz njihovu povezanost
nalazi se kraj nas.

Možemo da računamo na nju,
kada ni u šta nismo sigurni,
a za sve smo zainteresovani.

Od materijalnih predmeta
voli satove s klatnom
i ogledala, koji revnosno rade,
čak kada ih niko ne posmatra.

Ne kaže odakle dolazi
i kada će ponovo nestati,
ali izrazito očekuje takva pitanja.

Čini se,
da kao što je ona nama,
da smo i mi njoj
za nešto potrebni.

SAN

Prisnilo mi se da tražim nešto,
negde sklonjeno ili izgubljeno,
ispod kreveta, ispod stepenica,
ispod stare adrese.

Preturala sam po ormanima, kutijama i fiokama
punim nepotrebnih stvari.

Vadila sam iz kofera
proživljene godine i putovanja.

Istresala sam iz džepova
osušene listiće i pisamca nenamenjena meni.

Trčala sam zadihana
kroz svoje, nesvoje
nemire, sobe.

Tonula sam u tunelima snega
i zaboravu.

Uvlačila sam se u trnovito žbunje
i domišljanja.

Razgrtala sam vazduh
i dečiju travu.

Pokušavala sam da stignem
pre nego što padnu prošlovekovni mrak,
odluka i tišina.

Na kraju prestala sam da znam
šta sam tako dugo tražila.

Probudila sam se.
Pogledala na sat.

San je trajao nepuna dva i po minuta.

Eto na kakve smicalice je primorano vreme,
otkad je počelo da natrapljuje
na uspavane glave.

METAFIZIKA

Bilo, pa prošlo,
dakle, bilo, pa prošlo.
Uvek neumitnim redosledom,
jer je takvo pravilo te izgubljene igre.
Zaključak bi bio banalan,
ne bi zasluživao da se o njemu piše,
da nije neosporne činjenice,
činjenice na vjeki vjekov,
za ceo kosmos, kakav jeste i kakav će biti,
da je nešto stvarno postojalo,
dok nije prošlo,
čak to,
da si danas jeo knedle sa čvarcima.

VERMER

Sve dok ona žena u Kraljevskom muzeju
u naslikanoj tišini i usredsređenosti
iz dana u dan sipa
mleko iz bokala u činiju, svet ne zaslužuje
smak sveta.

ELA NA NEBU

Molila se Bogu,
vatreno se molila,
da od nje stvori
belu srećnu devojku.
Ali ako je već kasno za takve promene,
onda mi, Gospode Bože, videći koliko sam teška,
oduzmi bar pola težine.
Ali milosrdni Bog reče Ne.
Stavio je samo ruku na njeno srce,
zavirio joj u grlo, pomilovao je po glavi.
A kada svemu dođe kraj – dodade –
obradovaćeš me dolaskom kod mene,
radosti moja crna, klado raspevana.

SAMOUBIČINA SOBA

Sigurno mislite da je soba bila prazna.
A ono tamo tri stolice sa čvrstim naslonima.
Tamo je i dobra lampa protiv mraka.
Pisaći sto, a na stolu novčanik i novine.
Vedar Buda, tužan Isus.
Sedam slonova za sreću, a u ladici notes.
Mislite da u njemu nisu bile naše adrese?

Mislite li da nije bilo knjiga, slika, ploča?
A tamo utešna truba u crnim rukama.
Saksija s cvetom na srcu.
Radost iskra bogova.
Odisej na polici u životvornom snu
posle teškog petog pevanja.
Moralisti,

imena ispisana zlatnim slovima
na lepo uštavljenim hrptovima.
Političari su se tu odmah držali uspravno.

Iako bez izlaza, postojala su vrata,
iako bez pogleda, postojao je prozor,
u toj sobi.
Naočare za gledanje u daljinu ležale su na prozorskoj dasci.
Zujala je jedna muha, ili još je bila živa.

Mislite da je bar pismo nešto objašnjavalo.
Ali reći ću vam da pisma nije bilo –
a iako je toliko nas prijatelja, svi smo se smestili
u praznu kovertu naslonjenu na čašu.

NEKAKVI LJUDI

Nekakvi ljudi beže pred nekakvim ljudima.
U nekoj zemlji pod suncem
i s nekim oblacima.

Za sobom ostavljaju nekakvo svoje sve,
zasejana polja, nekakve kokoši, pse,
ogledalca, u kojima se upravo ogleda vatra.

Na leđima nose krčage i zavežljaje,
što praznije to iz dana u dan sve teže.

Tiho se odvija nečije zamaranje,
a u vrevi nečije nekom otimanje hleba
i nečije drmusanje mrtvog deteta.

Pred njima stalno nekakav ne tuda put,
niti je onaj koji treba most

nad čudno crvenom rekom.
Naokolo nekakva pucnjava, čas bliže, čas dalje,
A gore visoko avion koji malo kruži.

Dobro bi došla nekakva nevidljivost,
nekakva tamnosiva kamenost,
i još više nebilost
na kraće ili duže vreme.

Još nešto će se zbiti, samo gde i šta.
Neko će im izaći u susret, samo kada, i ko,
u koliko oblika i s kojim namerama.
Ako bude imao izbora
možda će poželeti da ne bude neprijatelj
i ostaviće ih u nekakvom životu.

LANCI

Vreo dan, pseća kućica i pas na lancu.
Nekoliko koraka dalje činija puna vode.
Ali lanc je prekratak i pas je ne doseže.
Dodajmo slici još jedan detalj:
naši lanci su mnogo duži
I manje vidljivi,
Zahvaljujući njima slobodno prolazimo pored.

Zbignjev Herbert

MOLITVA STARACA

ali potom potom
zar nas nećeš odbaciti
kada već odu deca žene strpljive životinje
jer ne mogu da podnesu voštane šake

pokrete nesigurne kao let leptira
uporno ćutanje i naš govor kašalj
i kad blizu bude čas kada svet skupljen u oku
oduzmu kao suzu od oka i razbiju kao staklo
kad otvori se naglo ladica pamćenja

pitam za to
hoćeš li nas tada
ponovo prigriliti
jer će to biti povratak kao u krilo detinjstva
u veliko drvo u zamračenu sobu
u prekinut razgovor u plač bez žaljenja

znam
to je stvar krvi
i mi lenji mistici što vučemo noge
sa šantavim psalmom u kvrgavim prstima
oslušujemo kako se kroz žile presipa pesak
i kako u tamnoj utrobi raste bela crkva
od soli uspomena kreča i neizrecive slabosti

opet te uvode
kroz astmatično soptanje zvona
uz zapaljeno cveće
uhvaćeni za ukus nafore i beloga platna

ako je od nas teško napraviti anđele
pretvori nas u nebeske pse
u rundove raščupane dlake
u leptirice siva lica
u ugašene oči šljunka
ali ne daj
da nas pojede
nezasiti mrak tvojih oltara
reci samo to jedno
da ćemo se posle vratiti

ELEGIJA O ODLASKU PERA MASTILA LAMPE

1.

Zaista velika i teško oprostiva je moja nevernost
jer se čak ne sećam dana ni časa
kad sam vas napustio prijatelji detinjstva

Najpre se pokorno obraćam tebi
pero sa drvenim držaljem
pokriveno hrskavim lakom

u jevrejskom dućančiću
--- škripave stepenice zvonce na zastakljenim vratima ---
birao sam te
u boji lenosti
i već si ubrzo nosilo
na svome telu
zamišljenost mojih zuba
tragove školske griže

srebrno pero
vršku kritičkog uma
poslaniče umirujućeg znanja
--- da je zemlja okrugla

--- da su uporedne prave
u dućandžijskoj kutijici
bilo si kao riba što je čekala na mene
u jatru drugih riba
--- čudio sam se što ima toliko
predmeta ničijih
i potpuno nemih ---
potom
zanavek moje
pobožno sam te stavljao u usta
i dugo na jeziku osećao
ukus
kiseljaka
i meseca

Mastilo
svetla gospodarice tinto
sa sjajnim precima
rođena visoko
kao nebo večeri
što se sušiš dugo
razborita i
strpljiva vrlo
u mastionicama mi smo te pretvarali
u Sargasovo more
topeći u mudrim dubinama
upijač dlake zakletve i muhe
da bismo zaglušili zadah
blagog vulkana
apel provalije

Ko vas danas pamti
voljeni druži
otišli ste tiho
iza poslednjeg praga vremena
ko vas se sa zahvalnošću seća
u dobu brzih glupopisa
nametljivih predmeta
bez draži
imena

prošlosti
ako o vama govorim
onda bih hteo govoriti tako
kao da vešam zavetni dar
na razbijeni oltar

2.

Svetlosti moga detinjstva
blagoslovena lampo

u prodavnicama starina
ponekad srećem
tvoje osramoćeno telo

a bila si nekad
svetla alegorija

duh koji se uporno bori
s demonima gnose
čitava predata očima

javna
prozirno prosta

na dnu posude
petrolej – eliksir prašuma
skliska zmije stenjka
s plamenom glavom
vitko devojačko staklo
i srebrni štit od lima
kao Selena u uštapu

tvoji hirovi kneginjice
lepe i okrutne

histerije primadone
kojoj se nedovoljno tapše

to je
vedra arija
medna svetlost leta
nad ždrelom cilindra
svetli perčin vedrine

i naglo
tamni basovi
nalet vrana i gavranova
psovke i kletve
proročanstvo uništenja
jarost čađi

kao veliki dramaturg poznavala si plimu strasti
i bare melanholije crne kule nadmenosti
crvenila požara dugu razbesnelo more
mogla si bez teškoća da prizoveš iz ništavila
divlje predele grad odslikan u vodi
na tvoj mig pokorno su se javljali
ludi knez ostrvo i balkon u Veroni

bio sam ti odan
svetla inicijacio
instrumente saznanja
pod čekićima noći

a moja druga
spljoštena glava odslikana na tavanici
gledala je puna strepnje
kao iz anđeoske lože
na pozorište sveta
sklupčano
zlo
okrutno

mislio sam tada
da treba od potopa
spasti
stvar

jednu
malu
toplu
vernu

tako da bi trajala dalje
a mi u njoj kao u školjci

3.

Nikad nisam verovao u duh istorije
izmišljenu nakazu ubistvena pogleda
dijalektičku životinju na dželatovu povocu
ni u vas – četiri jahača apokalipse
Huni progressa što galopirate preko zemaljskih
i nebeskih stepa
ništeći na putu sve što je dostojno poštovanja
staro i bespomoćno

Trošio sam godine da bih upoznao prostačke
zupčanike istorije
monotonu procesiju i nejednaku borbu
žbira na čelu oglupelih gomila
protiv šačice ispravnih i razumnih

nije mi mnogo ostalo
čak veoma malo

predmeti
i saosećanja

Lakomisleno napuštamo vrtove detinjstva
vrtove stvari
gubeći u bekstvu rukopise uljane lampice
dostojanstvo pera
takav je naš varljivi put na rubu ništavila
oprosti moju nevernost pero sa arhaičnim držaljem
i ti mastionico – toliko je još bilo u tebi dobrih misli
oprosti petrolejko – dogorevaš u uspomenama kao napušteni tabor

Platio sam za izdaju
ali tada nisam znao
da odlazite zanavek

i da će vladati
mrak

PUTOVANJE

1.

Ako se spremaš na put nek onda to bude put dug
lutanje prividno bez cilja tumananje naslepo
da ne samo očima nego i dodirom upoznaš
hrapavost zemlje

i da se čitavom kožom omeriš sa svetom

2.

S prijatelji se s Grkom iz Efesa i Jevrejinom iz Aleksandrije
povešće te kroz uspavane bazare
kroz gradove traktata kroz lažne portike
gde se nad ugaslim atanorom u vidu smaragdne ploče
njišu Vasileos Valent Zosima Geber Filalet
(zlato je isparilo mudrost ostala)
kroz pridignut zastor Izidin
hodnici kao ogledala uokvirena mrakom
ćutljive inicijacije i nevine orgije
kroz napuštena okna mitova i religija
stići ćete do nagih bogova bez simbola
umrlih što znači večnih u senci svojih nakaza

3.

Ako već budeš znao prećuti svoje znanje
iznova uči svet kao jonski filozof
kušaj vodu i vatru vazduh i zemlju
jer će oni ostati kada sve protekne
i istaće putovanje mada ne više tvoje

4.

Tada će ti se otadžbina učiniti malom
kolevka kao čun vezan za granu majčinom kosom
kad se setiš njenog imena niko od onih pored vatre
neće znati iza koje se nalazi gore
kakvo je u njoj drveće
kada joj istinski tako malo treba tronutosti
ponavljaj pre no što zaspiš smešne zvuke govora
da – da li – se
smeši se pre no što zaspiš slepoj ikoni
repuhu potoku puteljku leglima
preminuo je dom
postoji oblak iznad sveta

5.

Otkrij ništavnost govora kraljevsku snagu
pokreta
beskorisnost pojmova čistotu samoglasnika
kojima se može izraziti sve žalost radost
ushit gnev
ali ne budi gnevan
prihvati sve

6.

Kakav je to grad zaliv ulica reka
stena što raste u moru moli te za naziv

a zemlja je kao nebo
putokazi vetrova svetla visoka i niska
ploče se raspale u prah
pesak kiša i trava poravnali uspomene
imena su kao muzika prozirna i bez značenja
Kalambaka Ohromen Kavala Levadija
časovnik staje i časovi su otada crni beli ili plavi
ispunjavaju se mišlju da gubiš crte lica
kad nebo utisne pečat na tvoju glavu
šta može odgovoriti trnju izdubeni natpis
daj prazno sedlo bez žaljenja
daj vazduh drugome

7.

Znači ako bude putovanja neka onda bude dugo
pravo putovanje s koga se ne vraća
ponavljanje sveta elementarno putovanje
razgovor sa stihijama pitanje bez odgovora
sporazum iznuđen posle borbe
veliko pomirenje

ČVOR

Kada Gospodin Kogito mirno ostari, neće kolekcionirati
poštanske marke, antički novac, a ni retke knjige.
Osnovaće prvu kolekciju čvorova u svetu. Trudiće se da
druge ubedi u čari tajne čvorova.
Ljudi nikada nisu cenili čvorove. Niti su naučili da se dive
njihovoj složenoj lepoti. Čvorove su presecali mačem, kao onaj
makedonski bukvan, ili su jednostavno rasplitali čvorove,
ponosni što sada imaju najobičniji konopac kojim se može
vezati prase za drvo ili staviti bližnjem oko vrata.

Adam Zagajevski

PUTOVATI U LAVOV

Roditeljima

Putovati u Lavov. S koje stanice putovati
u Lavov, ako ne u snu, u osvit,
kad je rosa na koferima i upravo se rađaju
ekspresi i torpeda. Naglo otputovati u Lavov
usred noći, po danu, u septembru
ili u martu. Ako Lavov postoji, pod
pokrovcima granica i ne samo u mome
novom pasošu, ako vetrokazi drveća,
jasenovi i topole još uvek glasno dišu
ko Indijanci a potoci bulazne na svome
mračnom esperantu dok barske zmije kao
meki znak u ruskom jeziku nestaju u
travi. Spakovati se i otputovati, potpuno
bez oprostaja, u podne, nestati
onako kao što su se devojke onesveščivale.
I repusi, zelena
armija repuha, a pod njima, pod ambrelima
venecijanske kafane, puževi razgovaraju
o večnosti. Ali katedrala se uzdiže,
sećaš se, tako okomito, tako okomito
kao nedelja, i beli salveti i vedro
puno malina što stoji na podu i moja
želja koje još nije bilo,
samo vrtovi i korovi i ćilibar
trešanja i nepristojni Fredro.
Uvek je bilo previše Lavova, niko nije umeo
da shvati sve četvrti, da čuje
šapat svakog kamena koji je spalilo
sunce, crkva je u noći ćutala sasvim
drugačije nego katedrala, Jezuiti su krštavali

biljke, list po list, a one su rasle,
rasle bez pamćenja, a radost se krila
svuda, u hodnicima i mlinovima za
kafu, koji su se okretali sami, u plavim
ibricima i štirku koji je bio prvi
formalist, u kapima kiše i bodljama
ruža. Pod prozorom su se žutele smrznute forsicije.
Tukla su zvona i drhtao je vazduh, kukuljice
monahinja plovile su kao škune pred teatrom,
sveta je bilo tako mnogo da je morao
da izlazi na bis bezbroj puta,
publika je ludovala i nije htela
da napušta dvoranu. Moje tetke još
nisu znale da ću ih kadgod vaskrsnuti
i živele su tako poverljivo i pojedinačno,
služavke su trčale po svežu pavlaku,
čiste i ispeglane, u kućama je bilo malo
ljutnje i mnogo nade, Bžozovski je
doputovao da drži predavanja, jedan od mojih
ujaka pisao je poemu pod naslovom ČEMU,
posvećenu Svemogućem i bilo je previše
Lavova, nije se smeštao u posudu,
razarao je čaše, izlivao se iz
ribnjaka, jezera, dimio se iz svih
dimnjaka, pretvarao se u vatru i oluju,
smejao se munjama, postajao blag,
vraćao se kući, čitao Novi zavet,
spavao na sofi, pokriven huculskim ćilimom,
bilo je previše Lavova, a sada ga nema
uopšte, rastao je neuzdržano a makaze su
sekle, hladni baštovani kao uvek
u maju bez sažaljenja, bez ljubavi;
ah, sačekajte da stigne topli jun
i meka paprat, beskrajno
polje leta odnosno stvarnosti.
Ali makaze su sekle, duž linija i preko
vlakana, krojači, povrtari i cenzori
sekli su telo i vence, vrtlarske makaze
neumorno su radile kao u detinjoj igri isecanja,
kad isecanjem treba izraditi labuda ili srnu.

Makazice, nožići i žileti gulili su,
sekli i skraćivali punačke haljine
prelata i trgova i kuća, i drveta su
padala bezglasno kao u džungli
i katedrala je drhtala i ljudi se opraštali
u zoru, bez maramice i suza, tako suh
usta, nikad te neću videti, toliko smrti
te čeka, zašto svaki grad
mora postati Jerusalim i svaki čovek
Jevrejin i sad treba samo u žurbi
pakovati se, stalno, svakodnevno
i putovati bez daha, putovati u Lavov, ta on
postoji, spokojan i čist kao
breskva. Lavov je svuda.

TARABA, KESTENOVİ

Taraba. Kestenovi. Ladolež. Bog.
U paučini krije se
prvi uzrok, u gustoj
travi suše se bleštavi
dokazi postojanja.
Mirišu perčini i vetar
upleten u vereničina usta.
Kiselkast je ukus stabljice
rastrljane pod jezikom.
Borovnice neće postati
naša jabuka razdora.
Kraj potoka cvetaju sase,
lopta beži pred devojčicom,
mirno se njiše
zreli, žuti glog.
Ugasi jarko sunce,
poslušaj uspomene maka.
Taraba. Kestenovi. Ladolež. Bog.

BESKUĆNI NJUJORK

Beskućan kao uvek Njujork.
Duge šije kuća.
Šal metroa.
U Beteri parku neki ludak
drži govor čovečanstvu.
Istovremeno traju većanja OUN-a.
Žena ruskog diplomata proba
cipele u prodavnici u 34. ulici.
„U tim cipelama moći ćete preći
čitav Sibir“, govori
Mulat koji pred njom kleči
kao trubadur.
Vermerova slika Muzički čas
postaje sočivo, plavo
oko koje grad posmatra
s nežnošću.
Može li Bog drugačije da gleda
na gradove, lude i nesavršene?

ODA MNOŠTVU

Ne razumem sve i čak se
radujem što svet kao uznemiren
ocean prerasta moju sposobnost
shvatanja smisla vode, kiše,
kupanja u Pekarskom jezeru, u blizini
nemačko-češke granice, u septembru
1980; pojedinost bez većeg
značenja, duboko germansko jezero.
Neka nedohranjen kiseonikom Ego mirno
diše, plivač preseca liniju

meridijana, veće je, sove se bude
iz dnevnog sna, u daljini
leno zuje automobili. Ko je jednom
dotakao filozofiju, izgubljen je,
neće ga spasti pesma, uvek će ostati
ostatak koji se ne daje obračunati,
žaljenje. Ko je jednom upoznao ludi
beg poezije, neće više upoznati
kameni mir domaće proze,
gde je svako poglavlje gnezdo
jedne generacije. Ko je jednom živeo,
neće zaboraviti promenljivu prijetnost
godišnjih doba, čak i repuhe će
sanjati i koprive, pauke ne mnogo
ružnije od lastavica. Ko se jednom sreo
s ironijom, prsnuće u smeh za vreme
prorokova predavanja, ko se jednom
molio ne samo suhim usnama,
upamtiće prisustvo čudnog eha
što stiže od nekog zida. Ko je jednom
ćutao, neće hteti da govori
uz desert, koga je porazio šok
ljubavi, vratiće se knjigama
s promenjenim licem.
Stojiš, pojedinačna dušo, naspram
prekomernosti. Dva oka, dve ruke,
deset domišljatih prstiju i
samo jedan Ego, četvrt pomorandže,
najmlađa sestra. Prijatnost
sluha ne kvari prijetnost
vida, ali opojnost slobode ruši
mir ostalih blagih čula.
Mir, grubo ništa, puno slatkog
soka kao kruška u septembru.
Kratki trenuci sreće nestaju
pod lavinom kiseonika, u zimu samotan
gavran udara kljunom u beli led
jezera, drugi put, opet,
par detlića uplašen
sekirom, traži pod mojim

prozorom dovoljno bolesnu topolu.
Odsutna žena piše duga
pisma i čežnja bubri kao
opijum; u egipatskom muzeju na mrkom
papirusu razrasta se ta ista
čežnja starija za nekoliko hiljada
godina, nesalomljiva i neslomljena.
Ljubavna pisma na kraju uvek stižu
u muzej, radoznalci su
istrajniji nego zaljubljeni. Ego pohlepno
guta vazduh, razum se budi
iz dnevnog sna, plivač izlazi
iz vode. Lepa žena pozira za
sreću, muškarci se prave malo
hrabriji no što zapravo jesu,
egipatski muzej ne krije ljudske
slabosti. Postojati, samo još postojati,
možda predajući se pod vlast
neke od hladnih zvezda. I ponekad joj se
rugati da je hladna i sluzava
kao žaba u jezeru. Pisma raste na
suprotnosti ali je ne obrasta.

OGRADA

Na žalost – kaže R. – između postojanja
i nepostojanja nema ničega posrednog,
ničeg, čak ni hodnika, čak ni ograde
na koju bi mogli da sedaju umorni orlovi.

TAKO JE NISKO

Tako je nisko, tako nisko, pod plitkom
kapom podneva, kao da je upravo
bio praznik izdaje kad se upućuju
čestitke Judi. Vreme kao hrt
spava pred kućom. Mrtva
priroda ulice traje samo zahvaljujući
neumornom radu tvojih kapaka.
Za tišinu bi se plaćalo čistim
srebrom, da bi se, potom, čeznulo i da bi se
do beskrajna sećanjem vraćalo na onu jednu
jedinu izbrazdanu ploču s Mocartovim
kvartetom. Tako je nisko, ništa, gotovo ništa.
Neverovatno. Da ne poveruješ. Da ti se
zgadi. Ali postoji, postojaće
plamičak nade, pramenčić dima
diže se uvis kao letorast vinove loze.

PORAZ

Zaista umemo da živimo tek u porazu.
Prijateljstva se produbljuju,
ljubav oprezno diže glavu.
Čak i stvari postaju čiste.
Bregunice igraju u vazduhu,
nastanjene u ponoru.
Drhti lišće topola.
Samo je vetar nepomičan.
Mračne pojave neprijatelja izdvajaju se
od svetle podloge nade. Oni, govorimo o njima, mi, o nama,
ti, o meni. Gorki čaj prijia
kao biblijska predskazanja. Samo da nas ne iznenadi pobeda.

USPAVANKA

Nećeš zaspati noćas. Toliko bleska u prozoru.
Veštačke vatre rastu nad gradom.
Nećeš zaspati, previše toga se dogodilo.
Knjige bdiju nad tobom, postrojene u redove.
Dugo ćeš misliti o onome što se dogodilo
i čega nije bilo. Nećeš zaspati noćas.
Pobuniće se tvoji rumeni kapci,
oči će ti biti crvene, peći će te,
i srce će ti biti otečeno od uspomena.
Nećeš zaspati. Otvoriće se enciklopedija
i izići će iz nje stari pesnici, brižljivo obučeni,
zaštićeni od hladnoće. Otvoriće se pamćenje,
kao padobran, uz naglo šištanje vazduha.
Otvoriće se pamćenje i nećeš uopšte zaspati,
ljuljaćeš se među oblacima,
cilj pokretljiv i jasan na svetlu vatrometa.
Nećeš zaspati nikad više, premnogo ti je
ispričano, previše toga se desilo.
Ta svaka bi kap krvi mogla da
napiše svoju skerletnu Ilijadu.
Svaki osvit mogao bi postati autor
mračnih uspomena. Nećeš zaspati
pod grubim jorganom krovova, tavana i dimnjaka,
koji uvis bacaju pregršt pepela.
Bele noći tiho plove nebom,
i šušte vesla, svilene čarape.
Izići ćeš u park i grane će te
prijateljski šibati po ramenima,
krizmajući te još jednom, kao da nisu
uverene u tvoju vernost. Nećeš zaspati.
Trčaćeš kroz prazan park, postaćeš
senka i srešćeš druge senke. Mislićeš
o nekome koga već nema i o nekome
ko živi toliko snažno, da se taj život na obalama
pretvara u ljubav. Sve više svetla
gomila se u sobi. Nećeš zaspati noćas.

GLEDAJUĆI SHOAH U HOTELSKOJ SOBI U AMERICI

Noć biva nežna kao prosjačko krzno,
ali mi više volimo šah ili karte: eto
hotelski gosti pevali su rođendansku pesmu
a jednooki televizor ravnodušno je mešao slike.
Drveće moga detinjstva preplivalo je okean
i suho me pozdravljalo s ekrana.
Poljski seljaci upuštali su se u teološke sporove
s jezuitskom leporečivošću, samo su Jevreji ćutali,
umorni od dugog umiranja.
Potoci moga raspusta oprezno su tekli
preko sebi neznanog, stranog kontinenta.
Rešetkaste taljige vozile su kosu umesto sena
i škripale su im osovine pod mekim teretom.
Mi smo nevini, tvrdili su borovi.
Esesmani su se pretvarali u slabačke starce,
lekari su se borili za njihovo srce, život, savest.
Bilo je već kasno, osećao sam podmukli talas sanjivosti.
Hteo sam da zaspim, da zaspim, ali hotelski gosti
sve su jače vikali happy birthday to you
(mnogo glasnije nego umirući Jevreji).
Veliki kamioni odvozili su zvezde s nebeskog svoda,
vozovi su se melanholično vukli po kiši.
Ja sam nevin, pravdao se Mocart,
samo se jasika tresla kao uvek
priznajući svaki zločin.
Gde je moj dom, pevali su češki Jevreji.
Nema doma, domovi gore, u domovima šišti hladni plin.
Bio sam sve pospaniji i neviniji.
Televizor me je uveravao: mi smo, obojica,
izvan svake sumnje.
Rođendan je postajao sve bučniji.
Jorgovani svake godine cvetaju kao ljubičaste petarde.
Naslagane u piramidu što seže do neba
cipele Osvjenćima tiho su se jadale:
na žalost, nadživele smo čovečanstvo.
Spavajmo, spavajmo, nemamo kuda da pođemo.

AUTOPORTRET

Polovina mog dana prolazi između kompjutera, olovke i pisaće mašine. Jednoga dana biće tome pola vijeka. Živim u stranim gradovima, ponekad razgovaram sa strancima o stvarima meni stranim. Slušam mnogo muzike: Bah, Maler, Šopen, Šostakovič. U muzici vidim tri elementa: slabost, moć i bol. Četvrti nema ime. Čitao sam pjesnike, živuće i mrtve, naučili su me istrajnosti, vjeri, ponosu. Pokušavam da razumijem velike grčke filozofe – ali obično hvatam samo opiljke njihovih dragocjenih misli. Volim duge šetnje ulicama Pariza, gledam moje drugove stvorenja, užurbane od zavisti, bijesa, želje; da uprate srebrnjak što prelazi iz ruke u ruku, polako gubeći svoj okrugao oblik (imperatorov profil je izbrisan). Drveće pored mene ne isijava ništa osim zelenog, ravnodušnog savršenstva. Crne ptice koračaju preko polja, čekaju strpljivo kao španske udovice. Nijesam više mlad, ali uvijek je neko drugi stariji. Volim duboki san, kad prestajem da postojim, i brze vožnje biciklom po seoskim drumovima kad se topole i kuće rastapaju kao kumulusi u sunčane dane. U muzejima, ponekad, slike mi govore i ironija nestaje iznenada. Volim da zurim u lice moje žene. Svake nedjelje nazovem svog oca. Svake druge sedmice susrećem se s prijateljima potvrđujući tako svoju vjernost. Moja domovina oslobodila se od jednog zla. Želim da tome slijedi naredno oslobođenje. Mogu li pomoći u tome? Ne znam. Zaista nijesam dijete okeana, kao što je Antonio Maćado pisao o sebi, nego dijete vazduha, mente i violončela

i svi putevi velikog svijeta ne ukrštaju se
sa životom koji – za sada – meni pripada.

NE DAJ LUCIDNOM TRENUTKU DA SE RASTOČI

Ne daj lucidnom trenutku da se rastoči
Pusti da blistava misao traje u stišanosti
premda je stranica skoro popunjena i plamen trne
Još se nijesmo uzdigli do vlastite visine
Znanje uzrasta sporo poput umnjaka
Stas čovjekov još uvijek stoji urezan
visoko gore na bijelim vratima

Iz daljine, radostan glas trube
kraj pjesme uvija se kao mačka
Ono što prolazi ne pada u prazninu
Ložac još ugljem hrani vatru
Ne daj trenutku lucidnosti da se rastoči
Na tvrdoj suvoj materiji
moraš da ugraviraš istinu

PISMO OD ČITAOCA

Suviše o smrti,
premnogo sjenki.
Pišite o životu,
o prosječnom danu,
o žeđi za redom.
Uzmite školsko zvono
kao obrazac

za umjerenost,
čak i za učenost.
Suviše smrti,
suviše
tamnog isijavanja.
Pogledajte,
rulje se zbijaju
po tijesnim stadionima,
pjevaju himne mržnje.
Suviše muzike,
premalo sklada, mira,
razuma.
Pišite o trenucima
kad pješački mostovi drugarstva
izgledaju trajniji
od očajanja.
Pišite o ljubavi,
dugim večerima,
zori,
drveću,
o beskrajnom strpljenju
svjetlosti.

(potonje tri pjesme prepjevao je Momčilo Bakrač)

Igra po Mediterancima

Danijel Dragojević

KADA IZ VELIKE POSUDE

Kada iz velike posude prosipam vodu u manju,
na dnu u velikom praznom prostoru
ostaje još malo vode.
Što učiniti s malo vode u velikoj posudi?
Proliti, to je prerezati joj bijeg
koji je nekada davno s nama počela,
napustiti, to je htjeti da se izgubi u velikim ustima.
Trebalo se svakako sabrati,
ne napraviti s to malo vode
od neke velike vode
van historije vode
neku glupost koja bi me onespokojila.
Za tu vodu imam razumijevanja
kao za sebe u najboljim časovima,
kao za riječ koja je izgubila rečenicu
na putu do nas.
Malo vode: malo za pogled,
malo za naprijed i natrag,
malo za cvijet, njegovu svjetlost,
malo za mrak i bijedu –
njoj je sve prepreka,
ne tišti ona dovoljno dno
zlom svoje težine.
Bespravna, zagubljena, daleka od svega!
Što, dakle, učiniti s malo vode
što je ostala u velikoj posudi?
Što učiniti?

ČINJENIČNO

Aktivirala su se dna. Ona velika, ona mala. Ona oceanska i ona dobro poznatih posuda. Ona na koja nikada nismo mislili i ona koja su nam uvijek bila pri ruci. Sva dna. Nadiru sa svih strana oko nas, u nama, iz nas. Dolaze, odlaze, stoje, ne miču se. Koriste svoja itakodalje. Više se ne pada, ne može niže. Neće valjda vrijeme, život, svijet biti samo dno? Hoće! Svijet koji se može tutnuti ispod vrata kao da ga je pregazio valjak. Došli su, dolaze dna. Veliko dno spavanja i sna, ono dno koje se uvuklo u svako dno, dno dna na dnu s dnom. O, dno! Netko je nekome dno, svatko je svakome dno, ni sretno ni nesretno. Kako vaše dno? A mi: Otišlo je spustiti sve što je iznad, sa strane, bilo što, bilo gdje, bilo kakvu protegu. Otišlo je u rječnike podložiti se svakoj riječi. Magija iza pada. Nema više prije, neće se vratiti poslije, tamo je već dno, glazba jedinog tona. Može li se reći dno Boga, dno neba? Može i mora. Kao što treba reći dno glasa, dno tijela, dno zemlje, dno knjige, dno slike, dno stvari, dno životinje, dno ludila, dno kiše, dno pamćenja, dno ulice, dno želje, dno siromaštva, dno odlaska, dno vatre, dno psovke, dno bilo čega, dno svačega, dno ničega, dno, apsolutni tloct.

LIPANJ

Ove godine zima je bila blaga,
gotovo bez pahulje snijega,
sve je iz životinjskog i biljnog svijeta
preživjelo, prijatelji i neprijatelji,
i sada, sada je lipanj, sve što je
skriveno i neskriveno raste, cvate, kreće se,
množi u zraku, na zemlji, u vodi, unutra i vani,
veselo je kao u slikovnici u kojoj bi svi jeli,
glasali se, pjevali i imali mlade.
I s ljudima je tako, mlade su žene istakle svoje
velike, lijepo oblikovane trbuhe pokrivenne

laganim i prozirnim majicama i haljinama.
Uskoro će Sveti Ante, to je trinaestog,
procvjetat će ljiljani, visoki i bujni,
bijeli da bjelji ne mogu biti.
Sve je dakle tako i nekako slično,
a ja sam u tom veselju upravo ove godine,
tako mi se čini, malo mimo, malo više mimo
nego do sada, manje s nekim i nečim, više u zraku,
napuštaju me forme i ja njih, riječi također,
riječi, moja lagana i pokretna težišta.
Strah me i nije me strah: lagani nemar,
kao kad vam nešto ispadne iz ruku, a vi se
ne sagnete da to dignete, neka ostane tamo,
neka ostane tamo zauvijek, tako pomislite.

PRIZOR

Ako se o Bogu išta zna,
zna se da on ne zna
da se Zemlja okreće.
Za njega ovo sunce izlazi i zalazi
ravno u oči
ako su jasne
On zna pouzdano samo ono
što ja gledam od početka
On pita: „Gdje si?“
Ja mu kažem: „Gospode, tu sam
među zvijezdama i stabljikama;
razmičem ono što je blizu vida zakrčeno,
vješam vodu o drugu vodu,
vrijeme čekanja o pjesmu, mrtve o žive,
kost o udarac, bolest o neostvarenu ljubav
i veslam prema tebi u nepostojanje zla, grijeha, nespokoja,
u nepostojanje nevidljivog dok traje ova praznina,
praznina svakovrsnih riječi.“

MALO STARIJI

Ne igraju se i ne laju stari psi.
Ništa od mojih neiskorištenih vau
što sam očekivao da mi budu sadržaj.
Stjeran u nešto, ne znam u što,
u neki feudalni kutak: smrt feudalnu,
provociram nekorektni raspored,
nespreman za bilo kakvu svjeto-
nazorsku gužvu.
Bez samoće a sam. S visinom bez pada.
Na vratima bez unutrašnjosti.
S blazinom bez zajedništva. S izgledom
bez pogleda. S količinom što se ne troši.
Mrtav. Gledajte me, ne gledam vas.
Bespredmetna sjena. Stariji nego što treba.
Ako me vrapci ne spase, tko će?

BAROKNO PROLJEĆE

Ne izlazi se na kraj s brojevima kojima se dodaje,
ni s brojevima kojima se oduzima, isto tako.
O oduzimanju međutim nema govora. Evo novoga dana.
putovanja, gradova, proljeća: zbrajati, pribrajati,
dodavati: da čovjek poludi.
O Bože u bezbroju sitnih sljepila, tko će izdržati?
Dan raste, zagonetka se bogati, a od upotrebe ključa ništa.
Naskakutat ćemo se. Jedan uhvaćen za Sve, dva za jedan,
tri za dva, četiri za tri, pet za četiri – povuci, potegni,
broj do broja, broj odvojen od broja (ni vezani ni spojeni),
iščupati ne možeš: paginacija na poleđini ratova, robijaških
vreća, koraka, tjedana, glasova, odgovora, rotacija,
iako uzdah je jedan kao zimzelen.

OBREDNICI

U sobi svaki za svojim poslom. Ti šutiš, ja slično odgovaram, i razumijemo se. Koristim tvoju prisutnost i sabranost. To se možda zove blagotvorni čas, ulazim sve dublje i dublje u njega. Dolazi mi da kažem: ti si moja voda, moj sjaj, moja velika jabuka u kojoj se nastanjujem radi njene slasti, i moja životinja sa svojim čistim zdravljem. I ja to skoro kažem, ja bih to kazao, da ne osjećam kako pohlepno hvatam taj čas sačinjen od tebe. Jer ti si centar i obod svake slike kojom se služim u svom namještenom danu i noći.

A izvan zidova ove sobe kreće se svijet koji moli, psuje, radi i spava. Nisam li te stavio na prozor da mi svjetlost ne uđe, da mi šumovi na tvojim leđima zastanu? Da mi ne uđe pijanac sa svojim muklim padom, krastavo dijete i gladni koji ne znaju gdje će smjestiti svoju iduću noć? Ništa da ne vidim i ne znam? Čuvam tvoj trenutak koji bi mi mogao izmaknuti i smještam ga u prostor od stvari do stvari, svaki čas na dohvat ruke, van kiše i nenadane nedaće. Tako ću još i tebe umrtviti! Tebe koja se neprestano mijenjaš, koju ne mogu uhvatiti nikada čitavu sa svih strana.

KUĆE U MRAKU

Kuće u mraku, one ne znaju da su u mraku i da je oko njih i u njima noć. Ipak volim misliti, činim to nehodično, da one svoju uronjenost u tamu osjećaju kako se osjeća toplina i hladnoća. Jedino tako bez napora ja mogu biti kuća, inače ne. Da je drukčije, svatko, a to znači i one i ja, morali bismo mrakovati sami, na svoj način. One bi bile

samo kuće, mrtve, daleke, same, iz doba
prije početka, ja s njima ne bih bio
proživio jedan dugi, uglavnom mračan rat.

NEDOZIVNA DRUGOST

San. Jedan se zločinac
gubi u mojim riječima.
Ne vidim ga. Na tlu
cijelog grada
umnažaju se koraci.
Koraci među koracima.
Teško disanje, ispraznost
plodova.
A onda Božja amnezija
kao takva, total.
Na jedno lice bili su pali
glagoli straha,
sada su se vratili odakle
su došli.
Smirilo se javno jutro,
uvenuto zid.
Njegovo srce kuca na
velika otvorena vrata,
kaže se svemir.
Dobrodošao, dobrodošao,
neka se nesreća odjene
onako
kako se pristoji svjetiljci.

Niko Kavadija

Fata Morgana

za Teano Sunu

Pričestiću se morskom vodom,
iz tvogaja tijela kap po kap iskapalom,
u drevnoalžirsku bakrenu zdjelu, s njom
kao pirati što su nekadanji pred bitkom.

Okean od ostriga sa svjetlošću se vjenčava.
Ukus raspukla nara, opore dunje,
tona neizgovorenog, još oporija i gorča
kako su Kartežani pečatali iznutra svoje amfore.

Sva voskovita, jedra od kože,
navonjena kedrovinom, tamjanom i firnisom,
poput zapaha iz trupa stare lađe,
istesane davno još na Eufratu feničkom.

Tronožac pod plavim vlatima mni o oboženju.
I rijeka s toplim katranom, rastopljenim,
divlja, neodoljiva i prijeteća što tu
guši nesretnike koji su te voljeli .

Rosso romano, iz Damaska purpur, (*1)
koji kristal proslavlja, vino Santorinija,
neka promiču tovari, dok Apolon pastir
u jam umače vrške svojih strijela.

Rđa boje plamena iz sinajskih majdana.
I laguma sa Gerakinija i Stratonija.
Pomazanje, sveta rođajna rđa ta
koja hrani i hrani nas a na koncu i izjeda.

Kandilo, zlatan putir, na časnoj trpezi prosfora.
Svete mašice algovitog svetišta.
Pred kapijom dva demona s mačevima
i tri anđela mačeva puknutih oštrica.

"Odakle dolazite? Iz Babilona.
Kamo idete? U samo oko ciklona.
Koga volite? Jednu ciganku, da.
Kako se zove? Fata Morgana."

Cikloni uvijek imaju ženske
nazive. Eva iz Hija>(*2)
Vještica iz Amanatija(*3) što tri kćeri imađaše
i jednookog sina.

Ribe lete u apneji ciklona,
školjke, sablasne djevojke,
kopnene zmije i trula drveta,
jarboli, kormila i elise.

Hajde da riješimo se Aladinove lampe
i starog kepeca iz Kantona,
Poslali smo signal u pomoć ondje,
hitnuli ga uvis poput bijelog praćkina kamena.

Demon porađa vedrinu.
Ime mu je doslovce, Alodeta,
Radio telegrafist ljenčari, onaj što prima poruku,
i prevrće strane astrološkog žurnala.

Vjetar plače. Pas je u bjesnilu svome.
Pozdrav kopnu i zbogom koritu brodscome,
duša nam je skliznula još dublje
i ima svoj burdelj u paklu dolje.

Bodež

Uvijek mi o pojasu čvrsto bodež jedan stoji,
mali afrički nož od čelika,
- nalik onima kakvima se igraju Arapi -
a kojega sam kupio u Alžiru kod starinara.

Pamtim to kao da je danas, kad mi je dućandžija
izgledajući kao da je s Gojinih platana izašavši,
stojeći kraj dugih mačeva i dronjavih dolama
izgovorio promuklim glasom sljedeće riječi:

"Ovaj ovdje nož, kojeg ti namjeravaš kupiti,
legenda je kakvu uvijek prati jezovita priča,
i svako onaj ko imađase taj oštrac u vlasti
ubio je s njim bliskog nekoga.

Don Bazilio Donja Juliju je s njime ubio,
svoju prekrasnu ženu, jer mu bješe nevjernom.
I gospar Antonio, jasnoga brata, jedne noći umorio
je podmuklo tim bodežom.

I Arapin jedan svoju mladu ljubavnicu iz ljubomore ubi
i nekakav italijanski mornar Grka, vođu palube.
Iz ruke u ruke tako je on išao dok ne stiže meni.
Mnoge su stvari vidjele mi oči, ali nijedna me kao ova ne dotiče.

Priđi bliže i pogledaj na nj, urezan ima grb i sidro,
lagan je, zašto ga uzimaš, ne teži ni kvartu funte,
moj ti je savjet da uzmeš sebi nešto drugo."
- Koliko košta? - Sedam franaka bijednih. Ali želiš li ga, tvoj je.

O bedru mome čvrsto jedan bodež stoji,
hir me je natjerao da mojim postane,
i zbog toga što nikoga ne mrzim toliko da mogao bih ga ubiti,
bojim se da ću ga jednog dana okrenuti na sebe.

Žena

za Andonija Moraitija

Zaplešimo na peraji ajkule.
Jezik svoj isplazi da zapalaca u vjetru i nestani.
Ponegdje te Juditom a i Marijom zovu negdje.
Zmija i murina taru se i grizu nasmrt na hridini.

Od dječastva žurim ali sad da usporim je vrijeme.
Upravljah se prema pištućem dimnjaku brodskom.
Tvoja ruka kad moju proćelavu kosu dotakla je
zamalo da me je slomila ali sad se tome odupirem.

Pukla je nautička klepsidra i kuka-hvataljka, amo
penji se gore, mali od palube, moramo isponova.
Neki nas je kučkin sin prokleo, pa u metežu smo
takvom da izruguju nam se i starci i djeca.

Našminkana, pod svjetlošću crvena fenjera,
sva od morskih trava i ružmarina, u kobi vodozemaca,
jahala si konja bez uzda i sedla,
u doba prvotno, u pećini zvanoj Altamira.

Galebica juri da oslijepi delfina.
Zašto u mene zuriš? Da te podsjetim gdje sretosmo se?
Na pijesku onom svijena naglavce, poda mnogom si bila,
u noći onoj kad su gradile se piramide.

Hodasmo zajedno po velikom kineskom zidu.
Uz tebe prve su dokove podigli mornari u Uru,
i među svim golim mačevima uz Granik rijeku,
pomazala si uljem duboke rane Makedoncu.

Zelenilo, duboko more i grimiz, pjena,
gola si bila, samo sa zlatnim pojasom oko struka,
očiju što sedam ekvatora razdvaja

u majstorskoj radionici Đorđonea.

Bacio bih se poput kamena ali rijeka to ne želi.
Šta sam ti skrivio tako da me prije zore počneš buditi.
Protraćena ne smije biti zadnja noć u luci.
Poput grešnika sam koji ne uživa i tako grešku čini.

Našminkana, neka te blijedunjava svjetlost obasja,
zlata si željna, uzmi, traži i broji,
ovdje pored tebe želim da ostanem godinama,
sve dok mi ne postaneš Sudba, Smrt i Nadgrobnik.

(u Indijskom okeanu, 1951)

Marabu

Pomorci s kojima plovih za mene bi kazali
da kučkin sin sam priprosti,
koji žene ne voli i samo ih zavlaci
i da nikad s njima krevet ne dijeli.

Povrh toga, da uzimam hašiš i koku
sa takvom strašću da me to čini groznim i odbojnim
i da mi je bojadisano po cijelom tijelu
bestidnim crtežima, nastranim i odvratnim.

I još više, oni će još groznije stvari reći
ali te su najveće i najgнусnije laži,
ipak niko najveću tajnu nije mogao doseći
kojom sam smrtoranjen jer je nikom nisam smio otkriti.

Ali noćas, u tropskoj ovoj noći što pada,
kad jata marabua na zapad lete,

da namah stavim to na papir nešto me uporno tjera,
ta stvar što u srži je moje stalne i skrivene rane.

Onomad davno kao pitomac sa slavnog lajnera
dok plovismo između Egipta i Južne Francuske,
tada, kad je sretoh, poput alpskog je bila cvijeta,
kada bili smo tako bliski poput brata i sestre.

Aristokratkinja bješe, prefinjena i sjetna,
kćerka imućnog egipatskog trgovca što se ubi,
nosila je svoju tugu u zemlje u koje je putovala,
u nadi da ih negdje tamo usput zaboravi.

Gotovo uvijek listala je Dnevnik Baškireve,
a i Terezu Avilsku je strasno voljela,
često je recitovala francuske verse,
satima i satima zureći u prostranstva plava.

I ja koji znadoh samo tijela prostitutki,
i imadoh slabu volju i dušu izmučenu morima raznim,
pred njom sam dječaćku sreću mogao vratiti,
i, onda kao proroka, u ushitu je slušati kako govori.

Mali sam joj krst stavio oko vrata,
a ona zauzvrat meni darovala novčanik golemi,
sretnijeg čovjeka od mene, zemlja do tad nije vidjela,
kada stigismo u grad gdje je ona trebala ostati.

Mnogo sam puta o njoj razmišljao ploveći teretnjacima,
kao o stubu potpore moje i mom anđelu-čuvaru,
i fotografiji njenoj sa pramca koja mi je bila
poput oaze što se sreće u srcu pustinje, u pijesku.

Mislim da ovdje trebam stati
ruka počinje da mi se trese, vrući me vjetar pali,
neko tropsko riječno bilje smrdi,
i glupi marabu počeo se dolje niže glasati.

Nastaviću!... Noći jedne u negostoljubivoj luci
dok pijan sam bio od džina, viskija i piva,

oko ponoći negdje, teško teturajući
zađoh u ulicu sa skarednim i neumjesnim kućama.

Tamo su razvratne žene vukle mornare,
jedna od njih me dograbila i šešir moj uz smijeh namače,
(stara francuska navika za ulične kurve)
a ja sam krenuo za njom zamalo protivno volje svoje.

Uzak sobičak, ušljiv kao i sve što bješe uokolo njega,
s vapnom što se u komađu osipalo sa zidova,
a ona, olupina ljudska, promukla govora,
sa tamnim, čudnim, demonskim očima.

Rekoh joj da svjetlo ugasi; zajedno smo ležali
prsti su mi jasno mogli izbrojati joj kosti,
smrdjela je na apsint; Probudih se, kako bi kazali pjesnici:
čim je zora počela svojim ružinim laticama ruditi.

Kad sam je na danjem svjetlu vidio, u jutarnje ure prve,
doimala se tužnom, ali i tako paklena sva,
iz kobnog nekog strahopoštovanja, kao da uplaših se,
izvadio sam novčanik svoj da joj platim odmah.

Dvanaest franaka francuskih, ali tad kriknu ona,
i vidjeh kako me gleda svojim urokljivim očima,
i ono što vidi u mom novčaniku, a zanimjih i ja
takođe kad vidjeh joj krst što klati joj se oko vrata.

Zaboravih tamo i šešir jer žurih poput kakva luđaka,
kukavca onog što stalno se spotiče i blene,
dok venama njegove krvce strašna boleština kola,
što raspinje u strašnoj boli i moje tijelo i mene.

Pomorci moji s kojima plovih rekli bi za mene
da godinama ne legoh u krevet sa ženom,
da totalni sam gad koji samo koku šmrče,
ali jadni druzi da su znali oprostili bi mi potom.

Ruka mi se trese...u groznici...potpuno zanesoh se
gledajući u nepomičnog marabua na obali,

zato što je tako uporno zurio u mene,
bio sam mu nalik u svoj toj samotnosti i bedastoći.

Federiko Garsija Lorka

Za trenutak mahnu svojim bolerom,
i narandžasta podsuknja, bila je vidna pritom.
Bješe li august? Još uvijek mnim o tom,
kad krstonoše prođoše bulevarom.

Na vjetru su talasale se zastave,
ka smrti krenule su ploviti galije.
Dok su djecu skrivale dojke,
a starac lijeno sunčao svoje mošnje.

Pikasov bik je bio u frktanju,
u košnicama sav je med istrulio,
uzesmo kurs protivan nam, ka sjeveru,
punom parom naprijed, ko bi za zaborav mario.

Masline se brzo šire na suncu,
i mali krstovi po vrtovima rastu.
Noću, samo jalovi zagrljaji podsjećaju
na to kad te donesoše, moj Ciganine, zamotana u pregaču.

Moj Ciganine, moj vođo, koji ukras pokrovu tvome?
Donesite grimiznu odoru Mauritanije.
U Kesarjaniju staviše nas za zidove,
bogoslužjenje je uzdignuto muški u visine.

Distomonske žene, vodu donesite i sirće,
tvoje je tijelo ležalo polegnuto na bedeviju,
okrenite je ka Kordobi na posljednje putovanje
kroz njezinu žednu i otvorenu ravnicu.

Močvarni brod izvrnut, uzak i bez kobilice,
oružje je u rđi u ciganskom rovu.
U praznoj areni neka se kotrljaju vrane;
sedam pasa svunoć neka zavija u selu.

Kuro Siwo(*₄)

za Jorga Papu

Prvo putovanje bješe nenadno, na jug s teretnjakom,
sa smjenama napornim, nesanicom i malarijom.
Indijski su svjetionici vrlo neobični, utom
i teški za uočiti ih s prvim pogledom.

S one strane Adamova mosta gdje sad si,
eto te kako istovaraš hiljade džakova sa sojom,
ali ne zaboravljajući riječi nijednim trenom,
koje bjehu izgovorene u nesretnome času u Atini.

Katran ti za nokte zađe i peče ispod,
godinama ti odjeća vonja na riblje ulje,
a onda ti zazuje opet njene riječi unutar glave
"Okreće li se to kompas ili brod?"

Vrijeme se rano okrene na loše,
teško za brodozaokret, a velika te tuga još i skoli.
Noćas su ti oba papagaja stradali
zajedno s majmunom što dresiranju se opiraše.

Brode, od čelika! Brode što ništiš nam svake šanse
i crna struja ova što nas poput remena priteže
a ti još uvijek pogledaš preko krme
na iglu kompasa što poigrava od crte do crte.

Južni krst

za Jorga Teotoku

Lebić je ključao talase.
Bilo nas je dvojica nagnutih nad mapu,
okrenuo si se i rekao da bi u martu
mogao preseliti u nove geografske širine.

Na grudima ti je tetovaža kineske kuli djevojke(*5),
i ma kako probao da je spržiš ona nije nestajala,
kažu da ti je ona nekad bila draga
za vrijeme podmuklog naleta crnogroznice(*6).

Na Kejp Barenu(*7) držale su se straže,
pod Južnim krstom, u konopima jarbola,
U rukama premetao si brojanicu od korala,
i žvakao grko zrnevlje kafe.

Našao sam kurs do Alfa Kentaura
sa azimutom astrolaba na moru jedne noći,
a ti si mi tad rekao glasom punim kobi
"Čuvaj se zvijezda južnih nebesa."

U drugo neko vrijeme ispod istog neba tu,
čitava tri mjeseca te podučavala,
kapetanova mulatkinja
kako se plovi noću.

U trgovačkoj postaji na Nusi-Beu
kupio si nož za dva šilinga,
taman na ekvatoru, negdje oko podneva,
sjajio se kao tračak svjetla sa svjetionika.

Dolje na obalama Afrike gdje si
usnuo već nekoliko godine.
Na svjetionik ne ostade ni sjećanje,
niti delicija slatkih kao nedjelje na slobodi.

Molitva moreplovaca

za Tanasija Karaviju

Prije počinka japanski mornari
skrovito mjesto na pramcu nađu za sebe,
a onda kleknu i pomole se na časak u šutnji,
ispred požutjelog kipića Bude, poginjući glave.

Dugačkih tunika što do prstiju nožnih im sežu,
maleni Azijati tamnožute kože, žvačući rižu
tihim šaptom govore molitvu svoju,
i zure u dim što uzvisuje bronzanu pagodu.

Kuli nadničari, sustali i teški
sviju koljena svoja pogleda uprtog nadolje;
Arapi sporo njišu tijela u struku lomeći
mrmljajući sebi u bradu protiv davljenja kletve.

Europljani dignu uvis otvorene ruke
moleći se u zanosu i sa puno emocije
a onda romore katoličke himne
koje su naučili kao mladi idući u crkve.

Grci, napaćena izgleda baš,
krste se prije negoli u krevet legnu,
a onda započnu molitvu tiho, "Očenaš..."
blagosiljući jastuke ako naprasno umru.

Solun

za Jorga Kumvakalija

Bješe to onda, kad je Vardarac duvao, one noći,
hvat za hvatom, o pramac su tukli talasi,
poslaše te da gradiraš vodu u kotlu, ali ti
si mislio samo o Smaru i Kalamariji. (*8)

Zaboravio si na napjev onaj što su ga Čileanci pjevali
Sveti Nikola i Sveta Gospo od Mora, sačuvaj nas.
Vodič ti je slijepa djevojka, Modiljanijeva kći,
koju su voljeli pitomac jedan i dvojica iz Marmarasa.

Voda udaraše jako o provu zasipljući dno palube,
ali čudna vrtoglavica dalje te tjerala,
da li je to bilo zbog tetovaže Španjolkinje,
ili zbog djevojke što na užadima je igrala.

Na do vratku tvome troma zmija drijema,
okolo se majmun muva odjeću tvoju tražeći,
osim majke niko te se više i ne sjeća,
na ovome strašnom putovanju ka propasti.

Mornar se kartao s ložačem,
i nevažno ko je gubio, svako će kad-tad pasti
sjeti se samo gužve na pazaru kineskom
i djevojke što je plakala u rikši.

Solun pod crvenim svjetlima spava,
"volim te", u pijanstvu kad mi to reče, ima deset godina,
sutra je godišnjica tome, i bez zlata iz rukava
zaludno ćeš ka Depou(*9) tražiti puta.

1. Vrsta tkanine kojom je po predanju bio omotan zlatni grad
2. Antički grad
3. Najvjerojatnije Aman, glavni grad Jordana (iako postoje takva nazvanja za oblasti pojedine u Tunisu i Alžiru)
4. Vrsta tople morske struje u Tihom Okeanu, crna struja, tzv. kurošio, japanska struja
5. Nadničari, nosači, amali u Indiji i Kini, članovi jedne od najnižih i najsiromašnijih kasta, veoma žilavi i izdržljivi.
6. Kala-azar ili crna smrt, zarazna bolest
7. Ostrvlje u Tasmaniji
8. Dijelovi Soluna
9. Takođe gradska oblast Soluna

prepjevao **Radomir D. Mitrić**

Jani Ifanti

Lekcija

Deset su godina Ahejci
jurišali na Troju
kao spermatozoidi na jajnu ćeliju
ili duše što jurišaju na sunce
i slijepi miševi na mjesec - tako
deceniju čitavu Ahejci jurišahu
na Troju.

A onda desete, srećne
godine, prestupne,
taj je bijedni drveni konj
silom ušao u nju poput uda
i tako su Ahejci pokorili Troju.

Pa šta?

Kirka

Računala je da bi joj dobro došlo da izađe. Zato je otvorila frižider
otkačujući svoju plot, i stavljajući je na sebe,
pogledajući se na mjesecini,
viseći nad ustima pećine,
silazeći nadolje.
- Gdje ona to ide?
- Dolazi da vas gađa žirevima, drugari!

Odisejeva sudba

Budući da se Odisej protivio ratu
ne želeći da bude mobilisan
uzeo ja da ore zemlju kad spozna
da pristižu glasnici Agamemnonovi.
Jednom je rukom držao plug a drugom
je punom so sijao
ne bi li ih uvjerio da je lud.

Ili je, pak, u toj sjetvi soli, njemu neznanom dotad,
učestvovao u magijskom ritualu,
on, predodređen da ore mora,
godinama, na kraju?

Za tebe, Isuse

Za tebe ću, Isuse, napisati grku knjigu na sunčanom, mekom lišću
duhana,
dok moj starina, pije onkraj vatre i naše dvije žene
umotane u crveno ćebe drijemaju kao kraljica-srce koju je san odbacio
na pod. Za tebe, Isuse.
Gorku ću knjigu napisati i baciti je
u vatru, da bi upamtila i objavila se našoj sfingolikoj mački.

Ponovo jedem moje omiljene divlje kruške

Ponovo jedem meni omiljene divlje kruške
kisele u svoj toj njihovoj divljoj slatkoći.
Ponovo ih jedem, moje omiljene divne kruške, kušajući
ponešto od
te slobode divljih životinja, dok lutaju u larmi
vođeni nagonima bez

pokornosti izbora. Dođi onda,
da upališ isponova, strast, i posvetiš moja djela.
Dođi i spasi me od
poniznosti izbiranja. Dođi.

Passa tempo(*1)

Toplina i nesanica; komarci
poput grizosavjesti, neumornog samoprekora. Na vozu:
ah! svjež zrak, zelena polja, drveća što ritmuju,
oštre, planine sive što okreću košute svoje ka meni, i još dalje;
bezlično more, vrli usniv neba.
Toplina i nesanica: Moje misli?
Pa, mislio sam na Hotel JASON, turističku agenciju ALKIONA,
i ulicu ARGONAUTA, gdje je u pročelju autobusa, plavo, preplanulo
dijete,
zavrnutih pantalona kao u mornara na sunčanoj brodici,
zajedno se kikotalo sa drugim tamnopusim dječakom što je vrtio rukama
i očima svojim poput kukca.
Mislim da su se zezali nauštrb ogromnog
trbonje koji se rvao sa punim vrećicama iz trgovine
držeci se za klizavu ručku autobusa,
dok mu je za tijelo bila zalijepljena odjeća
kao otrovni hiton Nesusov.2 Vrelina,
vrelina i besanica. Šta li tražim? Šta su ove stvari?
Šta da činim s njima?
Moj je um suncokret u tami. Misli moje,
pčele su slijepe, što udaraju o usta i ruke, pokušavajući dotući vrijeme.

(prepjevao **Radomir D. Mitrić**)

Jehuda Amihaj

LJUDI U MRAKU UVEK VIDE

Ljudi u mraku uvek vide one
na svetlosti. To je drevna istina, još od nastanka
Sunca i noći, ljudi i mraka, i električne svetlosti.
Istina kojom su se koristili ratnici
da bi lakše ubili iz zasede, istina koja dopušta
ojađenima
da vide radosne, i usamljenima da vide ljubavnike
u raskošno osvetljenoj sobi.

Ali između mraka i svetlosti stvarni život se odvija:
„Zaključala sam vrata“, rekla si,
značajna i sudbonosna fraza. Te reči i dalje pamtim,
ali sam zaboravio s koje strane vrata su izrečene,
unutra ili spolja.

A od jednog pisma koje sam ti napisao
pamtim samo ukus
gorkog lepka marke na jeziku.

NA NJEGA SE MOŽEŠ OSLONITI

Sreća nema oca. Nijedna sreća
ne uči od prethodne, već umire bez naslednika.
Ali tuga ima dugu tradiciju,
Prelazi od oka do oka, od srca do srca.

I šta sam ja naučio od svog oca: da snažno plačem
i da se glasno smejem
i da se molim tri puta dnevno.

A šta sam naučio od majke: da zatvaram usta,
okovratnik,
ormar, san i kofer, i da sve vraćam
na mesto i da se molim triput dnevno.

Sada sam se oporavio od pouka. Kosa na mojoj glavi
ostrižena je, kao u vojnika iz Drugog svetskog rata,
onako zaobljeno, a uši mu ne drže samo lobanju
već celo nebo.

Sad kažu za mene: „Na njega se možeš osloniti“.
Eto do čega sam dospao! Eto koliko sam potonuo!
Samo oni koji me doista vole
znaju da se ne može.

TUGA OČIJU I OPISI PUTOVANJA

Postoji tamna uspomena po kojoj je žamor
razigrane dece raspršen kao šećer u prahu.

Postoje stvari koje nikada ponovo
neće da te zaštite i vrata jača od grobova.

Postoji melodija slična onoj u Ma'adiju,
blizu Kaira – s obećanjem
koje sadašnja tišina
uzalud pokušava da zadrži.

Postoji mesto na koje se nikada ne možeš vratiti.
Drvo ga krije preko dana.
Lampa osvetljava noću.
Ništa više ne mogu reći.

Ništa više ne znam.

Zaboraviti i procvetati,
procvetati i zaboraviti, to je sve.
Ostalo je tuga očiju i opisi putovanja.

SEDAM TUGOVANKI ZA PALE U RATU

6.

Je li sve to tuga? Ne znam.
Stajao sam na groblju, odeven
u odeću za kamuflažu živih:
smeđe pantalone i košulja žuta kao sunce.
Groblja su jeftina i jako malo traže.
Čak su i korpe za otpatke male, tek tolike
da u njih stane papir od kupljenog cveća.
Groblja se lepo ponašaju i poslušna su.
„I nikad te neću zaboraviti“, piše
na keramičkoj pločici, na francuskom.
Ne znam ko je taj što neće nikada zaboraviti;
ta osoba je neznanija od mrtvih.

Je li sve to tuga? Pomišljam:
„Neka vas teši izgradnja zemlje.“
Koliko još čovek može da izgrađuje zemlju
a da ne zaostane u tom užasnom trougaonom nadmetanju
između utehe, izgradnje i smrti?

Da, sve je to tuga. Ali uvek ostavite
malo ljubavi da gori,
kao mala sijalica u sobi usnule bebe,
koja ne zna šta je svetlost
i otkud dolazi. Pa ipak joj daje
mali osećaj sigurnosti i neme ljubavi.

7.

Spomendan poginulima u ratu. Dodajte sada
bol svih vaših gubitaka njihovom bolu,
čak i onaj zbog žene koja vas je napustila.
Pomešajte tugu s tugom, kao istorija koja štedi vreme
i gomila istoriju i žrtvovanje i oplakivanje
u jedan dan, zbog lakšeg, ugodnog pamćenja.

O, slatki svete namočen kao hleb,
slatkim mlekom za užasnog bezubog boga.
„Iza svega ovoga neka velika sreća se krije.“
Ne vredi iznutra plakati a izvana jecati.
Iza svega ovoga možda se neka velika sreća skriva.

Spomendan. Gorka so je odevena
kao devojčica s cvećem.
Ulice su ograđene kanapima
za skupno marširanje živih i mrtvih.
Deca s bolom koji nije njihov lagano marširaju,
kao da gaze po razbijenom staklu.

Usta flautiste ostaće tako još mnogo dana.
Mrtav vojnik pliva iznad malih glava
uz pokrete kojima mrtvi plivaju,
uz drevnu grešku mrtvih
u vezi sa mestom žive vode.

Zastava gubi dodir sa stvarnošću i odleće.
Izlog je ukrašen haljinama
Divnih žena, plavim i belim.
I sve na tri jezika:
Hebrejskom, arapskom i jeziku smrti.

Velika i kraljevska životinja umire
tokom cele noći pod jasminovim
drvetom, postojano zagledana u svet.
Čovek čiji je sin umro u ratu hoda ulicom
kao žena sa mrtvim plodom u utrobi.
„Iza svega ovoga neka velika sreća se krije.“

KRAJ ELULA

S-umoran sam od leta.
Crna kobra dima niče iz semeništa
tihih kaluđerica,
to je sve što imam da kažem.
Ove godine zima će kasno stići,
i mi ćemo se pripremati –
ali spremni
nikada nećemo biti.

Umoran sam. I proklinjem:
tri Velike Vere, što mi melju san,
zvonima svojim i kricima mujezina,
i glasnim šofarima,
i bučnim kajanjima.
Oče, zatvori vrata svojih stanova,
neka se ljudi izodmaraju.
Bože, oče, zašto me nisi napustio?
Ove godine godina okleva.
Leto se oteglo kao patnja.
Eda nema suza, koje sam zadržavao,
svih ovih Leta Gospodnjih,
sasušio bih se, kao trnje.

Goleme se bitke vode unutar mene,
u jezivom miru, i uz uzdahe krda,
znojavih, golišavih rvača.
Ni gvožđa ni kamena, samo meso,
kao zmije; posle će se rastaviti,
dosadni i slabi,
i stići će oblak i stići će kiša,
i mi ćemo se pripremati –
ali spremni
nikada nećemo biti.

ŠTETA. BILI SMO TAKO DOBAR IZUM

Odsekli su
tvoje butine s mojih kukova.
Što se mene tiče,
svi su oni hirurzi. Svako od njih.

Odšrafili su
mene sa tebe.
Što se mene tiče,
svi su oni inženjeri. Svako od njih.

Šteta. Bili smo tako dobar
i mio izum.
Avion, sklopljen od čoveka i žene.
Od krila i svačega.
Lebdeli smo prst iznad zemlje.

Pomalo smo čak i leteli.

ŠTA JE TO

Šta je to? To je aeroplan u
zoru. Ne, kopaju kanalizaciju
tamo gore. Ne, to je duboka
pukotina koja se pruža duž ovog divnog slavuja.
Ne, to je žestoka seksualna orgija
između muškog i ženskog buldožera.
Ne, to je krik pauna:
ta divna ptica pušta tako gorak vrisak.
Ali ovo je tiha pesma pohvale.
Ne, ovo su reči utehe
za oplakivače, koji tuže kao

čajnik na vatri što trne. Ali
ovo je, sigurno, bila eksplozija!
Ne, to je bio šupalj i veoma težak slavuj.
Ovo zvuči kao noć. Ne, to je
ševa najavila novi dan.
Ovo je zora naroda.
Ne, to je moj prijatelj, tihi tobdžija,
koji zvižduće i hrani svoje domaće topove
granatama u praskozorje.
Šta je to? To je nerazumevanje ljubavi:
Ne boj se, dete, ovaj pas
te voli. On jedino želi da se igrate.
To je samo nerazumevanje ljubavi,
kao naše suze na starom prozoru
što gleda u dolinu.

POSLEDNJA REČ

Pošto mi glava nije porasla
otkad sam prestao da rastem, i moje se uspomene
nagomilale u meni,
podrazumeva se da su sada u mojem stomaku,
u mojim butinama i nogama.
Kao neki hodajući arhiv, jedan uredan
nered, prepun magacin,
pretovaren brod.

Ponekad poželim da legnem na klupu u parku:
to bi izmenilo moje stanje
od Izgubljenog Iznutra u
Izgubljenog Spolja.

Reči su počele da me napuštaju
kao pacovi brod koji tone.
Poslednja reč je kapetan.

ČOVEK NEMA VREMENA

Čovek nema vremena
da bi imao vremena za sve.
Nema dovoljno doba da svako doba
iskoristi za svaku svrhu. Propovednik
je u tome pogrešio.

Čovek treba da voli i mrzi u istom trenutku,
da se smeje i plače istim očima,
da istim rukama baca kamenje i da ga sakuplja,
da vodi ljubav u ratu i rat u ljubavi.

I da mrzi i oprašta i pamti i zaboravlja,
da uspostavlja i kvari red, da jede i vari
ono za šta su istoriji
potrebne godine i godine.

Čovek nema vremena.
Kad izgubi on traži, kad nađe
zaboravlja, kada zaboravi on voli, kada voli
počinje da zaboravlja.

A duša mu je iskusna, duša
mu je vrlo stručna.
Samo mu telo zauvek ostaje
neuko. Pokušava i ne uspeva,
zbunjuje se, ništa ne nauči,
pijano i slepo u svojim zadovoljstvima
i svojim bolovima.

On će umreti kao smokve u jesen,
zbrčkan i pun sebe i slasti,
dok se po zemlji lišće suši,
a gole grane već pokazuju mesto
gde ima vremena za sve.

RELATIVNOST

Tu je brod – igračka s talasima naslikanim po bokovima.
I tu je haljina s naštampanim brodovima.
I tu je napor pamćenja i napor cvetanja,
i tu je lakoća ljubavi i lakoća smrti.
Pas star četiri godine kao čovek je od trideset pet,
a muva stara jedan dan – čovek u godinama
pun uspomena. Tri sata razmišljanja
su kao dva minuta smeha,
a dete koje plače odaje svoje skrovište u igri
a nemo dete se zaboravlja.
Crno je odavno prestalo da bude boja tugovanja:
devojka navlači crni bikini,
izazovno.

Slika vulkana na zidu
smiruje ljude koji sede u sobi.
A groblje umiruje
brojem svojih mrtvih.

Jedan mi je čovek rekao
da ide na Sinaj
jer želi da bude sam sa svojim bogom:
upozorio sam ga.

NE SMEŠ DA POKAZUJEŠ SLABOST

Ne smeš da pokazuješ slabost
i moraš dobro da pocrniš.
Ali ponekad se osećam kao beli volovi
jevrejskih žena koje se onesvešćuju
na venčanjima i na Dan pokajanja.

Ne smeš da pokazuješ slabost
i moraš da napraviš spisak
svih stvari koje možeš da strpaš
u dečja kolica bez bebe.

Ovako stvari stoje:
ako izvadim zapušač iz kade
posle prijatnog i raskošnog kupanja,
osećam da će ceo Jerusolim i s njim ceo svet
iscureti napolje u veliki mrak.

Danju postavljam klopke za svoje uspomene
a noću radim u Balamovim fabrikama
gde kletvu menjam u blagoslov a blagoslov u kletvu.

I ne smeš da pokazuješ slabost.
Ponekad se u sebi srušim
a da ljudi i ne primete.
Ja sam kao ambulanta kola
na dve noge, koja nose pacijenta
u meni u stanicu ne-pomoći
uz zavijanje sirena.
Ljudi misle da je to običan govor.

(prepjevao David Albahari)

Jezik u trubadurima

Nik Kejv

Još vijesti iz nigdje

Uđoh u kutak svoje sobe, vidjeh svoje drugove na visokim mjestima
Ne znam ko je ko ili ko je čiji, ukrali su lica jedni drugima
Dženet je tu sa svojom uzletjelom glavom i kosom
Punom krevetskog perja
Dženet, poznata po tome što čini da mrtav čovjek raste
Po bilo kojim vremenskim uslovima
Uspuzah se preko nje, kažem „Hej, mala, Hej, Dženet
Ti si prava, ti si sunce, a ja tvoja opslužujuća planeta“
Ali ona se ne spušta ni sa čim od toga
Zato što je čula to sranje i ranije
Pa rekoh: uh, uh, o, da, u pravu si
Zato što ugledah Beti X kako stoji pored vrata
Sa još vijesti iz nigdje
Da, još vijesti iz nigdje
I postaje čudno ovdje
Postaje svake godine sve čudnije
Još vijesti iz nigdje, da, još vijesti iz nigdje, u redu

Sad, Beti X je poput Beti Y minus taj fatalni hromozom
Kosa joj kao vinski tamno more sa koga mornari dolaze kući
Kažem, „Hej, mala, hej Beti X,“ - naslanjajući se tik uz njeno grlo
„svjetlost koju nosiš je kao lampa što visi na udaljenom brodu...“
„To je moja svjetlost...“ – reče Beti
Beti X reče da svjetlost ne pripada meni
Toliko vjetra je duvalo kroz njene riječi da se otkotrljah niz hol
Po još vijesti iz nigdje, još vesti iz nigdje, uh, huh, huh
Da, postaje svake godine sve čudnije
Još vijesti iz nigdje, da, još vijesti iz nigdje, uh, huh, huh

Zaokrenuh za još jedan ćošak, odoh niz koridor
I ugledao sam tog tipa, mora da je trideset metara visok
I ima samo jedno oko
Traži mi autogram
Zapisujem „Niko“, umotavam se u svoj vuneni kaput
I osljepljujem ga olovkom
Zato što neko mora da zabije nešto u moje piće
Sve postaje čudno dok gledaš
Pola ljudi se pretvorilo u cićeće svinje
A druga polovina kuva
Pustite me odavde, zavapih i odoh odgurujući prošlost
I ugledah gospođicu Poli kako pjeva s nekim djevojkama
Povikah: zavitlaj me u stub
Po još vijesti iz nigde
Ovdje postaje čudno, svake godine čudnije

Pa, potom crnoputa djevojka bez odjeće na sebi
Plesala je po sobi
Ucrtavali smo napredovanje planeta
Oko bugi-vugi Mjeseca
Zvao sam je moja nubijska princeza
Dao joj zauzvrat malo slatkog fetusnog ritma
Proveo sljedećih sedam godina među njenim nogama
Žudeći za svojom ženom
Ali malo po malo sve krenu naopako
Padoh ispran na obalu
Zurila je dolje prema meni iz visine oluje
Pljusnuo sam na patos
Po još vijesti iz nigdje, da, još vijesti iz nigdje, uh, huh, huh
I zar to ne čini da se osjećaš usamljen
Zar ne čini da želiš da stigneš pravo kući
Još vijesti iz nigde, još vijesti iz nigdje, daj da ih čujem sad

Pa, evo stiže Elena s dva crna oka
Dala je sebi transfuziju, napumpala se pandinom krvlju
Da izbjegne svu konfuziju
Kažem joj da sunce izlazi i zalazi s njom
I različite stvari o ljubavi
Ali rastuće nasilje u meni odsiječe sve moje turističke obilaskes
Elena poče da vrišti

Njeni obrazi puni psihotropnog lišća
Njeno poništenje bilo je skoro apsolutno
Kad mi okrenu leđa
Po još vijesti iz nigdje, kažem, još vijesti iz nigdje
Ovde postaje čudno, iz godine u godinu čudnije
Još vijesti iz nigdje, da, još vijesti iz nigdje, dobro, dobro

Bubnuh i rasprsnuh se u Deanu
Koja ljupko visi u okviru vrata
Za sve užase koji su me skolali Deanu treba kriviti
„Uvijek kad te vidim, lutko, činiš da se osjećam tako neusamljenim...“
Brišem lice njenom haljinom još dugo nakon što kući ode
Sa još vijesti iz nigdje, da, još vijesti iz nigdje
Zar te to ne tjera da se osjetiš usamljenim
Da, i zar te to ne nagoni da želiš da se pravo kući vratiš
Još vijesti iz nigdje, da, još vijesti iz nigdje, u redu

Zar te to ne pravi tako tužnim, zar ti krv ne juri u stopala
Zar ne čini da misliš kako je sve što uradiš danas
Sjutra već poništeno
Tehnologija i žene i mala djeca takođe
Zar te ne čini tužnim, zar te ne čini tužnim
Za još vijesti iz nigdje, sa još vijesti iz nigdje
Zar ne čini da se osjetiš sam
Da, i zar te ne tjera da poželiš da se pravo kući vratiš
Još vijesti iz nigdje, još vijesti iz nigdje
Posljednji put
Pa, moram da kažem
Da, moram reći
Zbogom
Zbogom
Zbogom

Kanibalska himna

Ti imaš srce a ja ključ
Lezi do mene, pusti da te otključam
Pagani s kojima visiš dolje kraj mora
Žele jedino da te razmonaše
Znam rijeku pokraj koje možemo sanjati
Ona će da nabrekne, razori svoje obale i poljulja te
Ali ako ćeš da objeđuješ s tim ljudožderima
Prije ili kasnije, draga, bićeš pojedena
N'o drago mi je što dolaziš ovamo sa svojim životinjama
Sa svojim srcem punim modrica ali nepotučenim
Što bije kao bubanj

Čučaću kao ptica na ogradi
Pjevaću ti pjesme sa sretnim krajem
Sručiću se dolje da ti kažem da je besmisleno
Napadati sve što braniš
Zar ti nijesam upravo ja kupio tu haljinu
Tu ružičastu dječju pregaču od papira koju stalno krpiš
Pa, ako ćeš da jedeš sa ljudožderima
Poješće te prije ili kasije, draga
A milo mi je što dolaziš ovamo sa svojim životinjama
Sa srcem koje lupa i udara
Trešti kao gong

Oni će te povrijediti, vidim to, draga
Evo malo mjesečine da nas plaštom skrije
A ja te nikad neću ostaviti ovdje
Razlatičenu među šafranima
Dopusti mi, ljubljena, da ublažim ti strah
Kao što plivam u žarište i van njega
Ali ako ćeš da jedeš s ljudožderima
Prije ili kasije ti ćeš biti pojedena
A volim, ipak, što dolaziš ovdje sa svojim životinjama
Sa srcem od modrica ali meketavim
Što kao jagnje krvari

Zveči poput gonga
Kao bubanj udara

Mesijina zaštita

Nadam se da udobno sjediš
Sačuvao sam ti najbolje mjesto u kući
U prvom redu baš
Zvijezde su zguljene s neba
Mjesec je pod ključem
Zemljište zatrpano smrznutim snijegom
Ti si snaga prirode, draga
Dah ti se izvija iz usta
Dok drveće povija grane
I dodiruje te vrhovima prstiju
Upravo iznose mrtvaca
Lako je ako odvратиš pogled
Upravo iznose mrtvaca
Biće to čudan, čudan dan
Mogli bismo da podesimo svoj pravac prema zvijezdama
Ali zvijezde su odnijeli
Sve zvijezde su otišle
Drago mi je što ipak napreduješ
Mogli bi da razumijemo naše stanje pomoću Mjeseca
Ali naredili su Mjesecu da ne sija
Zadovoljan sam što napreduješ, još uvijek
Izluđivao sam od brige
Jer nastavljaju da iznose mrtve
Lako je, samo okreneš glavu
Iznose mrtvaca baš sad
Dug je to i čudan dan
Možeš se primaći malo bliže
Ogrnuću nas ćebetom
Sve suze možemo izmjeriti jednom rukom

Nasuprot smijeha u drugoj
Mogli bi se smucati ovuda vjekovima
Pokušavajući da pronađemo smisao ovome, draga
Dok planete pokušavaju da se organizuju
Daleko gore iznad stratosfere
Ali oni i dalje iznose mrtvacu
Lako je ako jednostavno odemo
Nastavljaju da iznose mrtvacu
Dug je ovo, predug dan
Skreni pogled
Skreni pogled

Mala

Ostani sa mnom, budi uza me
Ti si ta, moja jedina istinska ljubav
Ptica kasapin diže larmu
Traži od tebe da odobriš
Njene okrutne navike gniježđenja
Njeno besmisleno divljaštvo
A sad ti slavuj pjeva
Podiže svoj ulog u igri
Spuštam jednu šaku na tvoje oblo srce
A drugu u tvoje gaćice

Sve propada, draga
Sve je pogrešno
Istorija se ponavlja
Mala, ti me baciš u trans
Kao mjehur svjetlosti
Kao pjesma

Trkaš se gola kroz pustinju
Mučiš ptice i pčele

Skačeš u bezdan, otkrivajući
Da ti on dopire samo do koljena
Pomjeram se potajno od drveta do drveta
Satima te sjenkom zaklanjam
Činim to kao da sam mali jelen
Što pase u cvijeću

Sve odumire, draga
Sav osjećaj za pravdu je nestao
To se samo istorija ponavlja
Mala, ti me uzbuđuješ
Kao ideja
Kao atomska bomba

Stojimo prestravljeni sred čistine
Ni da šušnemo
Crveni snijeg pada posvuda, prekriva tlo
Sve propada, draga
Svaka rima i smisao su iščezli
To samo istorija ponavlja samu sebe
Mala, ti me bacaš u nesvijest
Kao ideja
Kao atomska bomba

(prepjevao Momčilo Bakrač)

Tom Vejts

Pozivnica za tugu

Ona je nagnuta nad spiskom, sa keceljom i špatulom
Jučerašnje isporuke, karte za neženje
Ona je pokretni prekršaj od glave do pete
Pa, to je samo pozivnica za tugu

A ti se osjećaš baš kao Kegni, ona izgleda kao Rita Hejvort
Za kasom Švabove samousluge
Pitaš se da li bi mogla biti sama, ona je samotnica i voli
da se druži
Moraš biti strpljiv, pokušaj da prokljuviš rješenje

Pita: "Kako ih voliš, tvrdo kuvana ili kajganu?"
Kažeš: "Kako god je jedini način.", budi oprezna
da se ne kockaš
Na tipa s aktovkom i kartom za odlazak odavde
To je umorna autobuska stanica i par starih cipela
Ništa osim pozivnice za tugu

Ali ne možeš da skineš oči s nje, uzimaš još jednu šolju kafe
Taj način na koji ti je doliva šaleći se s mušterijama
Milost, milost, gospodine Persi, nema ništa tamo
natrag u Džersiju

Osim olupine starih kola što pripadaju čovjeku kog
ostavih iza sebe

Sna koji sam jurio i borbe s cugom
I otvorene pozivnice za tugu

Ona je navikla da ima slatkog taticu i kadilak boje
kandirane jabuke
Bankovni račun i sve drugo, naviknuta na otmjenije stvari

On ju je vjerovatno napustio zbog uspona u društvu
i nije želio noću
On je pijanac, nikad joj nije rekao čak ni da mu je stalo
Dakle, uzeli su registraciju i ključeve od kola i njene cipele
Ostavili je s pozivnicom za tugu

Zato što Kontinentalni Putevi napuštaju lokalni
autobus noćas, dobro veče
Uzmite moje sjedište, muvaću se ovdje još neko vrijeme
Iznajmiti sobu na Skvajeru, osjećaj osluškivanja stanica
Mogu da jedem ovdje svako veče, šta dovraga
mogu da izgubim?
Imam onaj ludi osjećaj, ostati ili otići? Moram da biram
I prihvaću tvoju pozivnicu za tugu

LOŠA JETRA I SLOMLJENO SRCE

Imam lošu jetru i slomljeno srce, da
Popio sam rijeku od kada si me iscijepala na parčice
Nemam problema s pićem, osim kad ne mogu da ga nabavim
Volio bih da ste je poznavali, bili smo strašan par
Bila je oštra kao brijač i meka kao molitva
Pa, dobro došli u sagu koja traje
Bila je moja bolja polovina
A ja samo pas
I evo me srozanog
Ostadoh rasparčan i zaglupljen na svojoj hoklici
Dakle, kupite ovoj ludi malo alkohola i oltarskih vinskih ponuda
Tu su ovi željeznički restorani
I svi ovi kondukteri i nosači, a ja sam totalno bez sitniša
Ovaj epitaf je posljedica
Da, ja biram svoj put
Hej hajde, Kato
On je advokat, nije taj za tebe
Ne, Mjesec nije romantik, strašan je poput pakla

Neki momak pokušava da mi proda ručni sat
Pa, sreću te na dnu flaše jeftino kupljenog viskija
Nabavih sebi bocu i san
To je, izgleda, previše sentimentalno
Možeš da imenuješ svoj otrov, istupi naprijed, napravi malo buke
Nijesam ja sentimentalan, nije ovo kupljeno nego iznajmljeno
I to je čistilište
Hej ti, koja je tvoja priča, ma, baš me briga
Imam svoju vlastitu obmanu, da je nosim
Vidjeću tvoju Crvenu Naljepnicu i podići te još jednom
Možeš da mi naspeš još samo taksu, ne mogu više da pijem
Jer to ne umjerava plamenove koji se začinju kraj ženskinja
Nije to kao azbest
Ne čini ništa osim što te ostavlja uvjerenim
I materijalizuje glasine koje si čuo

KLAVIR JE ŠLJOKAO

Klavir je šljokao, moja kravata čvrsto spava
Pojačalo se vratilo u Nju Jork, džuboks mora na pišanje
Tepihu je potrebno šišanje, reflektor izgleda
kao zatvorska pauza
I telefon je ostao bez cigara, i balkon je u izgradnji
I klavir je šljokao, klavir je šljokao...

Svi jelovnici se zamrzavaju, čovjek za osvjetljenje slijep je
na jedno oko

I ne vidi na drugo
Klavir-štimer ima slušni aparat, i došao je sa svojom majkom
I klavir je šljokao, klavir je šljokao
Dok je izbacivač sumo-rvač nabijen mliječnim zdravicama
Vlasnik je mentalni patuljak s IQ-om poštanskog sandučeta
Zato što je klavir šljokao
Klavir je šljokao

Ne možeš da nađeš svoju konobaricu ni Gajgerovim brojačem
Ona mrzi tebe i tvoje drugove a bez nje
ne možeš biti poslužen
I blagajna balavi, barske stolice su u plamenu
I novine su obmanjivale, pepeljare se penzionisale
Zato što je klavir šljokao, klavir je šljokao
Klavir je šljokao, nisam ja
Nisam ja, ne ja...

UJUTRO BIĆU ONAJ KOJI JE OTIŠAO

Obrijaću noćas planinu
Odsjeći srca faraonima
Iščupati drum sa uzvišenja
Zguliću uspomene iz mojih očiju
I pijem hiljadu olupina brodskih
Kradem noćas tvoje čekove
Oslikavam svoje krevetske čaršafe
Sve ptice odlijeću iz moje glave
Ujutro biću onaj što je otišao

Uzmi svaki san koji diše
Nađi svaku čizmu koja odlazi
Upucaj svako svjetlo u kafani
I ujutro otišao sam

Kladim se u hiljadu dolara
Imam francuskog ortaka
Vezujem se ispod palube
Zatežem sebi konopac oko vrata
Sjutra sam već otišao

Potreban je cio život da je pobijedim
Tu je bubanj burbona
Osamsto kila nitro razređivača

Njene su čizme grmljavina dok ona pleše
Unutar toga je stijena
Njegove kosti će je noćas jahati
Trebam mi nadstrešnica da to sakrijem
A ujutro biću onaj otišli

(prepjevao Momčilo Bakrač)

Leonard Koen

ČEKAJUĆI DA DOĐE ČUDO

Mala, čekao sam, čekao noću i danju.
Ne primijetivši vrijeme pola života sam odčekaao.
Bilo je mnogo posjeta, znam da si mi ti poslala neke,
ali ja sam čekao na čudo, čudo da dođe.
Znam, odista si me voljela.
Ali, vidiš, ruke mi bjehu vezane.
Znam da te to povrjeđivalo,
mora da je vrijeđalo tvoj ponos
što stojiš pod mojim prozorom
sa svojom vojničkom trubom i bubnjem,
a ja sam gore, čekam čudo, da dođe čudo.

Ne vjerujem da ti se to dopadalo,
ne treba da ti se dopada ovdje.
Nema tu zabave i presude su stroge.
Maestro kaže da je to Mocart
ali zvuči kao žvakaća guma
kad čekaš čudo, da dođe.

Čekati čudo, nema šta drugo da se radi.
Ovako sretan nijesam bio od kraja Drugog svjetskog rata.
Ništa ne preostaje da se radi kad znaš da si uzet.
Ništa da se radi kad moliš za mrvicu.
Ništa, kad moraš da nastaviš da čekaš,
čekaš da dođe čudo.

Sanjao sam te, mala. Bješe to baš prije neku noć.
Većinom si bila gola, ali jedan dio tebe bješe svjetlost.
Pijesak vremena je padao između tvojih prstiju i palca,
čekala si čudo, da dođe čudo.

O mala, hajde da se vjenčamo, predugo smo bili sami.
Hajde da budemo sami zajedno.
Da vidimo jesmo li toliko jaki.
Da, hajde da učinimo nešto ludo, nešto apsolutno pogrešno,
dok čekamo čudo, čudo da dođe.

Kad budeš pala na autoputu i ležala na kiši,
kad te pitaju kako si, reći ćeš, naravno,
da se ne možeš požaliti – ako te cijede da iskamče informaciju
tad moraš da izigravaš glupaču: kaži samo da si tamo
zato što čekaš čudo da naiđe, da dođe čudo.

ALEKSANDRA ODLAZI

Noć je iznenada postala hladnija.
Bog ljubavi priprema se da odstupi.
Aleksandra podignuta na njegova ramena,
Oni klize između stražara srca.

Podržani jednostavnostima zadovoljstva,
Oni osvajaju svjetlost, bezoblično upleteni;
Blistajući iznad tvoje najšire mjere
Padaju među glasove i vino.

Nije to trik, sva tvoja čula obmanjuju,
Jutro će iscrpiti san što se ponavlja –
Reci zbogom Aleksandri koja odlazi.
Zatim reci zbogom Aleksandri koju si izgubio.

Iako spava na tvom satenu;
Iako te budi poljupcem.
Ne reci da je trenutak izmišljen;
Nemoj se pognuti do takve strategije.

Kao onaj što se dugo pripremao da se ovo dogodi,
Odlučno otići do prozora. Ispij ga.
Izvanredna muzika. Aleksandra se smije.
Tvoje čvrste odanosti opet su dodirljive.

Ti koji si imao čast njenog popodneva,
Tom čašću obnavljao svoju vlastitu –
Reci zbogom Aleksandri koja odlazi;
Aleksandra odlazi sa svojim Gospodom.

Kao neko dugo pripreman za tu priliku;
S punom komandom nad svakim planom koji si slupao –
Nemoj birati objašnjenje kukavice
Koji se krije iza uzroka i posljedice.

Ti koji bješe zbunjen značenjem;
Čija je šifra razbijena, raspeće raskršteno –
Reci zbogom Aleksandri koja odlazi.
Pa reci zbogom Aleksandri izgubljenoj.

TAKO DALEKO DOĐOH PO LJEPOTU

Zbog ljepote stigoh tako daleko
Ostavljajući mnogo toga za sobom
Strpljenje i porodicu
Moje remek-djelo bez potpisa
Mislio sam da ću biti nagrađen
Za tako usamljen izbor
Da će ona sigurno odgovoriti
Jednom toliko beznadnom glasu
Uvježbavao sam svu moju svetost
Davao svima i svakome
Ali glasine o mojoj vrlini
Nijesu je dirnule nimalo
Promijenih svoj stil u srebro

Svoju odjeću u crno
Tamo gdje bih se nekad predao
Sada napadam
Nagrnuo sam u staru kockarnicu
Po pare i sjaj
Ja lično sam odlučivao
Šta je trulo a šta svjež
Birao ljude da izvršavaju moje naredbe
I slomljene kosti da nauče
Vrijednost mog ustupka
Tu sjenku van mog domašaja
Ali ne, nju nijesam mogao dotaći
Tako teškom rukom
Njena zvijezda iznad mog uređenja
Njena golotinja bez posade
Tako daleko dođoh po ljepotu
Ostavih tako mnogo iza sebe
Moj mir, porodicu
Remek-djelo nepotpisano

VRIJEME ZA ZATVARANJE

Pijemo i plešemo
Bend se stvarno dešava
Džoni Vokerova mudrost uzlijeće visoko
Moja vrlo slatka pratilja je anđeo saosjećanja
Polovinu svijeta trlja o svoju butinu
I svaki pijanac i svaki igrač
Diže svoje sretno lice da joj zahvali
Violinista izvodi nešto uzvišeno
Sve žene razdiru svoje bluže
Muškarci plešu uz tačkice polke
I partner nađen – partner izgubljen
Biće pakleno kad violinista stane:
Vrijeme je za zatvaranje

O, mi smo usamljeni i romantični
Marginalci vezani kiselinom
A Sveti Duh plače, "Gdje je govedina?"
Mjesec pliva golišav
Ljetnja noć je namirisana
Moćnim očekivanjem olakšanja
Tako se borimo i teturamo
Niz zmije i uz merdevine
Do kule gdje blagosloveni časovi zvone
Kunem se da se baš ovako dogodilo:
Uzdah, plač, gladan poljubac
Kapije ljubavi pomjeriše se za santimetar-dva
Ne mogu reći da se od tad mnogo šta dešava
Osim vremena za zatvaranje

Voljeh te zbog tvoje ljepote
Ali to nije načinilo budalu od mene:
I ti bješe u tome zbog tvoje ljepote također
Voljeh te zbog tvoga tijela
To je glas koji za mene zvuči kao božiji
Objavljujući, objavljujući, objavljujući da je tvoje tijelo zaista ti
Volio sam te kada je naša ljubav bila blagoslovena
I sad te volim, ništa drugo ne preostaje
Sem tuge i osjećaja prekovremenosti
Nedostaješ mi otkad je mjesto urušeno
Nije me briga šta slijedi
Izgleda kao sloboda ali se osjeća kao smrt
To je nešto između, pretpostavljam
To je vrijeme za zatvaranje

Da, pijemo i plešemo
Ali ništa se stvarno ne događa
Mjesto je mrtvo poput raja u subotnju noć
Moja vrlo bliska drugarka
Čini da bauljam, da se smijem
Ona je stogodišnjakinja ali obučena je u nešto tijesno
Podižem svoju čašu u čast grozne istine
Umjesto da izgovorim da ovo ne vrijedi ni groš

Cijelo prokleta mjesto poludi dvaput
Jednom za vraga, jednom za Hrista
Ali Gazda ne voli te vrtoglave visine
Razbijeni smo u osljepljujućem svjetlu
Zasljepljujućoj svjetlosti vremena za zatvaranje

Volio sam te kad nam je ljubav bila blagoslovena
Volim te i sada kad ništa ostalo nije
Osim vrijeme za zatvaranje
Nedostaješ mi otkad je mjesto ruina
Kraj vjetrova promjene i travuljina seksa

SMRT ZAVODNIKA

Čovjek kog ona cijelog života želi o koncu visi,
Nijesam ni znala, ona reče, koliko u meni željen ti si.
Njegovim mišićima je odbrojano, stil zastario omeknu.
Prekasno dođoh, draga, reče. Kraj njegovih stopala ona kleknu.
Neću vidjeti lice poput tvoga u vijeku čovekovom što će da naplavi,
ponovo takve ruke ni među hrvačima ni u ljubavi.

Ali njegove vrline gore u dimnom holokaustu,
no ona na sebe preuze sve što se njenom ljubavniku rasu.
Pa on kao gospodar tog pejsaža stajaše na vidiku
sa vrapcem Svetog Franje čiju je propovijedao sliku.
Ona klimnu glavom stražaru religiozne mu ćudi,
reče, evo mjesta među mojim nogama, da vidiš gdje samoća studi.

Nudio joj je orgiju u sobici sa ogledala mnoštvom,
obećao zaštitu u vezi s njenom rodnicom.
Nabijala se snažno na naoštrenu kašiku od metala,
pa prekinula za prolaz do Mjeseca igru krvavih rituala.

Uzela je njegovo poštovanje istočnjačkog obličja uma,
i alibi srca od tame što ga njegov novac u rezervi duma,

uzela njegovu plavokosu madonu i vino manastirsko –
rekla: ovaj mentalni prostor zauzet je, sve je tu samo
meni blisko.

Pokušao je da zauzme konačni stav kraj pružnog kolosjeka.
Ona je rekla da je gotova umjetnost čežnje i da joj nema lijeka.
Uzela je njegovu kafansku skupštinu, kapu, samouvjereni ples,
rugala se ženskastoj mu modi i radničkih brkova urnebesu.

Zadnji put kad sam ga vidio, upinjao se trboš
da stekne obrazovanje žensko, ali nije postao žena još.
A nju kad sretoh zadnji put s nekim momkom je živjela,
što dade praznu sobu njenoj duši, i dade radost njenog tijela.

Velika afera je završena ali ko bi ikad mogao da pretpostavi
da će nas ostaviti tako prazne i da će tako da nas ugnjavi.
To je kao posjeta Mjesecu ili drugoj zvijezdi nekoj.
Nagađam da ideš po ništa ako bi stvarno pošao tako daleko.

DIJAMANTI U RUDNIKU

Žena u plavom zahtijeva osveta da se sprema,
čovjek u bijelom – to si ti – kaže da on prijatelje nema.
Reka je popijena konzervama zardalim,
u obećanoj ti zemlji drveće se pali.
U poštanskom sandučetu pisma uginu,
ni grožđa nema u zalog vinu,
ni čokolade u kutijama nema više,
u rudniku dijamanti se ugasiše.
Reče mi da je tvoj ljubavnik čovjek slomljenog uda,
kažeš, sada si nesmirena, i to na račun njegovog truda.
Pa, vidio sam čovjeka pod znakom pitanja, to neke noći bješe,
proždirao je gospođu tamo gdje se hrišćani s lavovima leše.
Nema utjehe u vješticiinom kolu,

mudar doktor neki otišao je tamo i uškopio kučku golu,
a jedini čovjek od snage, da, revolucionarev ponos, ženo,
obučio je stotine žena kako da ubiju dijete nerođeno.
U tvome sandučetu pisma ginu,
o, nema, i nema grožđa u zalog tvome vinu,
ni čokolade u tvojim kutijama nema više,
u rudniku tvom dijamanti se ugasiše.

SLAVNI PLAVI KIŠNI MANTIL

Četiri je ujuto, kraj decembra,
Pišem ti sad samo da bih vidio jesi li bolje.
Njujork je leden, ali sviđa mi se gdje živim,
Na Ulici Klinton muzika tokom cijele večeri.
Čujem da gradiš sebi kućicu duboko u pustinji.
Sad živiš nizašta, nadam se da čuvaš
Nekakve zabilješke.

Da, a Džejn je svratila s pramenom tvoje kose,
Kaže da si joj ga ti dao
One noći kad si namjeravao da raščistiš.
Jesi li ikad raščistio?

Kad smo te vidjeli zadnji put izgledao si mnogo stariji,
Tvoj slavni plavi mantil kišni pocijepan na ramenu.
Boravio si na stanici da bi sačekao sve vozove,
Vratio se kući bez Lili Marlen.
Snabdio si moju ženu parčetom svog života,
Kad mi se vratila bila je ničija žena.
Pa, vidim te tamo sa ružom u zubima,
Samo još jedan mršavi ciganski lopov,
Evo, Džejn se probudila, šalje pozdrave.

Šta da ti kažem moj brate, moj ubico,
Šta bih ti uopšte mogao reći?

Pretpostavljam da mi nedostaješ,
Pretpostavljam da sam ti oprostio,
Drago mi je što si mi stajao na putu.
Ako ikad dođeš ovamo, zbog Džejn ili zbog mene,
Znaj da tvoj prijatelj spava, i njegova žena je slobodna.
Da, hvala ti što si iz njenih očiju sklonio nevolju,
Ja nikad ne pokušah, mislio sam da je u njima zauvijek.

Džejn je svratila s pramenom tvoje kose,
Reče da si joj ga ti dao
One noći kad si naumio da odeš čist.

Iskreno, L. Koen

KOMANDANT KOEN

Komandant bojnog polja Koen, bješe on naš najvažniji špijun:
ranjen pri obavljanju dužnosti;
padobranima šaljući halucinogen na diplomatske koktel-zabave;
natjerujući Fidela Kastru na napuštenu polja i zamkove;
pa je ostavio sve to, i kao čovjek,
vratio se na ništa posebno,
kao što su čekaonice i redovi za karte,
samoubistva srebrnim metkom,
i mesijanske okeanske struje,
rasne trke rolerkosterom,
i druge oblike dosade reklamirane kao poezija.

Znam da ti je sada potrebno tvoje spavanje.
Znam da ti je život bivao težak,
ali mnogi ljudi padaju
tamo gdje si ti obećao da ćeš stajati na straži.

Nikada ne pitah ali čuo sam da si bacio svoju kocku zajedno sa
siromašnima;

A potom slučajno čuh tvoju molitvu
da budeš to i ništa drugo
nego neki zahvalan, vjeran, ženama omiljen milioner što pjeva,
svetac-zaštitnik zavisti i trgovac beznađem,
koji radi za jenkijevski dolar.

Ljubavnice, dođi i lezi sa mnom, ako je moja ljubavnica to što ti
zaista jesi.

Na neko vrijeme budi najslađa što možeš, dok ne zatražim
još više, dijete moje.

Tad pusti druge oblike tebe da budu pogrešni; pusti nek se
pokažu i dođu,

i svaki ukus da je na jeziku,
dok ljubav ne bude probušena i obješena,
i svaka vrsta slobode dovršena, a tad,
o ljubavi moja, o ljubavi moja, o ljubavi moja.

ALELUJA

Čuo sam da postoji tajni akord
Što ga je David svirao, njime udovoljio Gospodu.

Ali ti ne mariš mnogo za muziku, zar ne?

Ide ovako:

Četvrti, peti,

Mol pada, dur se uzdiže,

Komplikovani kralj komponuje Aleluja.

Aleluja, aleluja.

Tvoja vjera bila je snažna, ali dokaz ti bješe potreban.

Vidio si je kako se kupa na krovu.

Njena ljepota na mjesečini porazila te je.

Ona te vezala za kuhinjsku stolicu,

Skršila tvoj tron, odsjekla ti kosu,

Sa tvojih usana otkunula Aleluja.

Aleluja, aleluja.

Mala, i prije sam bio ovdje,
Ovu sobu poznajem, hodao sam ovim patosom.
Živjeh sam prije nego sam tebe upoznao.
Vidio sam tvoju zastavu na mermernom postolju,
Ljubav nije pobjednički marš,
Ona je hladno i slomljeno Aleluja.
Aleluja, aleluja.

Jedno vrijeme si mi dopuštala da znam
Šta se odista dešava dolje.
Ali više mi to ne pokazuješ, zar ne?
Sjećam se kako sam se kretao u tebi,
Sveta golubica takođe se pomjerala,
I svaki dah koji smo vukli beše Aleluja.
Aleluja, aleluja.

Možda ima Boga nad nama,
Ali sve čemu me ikad naučila ljubav
Je kako pucati u nekog ko te iz tebe izvuče.
To što čuješ u noći nije plač,
Niti je to neko ko je vidio svjetlost.
To je hladno i to je polomljeno Aleluja.
Aleluja, aleluja.

Kažeš da si uzalud uzimala ime.
Ja to ime čak ni ne znam.
Ali i da ga znam, zaista, šta bi to tebi značilo?
Bljesak svjetla je u svakoj riječi,
Nevažno je koju si čula,
Sveto ili skršeno Aleluja.
Aleluja, aleluja.

Dao sam sve od sebe, ne bješe ništa posebno.
Ništa ne uspijevah da osjetim, pa sam pokušavao dotaći.
Govorih istinu, nijesam došao da te sludim.
Pa premda je sve pošlo naopako
Staću pred Gospoda Pjesme
Ni sa čim na jeziku osim Aleluja.
Aleluja, aleluja, aleluja, aleluja...

PONIŽENA U LJUBAVI

Pamtiš li sva ona obećanja
Koja smo dali u strasnoj noći
O, sad su uprljana, pocijepana oštricama
Kao moljci čeličnim žutim svjetlom
Nema pokore koja bi ih mogla obnoviti
Ni velikih transfuzija povjerenja
Zašto ih čak ni osveta ne može raščiniti
Te zavjete tako uvrnute i slupane

Kažeš da si bila ponižena u ljubavi
U svojoj ljubavi posječena
Primorana da kraj mene klečiš u blatu
Ali zašto tako gorko okrenuta od onog
Ko je klečao jednako duboko kao ti

Djeca uzeše ta obećanja
Doploviše ih iz prošlosti
Ponad svih grobova i živih ograda
Gdje ljubav mora da se krije na kraju
I ovdje za šta ne postoji opis
U ovom trenutku koji držiš na šaci
Nijedan grešnik ne potrebuje da uzraste u oprost
Nijednoj žrtvi ne treba štaka da bi stajala

Gledaj, draga, gledaj djevicu
Gle' kako ga dočekuje ispod svoje odore
Da, i zapazi kako se strančev hladni oklop
Rastapa kao zvijezda padalica
Zašto trampiti ovu viziju za želju
Kad možeš da imaš i jedno i drugo
Nikad nećeš vidjeti čovjeka ovako golog
Niti ću ja ikad držati ženu tako tijesno blizu
A kažeš da si bila ponižena u ljubavi

U MOM TAJNOM ŽIVOTU

Vidio sam te jutros. Išla si tako brzo.
Nema izgleda da popusti moj stisak
Kojim se držim za prošlost.
Mnogo mi nedostaješ. Nikoga nema na vidiku.
Još uvijek vodimo ljubav u mom tajnom životu.

Smijem se kad sam bijesan. Varam i lažem.
Radim ono što moram da bih pregurao.
Ali znam šta je pogrešno, znam šta je dobro.
Umro bih za istinu u mom tajnom životu.

Drži se, drži se, brate. Sestro, drži se čvrsto.
Konačno sam dobio svoja naređenja.
Marširaću kroz jutro, marširati kroz noć,
Provlačiti se preko granice mog tajnog života.

Baciš pogled kroz novine. Dođe ti da zaplačeš.
Nikog nije briga da li ljudi žive ili umiru.
Onaj što te snabdijeva želi da misliš
Da je sve crno ili bijelo.
Hvala Bogu, nije tako prosto u mom tajnom životu.

Ujedam se za usnu. Kupujem ono što mi se kaže:
Od posljednjeg hita do mudrosti iz davnine.
Ali sam uvijek samotnan. Srce mi je poput leda.
Gužva je i hladno je u mom tajnom životu.

PROŠLOGODIŠNJI ČOVJEK

Kiša pada na prošlogodišnjeg čovjeka,
na stolu je jevrejska harfa,
krejon je u njegovoj ruci.
Čoškovi šematske karte uništeni savijanjem
davno prije nego ispariše ekserčići
što još uvijek bacaju sjenke po drvetu.
Nebeska svjetlost je kao koža bubnja koji nikad neću zakrpiti,
sva kiša sipi amin
po djelima prošlogodišnjeg čovjeka.
Upoznao sam damu koja se u mraku igrala sa svojim vojnicima
o, jednom po jednom morala je da kaže
da joj je ime Jovana Orleanka.
Bio sam u toj vojsci, da, ostadoh tu nakratko;
hvala ti, Jovana Orleanska,
što si tako lijepo prema meni postupala.
Mada nosih uniformu nijesam bio rođen za boj;
svi vi ranjeni momci što ležite po strani,
lakunoć, drugovi moji, laku noć.

Dođoh na vjenčanje što ga stare porodice majstorski izvedoše;
Vitlejem mladoženja,
a mlada Vavilon.
Velika Vavilon bješe gola, stajala je tamo drhteći za mene,
a Vitlejem nas oboje iznutra zapali
kao stidljivce na kakvoj orgiji.
Kad padosmo zajedno sve nam meso bješe kao veo
koji sam morao da pocijepam da bih vidio
kako zmija svoj rep jede.

Neke žene čekaju Isusa, a neke čekaju Kaina,
zato sam visio preko svog žrtvenika
i ponovo podigao sjekiru.
Onog ko me nalazi vraćam tamo gdje je sve počelo,
kad je Isus bio medeni mjesec
a Kain samo čovjek.
Čitali smo u prijaznim biblijama uvezanim krvlju i kožom

da divljina ponovo okuplja
svu svoju djecu.

Kiša pada na prošlogodišnjeg čovjeka,
minuo je sat
a on ni ruku pomjerio nije.
Ali sve će se dogoditi ako on samo da riječ;
ljubavnici će ustati
i planine će tlo dotaći.
Ali nebeska svjetlost je kao koža bubnja koji nikada neću zakrpati,
sve kiše sipe amin
po djelima prošlogodišnjeg čovjeka.

UZMI OVU ČEŽNJU

Mnogi su ljudi voljeli zvona
koja si ti vezivala za kišu,
i svako ko te je želio
našao je ono što će uvijek željeti ponovo.
Tvoja je ljepota za tebe izgubljena,
baš kao što bješe izgubljena za njih.
O, uzmi ovu čežnju sa mog jezika,
kakve god beskorisne stvari što su ih ove ruke učinile.
Dopusti mi da vidim tvoju ljepotu skrhanu,
kao što bi učinila za svog voljenog.
Tvoje tijelo poput reflektora razotkriva moju sirotost.
Volio bih da probam tvoje milosrđe
dok vrištiš: "Sad moraš da probaš moju pohlepu."
Sve zavisi od toga koliko blizu mene spavaš.
Samo uzmi ovu čežnju s mog jezika,
sve samotne stvari koje ove ruke uradiše.
Pusti da vidim tvoju ljepotu slomljenu,
kao što bi trebalo da učiniš za onog koga voliš.
Gladan kao zasvođen hodnik kroz koji su vojske prošle
stojim u ruševinama iza tebe,

sa tvojom zimskom odjećom, popucalim remenjem
tvojih sandala.

Volim da te naokolo posmatram голу,
naročito otpozadi.

O, uzmi ovu čežnju s mog jezika,
sve beskorisne stvari što ih ove ruke napraviše,
raskopčaj za mene tu iznajmljenu plavu haljinu,
kao što bi trebalo da učiniš za onog koga voliš.

Vjerna si boljem čovjeku,
plašim se da je otišao.

Pa dopusti da ja prosudim tvoju ljubavnu aferu
upravo u ovoj sobi u kojoj sam svoju osudio na smrt.

Čak ću obući to staro lovorovo lišće
što ga je on stresao sa glave.

Samo uzmi ovu čežnju sa mog jezika...
kao što bi učinila za voljenog.

BUDUĆNOST

Vratite mi moju polomljenu noć
moju sobu svu u ogledalima, moj tajni život.

Samotno je ovdje,
ne ostade nikoga za mučenje.

Dajte mi potpunu kontrolu
nad svakom živom dušom.

I lezi pored mene, draga,
To je naređenje!

Dajte mi krek i analni snošaj.
Uzmite svako preostalo drvo,
zabijte ga u rupu
na svojoj kulturi.

Vratite mi berlinski zid,
dajte mi Staljina i Svetog Pavla.

Vidio sam budućnost, brate: ona je ubistvo.

Stvari su proklizale, klize u svim pravcima.
Neće biti ničega, ničeg više što bi mogao da izmjeriš.
Mećava, mećava svijeta
ukrstila se sa smetlištem
i to je preokrenulo
ustrojstvo duše.
Kad rekoše POKAJ SE, POKAJ SE,
pitam se na šta su mislili.

Ne znate me iz vjetra,
nijeste nikada i nikada nećete.
Ja sam Jevrejčić
koji je napisao Bibliju.

Vidjeh narode kako se dižu i padaju.
Čuo sam njihove priče, čuo ih sve,
ali ljubav je samo mašina opstanka.
Vaš sluga je ovdje, rečeno mu je
da to jasno kaže, kaže hladno:
Gotovo je, to neće ići
nikuda dalje.
Sad su točkovi neba stali,
osjećate đavolov jahaći bič.
Spremite se za budućnost:
ona je ubistvo.

Stvari počinju da klize...

Razbiće se drevno ustrojstvo zapada.
Vaš privatni život eksplodiraće iznenada.
Biće sablasti,
biće vatri na putu,
i bijelaca što plešu.
Vidjećete ženu
što visi naopačke,
crte lica joj pokrivene spalom haljinom,
a svi ušljivi mali pjesnici
okupiće se okolo
pokušavajući da zvuče kao Čarli Menson
i bijelci što plešu.

Vratite mi zidinu berlinsku,
dajte mi Staljina i Svetog Pavla.
Dajte mi Hrista,
ili mi dajte Hirošimu.
Uništi još jedan fetus sad,
svakako ne volimo djecu.
Vidio sam budućnost, mala:
ona je ubistvo.

Stvari proklizavaju...

Kad rekoše POKAJ SE, POKAJ SE...

GOSTI

Jedan po jedan gosti ulaze
Prolaze gosti
Mnogi otvorenog srca
Slomljenog srca poneko.
Niko ne zna gdje ide noć
Niti iko zna zašto vino teče
Ljubavi, potrebna si mi, potrebna sad.

Oni koji igraju počеше da igraju
Oni koji plaču počеше.
“Dobrodošli, dobrodošli”, kriči glas
“Pustite sve moje goste da uđu”.

Svi odoše da se po kući spotiču
U samotnom tajanstvu
Govoreći: “Otkrij samog sebe.”
Ili: “Zašto si me napustio?”

Sve u isti mah buknuše baklje
Unutrašnja vrata lete otvorena.
Uđoše oni jedan po jedan
Sa svakim stilom strasti.

Evo ih kako uzimaju svoj slatki obrok
Dok se kuća i dvorište raspadaju
I jedan po jedan gost bi bačen
Preko baštenskog zida.

Koji igraju, počеше da igraju
Koji plaču počеше.
Oni što su ozbiljno izgubljeni
Izgubljeni su i izgubljeni ponovo.

Jedan za drugim ulaze gosti
Prolaze oni
Otvorenog srca mnogi
Slomljenog poneko.

PISMA

Nikad nisi voljela da primaš
Pisma koja sam slao.
Ali sad imaš suštinu
Onoga što su moja pisma značila.
Čitaš ih ponovo,
Ona koja nijesi spalila.
Pritiskaš ih na usne,
Moje stranice brižnosti.
Rekao sam da je bila poplava.
Rekao da ništa nije ostalo.
Nadao se da bi mogla doći.
Dao sam ti svoju adresu...

Tvoje priče bile su tako duge,
Zaplet tako žestok,
Trebale su ti godine da pređeš
Liniju samoodbrane.
Ranjeni oblici se pojavljuju:
Gubitak, potpuna mjera;
I prosta ljubaznost je tu,
Samotnost snage.
Ukoračuješ u moju sobu.
Stojiš za mojim stolom,
Počinješ pismo
Za nekog ko dolazi sljedeći.

(prepjevao Momčilo Bakrač)

Indeks zastupljenih autora

Pavle Goranović – rođen 1973. god. u Nikšiću. Diplomirao je filozofiju, a magistrirao je i doktorirao iz oblasti teorije umjetnosti.

Objavio je knjige poezije *Ornamentika noći* (1994), *Čitanje tišine* (1997), *Knjiga privida* (Podgorica), *Kako mirišu knjige* (2008), *Cinober* (2009), *Grad punog mjeseca* (2014), *Imena čežnje* (2015), *Poezija* (2017), monografiju *Tin Ujević i Crna Gora* (Zagreb, 2008), naučnu studiju *Tin Ujević i ekspresionizam* (Zagreb, 2019) i knjigu eseja *Udvojena čitanja* (Podgorica, 2022). Poezija mu je predstavljena i u grafičkoj mapi *TaGoT* (dvojezično izdanje, likovni radovi Rajka Todorovića, poezija Novice Tadića i Pavla Goranovića). Takođe, u izdanju JU Ratkovićeve večeri poezije Bijelo Polje, objavljeno je multimedijalno izdanje *Antologija Pavle Goranović* (likovni prilozi: Lidija Nikčević; stihove govore: Žana Gardašević-Bulatović, Petar Novaković i Vladimir Savićević).

Izdanja na stranim jezicima: *Knjiga prividov* (Ljubljana, 2005), *Доаѓаат ангелите на рамнодушноста: изабрана поезија* (Skopje, 2009), *Reading of silence* (2010), *Читање на тишината* (Skopje, 2010), *Stinët e humbura* (Tirana, 2013), *Die schwindende Stadt* (Wien, 2019), *Great preparations* (Riga, 2020). Knjige i književni radovi prevedeni su mu na više jezika (engleski, njemački, italijanski, francuski, ruski, slovenački, slovački, makedonski, poljski, bugarski, švedski, albanski, hebrejski...). Zastupljen je u brojnim antologijama crnogorske i eksjugoslovenske poezije i kratke priče, kao i u antologijama *New European Poets* (SAD), *Antologiji poezije slovenskih zemalja*, *Grand Tour A Journey Through the Young Poetry of Europe* (München, Njemačka) itd.

Priredio je izbore iz savremene crnogorske književnosti koji su objavljeni u Italiji, Slovačkoj, Hrvatskoj, Makedoniji i Sloveniji, kao i sljedeća izdanja: *Antologija savremene crnogorske poezije i proze na italijanskom jeziku Dalla montagna nera* (Lecce, 2010); izbor iz poezije Lesa Ivanovića *Jutra jugova* (prvo izdanje Cetinje 2010; drugo, dopunjeno izdanje Cetinje 2011); antologija *Što vidiš? savremeno crnogorsko pjesništvo* (Zagreb, 2005); monografija *Ratkovićeve večeri poezije* (Bijelo Polje, 2006); *Poezija članova Crnogorske akademije nauka i umjetnosti* (Podgorica, 2018); *Izabrana djela Radovana Zogovića I i II tom* (Podgorica, 2019); *Proza članova Crnogorske akademije nauka i umjetnosti* (Podgorica, 2020). Priređivač je i pisac predgovora za brojne kataloge i monografije likovnih umjetnika.

Za književno stvaralaštvo dobio je niz priznanja i nagrada: Nagradu „Risto Ratković“ za najbolju knjigu poezije objavljenu u Crnoj Gori, BiH,

Srbiji i Hrvatskoj za 2009. godinu i Nagradu „Vito Nikolić“ za najboljeg crnogorskog lirika u 2010/2011. godini. Takođe, nagrađen je i Državnom nagradom „Miroslavljevo jevanđelje“ (2014) za najbolje književno, istoriografsko, etnografsko i publicističko djelo objavljeno u Crnoj Gori u prethodne tri godine.

Jovanka Vukanović – rođena je 1948. god. u Plavnu kod Knina.

Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Zadru – Odsjek za francuski jezik i jugoslovenske književnosti. Do sada je objavila pet zbirki pjesama: *Prostorne vertikale* (1974.), *Ko te za kuću pita* (1979.), *Pogrešno tretirani slučajevi* (1989.), *Otići* (2012.) i *Prolaznici* (2019.); takođe tri knjige eseja i prikaza: *Vrijeme stiha* (1982.), *Naslovi* (2008.), *Od riječi do knjige* (2022.). Priredila antologiju: *”Pjesnikinje Crne Gore 1970 – 2015* (2017.).

Živi u Podgorici.

Aleksandar Ćuković – rođen je 27. marta 1991. godine u Nikšiću (Crna Gora). Magistar je političkih nauka, doktorand filozofije na UCG.

Knjige - Objavio je knjige: *Sporedni poredak*, kratke priče; *Omča*, roman, 2013; *Konture horizonta*, intervjui, 2015; *Kad skidaju krila*, kratke priče, 2018 - dva izdanja; *Pisac u kupatilu*, kratke priče, 2019; *Vrijeme riječi – Udruženje književnika Crne Gore od 1946. do 2020. godine*, monografija, 2020 – koautorstvo; *Herostratov asistent*, poezija, 2021; *Slučaj Danonoćnik: jedan namjerni (u)pad u zapise Mira Vuksanovića*, kritika, 2022; *Čelebić: iskustvo i pjesništvo (evropski okvir crnogorske književnosti)*, kritika, 2022. Autor je niza naučnih i stručnih radova iz oblasti društvenih i humanističkih nauka. Dobitnik je nagrade Udruženja književnika Crne Gore „Vidovdanska povelja“ za najbolju knjigu proze u 2018. godini (*Kad skidaju krila*), nagrade za najbolju kratku priču na „Podgorica art festivalu“ (2018), nagrade „Mirko Banjević“ za najbolju knjigu proze 2019. godine (*Kad skidaju krila*), nagrade „Miodrag Ćupić“ za najbolju knjigu 2021. godine (*Herostratov asistent*), nagrade „Marko Miljanov“ za najbolju knjigu 2022. godine (*Herostratov asistent*), kao i internacionalne libanske književne nagrade „Nadži Naman“ (Naji Naaman) za 2022. godinu. Dobitnik je Prve godišnje nagrade Udruženja novinara Crne Gore za 2019. godinu. Dobitnik je nagrade Udruženja književnika Crne Gore „Vidovdanska povelja“ za najbolju knjigu proze u 2018. godini (*Kad skidaju krila*), nagrade za najbolju kratku priču na „Podgorica art festivalu“ (2018), nagrade „Mirko Banjević“ za najbolju knjigu proze 2019. godine (*Kad skidaju krila*), nagrade „Miodrag Ćupić“ za najbolju knjigu 2021. godine (*Herostratov asistent*), nagrade „Marko

Miljanov” za najbolju knjigu 2022. godine (*Herostratov asistent*), kao i internacionalne libanske književne nagrade „Nadži Naman” (Naji Naaman) za 2022. godinu. Dobitnik je Prve godišnje nagrade Udruženja novinara Crne Gore za 2019. godinu.

Sladana Kavarić Mandić – rođena je 1991. u Podgorici. Piše pjesme, kratke priče i filozofske eseje. Poezija i kratke priče su joj prevedene na engleski i grčki jezik. Objavljivala u regionalnim i svjetskim časopisima. Zastupljena u dvije britanske i jednoj grčkoj antologiji poezije: *Balkan Poetry Today*, 2017 edited by Tom Phillips (Red Hand Books, UK); *Balkan Bombshells, Contemporary Women’s writing from Serbia and Montenegro*, 2023 (Istros Books, UK); *Anthology of young Montenegrin poets*, 2022 (Vakxikon Publications, Athens, Greece).

Objavila je zbirku poezije *Ljudi niotkuda* (Žuta kornjača, 2016.)

Doktorirala je filozofiju 2022. godine sa temom Filozofija Danka Grlića.

Doktorat je iste godine objavljen kao knjiga u koizdanju Mostart Jugoslavija iz Beograda, Beletre iz Zagreba i Fondacije Čano Koprivica iz Kotora.

Lena Ruth Stefanović je rođena 1970. godine u Beogradu. Diplomirala je ruski jezik i književnost na Univerzitetu Kliment Ohridski u Sofiji, gdje je i magistrirala, a doktorirala na Puškinovom državnom institutu u Moskvi. Postdiplomske studije kineskog jezika i kulture pohađala je na BLCU u Pekingu.

Književni prevodilac sa engleskog, ruskog, makedonskog i bugarskog jezika.

Knjige kratkih priča: *Arhetip čuda* (OKF, Cetinje, 2006.), *Io triumpe* (OKF, Cetinje, 2008) i *Teshuva* (Edicija Katedrala, 2010.).

Zbirke pjesama: *Djavo, jedna neautorizovana biografija* (OKF, Cetinje, 2011.), *Boja promene*, (OKF, Cetinje, 2016.) i *Zovem se Ilan* (Udruženje pisaca i književnih prevodilaca Crne Gore, 2022.).

Veći dio njenog proznog i pjesničkog opusa preveden je na engleski jezik, uvršten u antologiju „Najbolja evropska fantastika“, 2014. g.

Živi u Podgorici.

Sonja Živaljević (1963.) diplomirala je na Filološkom fakultetu u Beogradu, na odseku za jugoslovenske i opštu književnost. Radila je kao lektor u Pobjedi i urednik u izdavačkoj kući Nova knjiga, a 2007. pokreće izdavačku kuću Gligorije Dijak u kojoj je i danas glavni urednik. Objavila

je tri knjige poezije (*Vasilevs, Norita, Jedna od Šumanovića*), monografije “Crna gora zemlja legendi”, “Crna Gora pod krilima orla i galeba” i “Bar, na dvije čarobne obale”.

Pesme su joj zastupljene u više antologija, monografije prevedene na više jezika. Priređivač je i urednik brojnih izdanja. Živi u Podgorici.

Slavka Klikovac, rođena Đuretić, Mojanovići-Podgorica, 1958. Objavila je sedam zbirki poezije, od toga za djecu: *Proljeće u kosi, Pred vratima škole, Sunčeva razgovorijada*, za odrasle: *Ime na nebu, Svijeca u noći, Ukradeni život i Još te tražim*. Pjesme za djecu su muzički obrađene i izvođene na dječjim festivalima. Zastupljena je u čitanci za osnovnu školu. Književno joj stvaralaštvo predstavljeno je u prevodima na engleski, japanski, grčki, slovenački, makedonski, mađarski, ruski, francuski, njemački i druge jezike. Zastupljena je u antologijama, časopisima i zbornicima kod nas i u regionu. Uređivala je radio emisiju za djecu *Zvezdano nebo* – Radio Zeta, školske časopise: *Dječje oko, Odjeljensko ogledalo i Školsko ogledalo*. Priređivač je mnogih zbornika poezije za djecu i odrasle.

Bosiljka Pušić rođena je 1936. godine u Čupriji, Srbija. Studije književnosti diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Radila je kao profesor književnosti u srednjoj školi u Herceg Novom, gdje i danas živi.

Zbirke pjesama: *Krila iste ptice* (1970.), *Privid igre* (1972.), *Pelin u reveru* (1976.), *Rukom prema snu* (1980.), *Druga voda* (1980.), *Dobošari na trgu* (1985), *Svođenje reči* (1989.), *Pepeo i krik* (2000.), *Privid sunca* (2015.) i *Baršunasti glasovi – haibuni* (2015.).

Zbirke pripovijedaka: *Kavez* (1981.), *Otapanje* (1994.), *Izlet u Žanjice* (2000.) i *Kako preživeti brak* (tri izdanja).

Romani: *Otvaranje lutke* (1985. i 2001.), *Naranča i nož* (2002), *Narančin cvat* (2004), *Naranča i žeđ* kompletira (što čini trilogiju *Naranče pod šlemom* (2008.), *Knjiga o Vojinu* (2008.), *Hodnik* (2009.), *Stimadur* (2011.), *Ispod žižule* (2012.), *Tondo* (2013.), *Kumborski vijađ* (2016.), *Hvatač snova* (2015.), *Balada o Itani* (2016.). *Peta ulica levo* (2018.), *Poželi zvijezdu padalicu* (2021).

Knjige za djecu: *Hercegnovske čarolije i Koga boli uvo kako ja rastem* (2000.), *Ružičasti delfin* (2001.), *Žabilijada* (2003), *Doživljaji magarčića Magića* (2004.), *Kobajagična putovanja* (2006.), *Plavojko* (2009.), *Ko te šiša* (2010.), *Kralj koji je pojeo i sebe* (2012.) i *Bašta od papira* (2014).

Ilija Lakušić – rođen je 18. decembra 1947. godine u Podgorici, gdje je završio Ekonomski fakultet. Član je Odbora za književnost Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, Nacionalnog savjeta Crne Gore za kulturu i Sveslovenske akademije književnosti u Varni (Bugarska). Objavio je knjige pjesama *Robija iza stakla*, *Prapečat*, *Kvarenje omladine*, *Nemam drugog izbora*, *Deset prstenova*, *Odbrana* i posljednji dani rimovanja, *Evo me*, *Mala noćna lirika*, *Ljubio sam život kao da je moj*, *Tako je pisano prije glagola pisati*, *Bitka na tastaturi*, *A potom obrezaše knjigu*, *Male majke*, *Uspenska vrata*, *Dva Petra*, *Papirova pobjeda*, *Reglesi filosoful sau* (na rumunskom), *Manastirski sinovi*, *Krvava katedra*, *Od Parnasa do Pigala*, *Strast pisacé mašine* itd... Objavio romane *Sistem za navodjenje* i *Portret pjesnika sa proznim piscem u pozadini*, zbirku kratkih priča *Ipak se okrećem*, knjige satirične proze *Priče u zrnu*, *Notr dram*, i knjige za djecu *Bukvara*, *Skakaonica* i *Biljezi*, te knjigu eseja *Iz pretjerane blizine*. Književne nagrade: "Risto Ratković", "Marko Miljanov", nagrada Udruženja crnogorskih pisaca za djecu "Vitimir Srbljanović", kao i odlikovanje Mitropolije crnogorsko-primorske „Zlatnik Petra Drugog Petrovića“, Orden sveslovenske pismenosti Ministarstva kulture Rusije u Moskvi i Novgorodsku gramatu u Novgorodu. Kao mladi pjesnik dobio nagradu Međunarodnog festivala mladih u Berlinu, Jugoslovenskog festivala u Vrbasu, Ratkovićevih večeri poezije u konkurenciji mladih pjesnika u Bijelom Polju, Majskih rukovanja u Podgorici itd... Prevodjen je na engleski, italijanski, švedski, francuski, kineski, ruski. Živi u Podgorici.

Radomir D. Mitrić – rođen je 29. aprila 1981. u Jajcu (SR Bosna i Hercegovina, SFRJ). Završio studij književnosti Filozofskog fakulteta u Banjoj Luci. Piše poeziju, prozu, eseje, kratke priče, književnu i likovnu kritiku. Tekstovi su mu objavljeni u brojnim regionalnim i međunarodnim časopisima i prevedeni na engleski, njemački, francuski, italijanski, španski, ruski, bugarski i mađarski jezik. O njegovom stvaralaštvu objavljeno je mnoštvo književnih prikaza. Od 2010. godine živi u Kragujevcu, u Srbiji, gdje radi kao bibliotekar u Univerzitetској biblioteci. Prevodi sa engleskog jezika. Član je redakcije časopisa Lipar. Član je Srpskog književnog društva. Od 2006. godine uređuje blog posvećen umjetnosti Hyperborea. Kao pjesnik nastupao u više zemalja u regionu i u Evropi: Njemačka (Frankfurt, Lajpcig, Berlin), Italija (Trst, Duino, Redo Kalabrija), Austrija (Beč), Bugarska (Sofija, Krumovgrad),

Mađarska (Budimpešta), Grčka (Solun). Zbirke pjesama: *Nostalgija za punoćom, Osvešćenje, Summer Quartette and Story about Mediterranean/Letnji - kvartet i Priča o Mediteranu, Unutrašnji Vavilon, Mornarski tango, Na putu za Hesperiju*. Objavio je roman *Šum panonskog mora*.

Dušan M. Žugić – 1971. Sarajlija – Novljanin – Beograđanin. Sporadični svedok minijatura na marginama istorije. Ljubitelj prodavnica retkih igračaka. Poštovalac burbona. Prodavac kokica na ulici – zamalo pomorac – po struci inženjer – po profesiji menadžer – tata – povremeno pesnik. Živi i radi u Beogradu. Do sada objavljeno: *Eldorado* – pesme, 1998. (Štit M, Beograd), *Shit Museum* – pesme, 2016. (Red Box, Beograd), *Ispod crte* – pesme, 2018. (Bibliонер, Beograd).

Slavomir Saša Nišavić – rođen je 1959. u Bijelom Polju. Objavljene pjesničke knjige : *Pridržavanje duše, Košuljica, Grebeni, Zaboravljeni dečak, Čestica, Gavranov hleb i Peteljka*. Značajnije nagrade : Pečat varoši sremsko-karlovačke 2019. i Aleksije Vezilić 2022. Živi u Novom Sadu.

Dobrana Zeković (djevojačko Miljanić) je rođena 24. septembra 1961. god. u Dubočkama, Banjani, opština Nikšić. Piše priče, eseje i poeziju. Do sada objavljene knjige: *Bajun* (priče), *Tjeskoba* (priče), *Ćutnja i slutnja* (poezija), *Iskri običajnoj* (priče), *Pištaline* (poezija), *Lične i druge slike* (priče), *Simana* (novela). Član je Udruženja književnika Srbije. Živi u Novom Sadu.

Momčilo Bakrač – rođen 1962. u Vrbasu. Objavio je knjige pjesama *Samoogledalo, Žamor u katakombi, Nadnica za beketovanje, Bivša celina, Saspisci uma, Grešne iluminacije, Bar-oko, Svetlo putešestvo, Tekući frasovi i stajaća bistrina, Srvnjeno s nebom, Pismo za Pesmolov i Stvari koje je Gugl zaboravio*, takođe izbor iz poezije *Januarski čovek*, knjige pripovjedaka i kratkih priča *Dopisivanje nemuštog, Svici i makulatura, Prosti činioci i Prozor pre zazidavanja*, te roman za djecu *Lisica u vozu*. Piše eseje o likovnoj umjetnosti i književnosti, bavi se prevodilaštvom, menadžmentom u kulturi, odnosno priređivanjem kulturnih dešavanja. Višestruko je nagrađivan za poeziju i prozu. Važnije nagrade: “Zlatna struna” smederevskih pesničkih jeseni, laureat je nagrade za poeziju “Šumadijske metafore”, prve nagrade za poeziju “Vukovi lastari”, prvonagrađeni na konkursu časopisa “Ulaznica” za poeziju, nagrade “Milan Rakić” za knjigu pjesama, dvostruki dobitnik nagrade za najbolju

pripovjetku "Milutin Uskoković". Knjiga *Prozor pre zazidavanja* bila je u najužem izboru za nagradu "Ivo Andrić". Živi u Vrbasu.

Kemal Musić – master kulturolog, rođen je 1972. u Godijevu. Objavio je tri romana, šest knjiga priča, pripovijedaka i reportaža (od toga, jednu knjigu priča sa Radomanom Čečovićem), jednu studiju, te priredio izbor iz crnogorske kratke priče *Zborno mjesto* (sa Bogićem Rakočevićem). Zastupljen je u školskim i studijskim programima, antologijama, leksikonima i izborima proze. Priče su mu prevedene na engleski, francuski, slovenački, ruski, azerbejdžanski i albanski jezik. Dobitnik je nagrada *Avdo Međedović*, *Boško Pušonjić*, *Odzivi* i Nagrade Društva crnogorskih novinara za knjigu reportaža. Bio je dugogodišnji novinar crnogorskih i srbijanskih medija, te službenik za odnose sa javnošću Opštine Bijelo Polje. Direktor je JU *Ratkovićeve večeri poezije*.

Stefan Bošković – Rođen je 1983. godine u Podgorici. Diplomirao je dramaturgiju na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju. Objavio je roman "Ministar" za koji je dobio nagradu Evropske unije za književnost 2020. Nagrada Centralno Evropske Inicijative CEI Award for Young Writers 2021. za isti roman. Drugi roman "Šamaranje" nagrađen je na konkursu za "Najbolji neobjavljeni roman u Crnoj Gori". Autor je zbirke priča *Transparentne životinje*, iz koje je istoimenapriča uvrštena u antologiju *Best European fiction 2019.* – Dalkey Archive Press. Nagrađen je i na "Festivalu europske kratke priče" za priču *Fashion and Friends*. Priče su mu prevedene na engleski, njemački, kineski, ruski, slovenački, albanski i makedonski jezik i objavljujane u raznim internacionalnim magazinima. Autor je više nagrađivanih scenarija i dramskih komada.

Nikola Nikolić – rođen je 1989. godine u Podgorici. Završio je Fakultet političkih nauka Univerziteta Crne Gore. Na istom fakultetu odbranio je magistarsku tezu o kvislinškim režimima. Objavio je tri romana: „Čvor“ (2011), „Meandar“ (2014) i „Sirene za uzbunu“ (2019), kao i zbirku priča „Atakama“ (2016). Koautor je knjige „Dnevnik 2020“, sa još petoro autora iz ex yu zemalja (Luiza Bouharaoua, Rumena Bužarovska, Danilo Lučić, Lana Bastašić, Dijana Matković), koja je objavljena u Hrvatskoj, Srbiji i Sjevernoj Makedoniji. Kourednik je knjige „Ko je ko u dijaspori Crne Gore – nauka“ (2013). Priče objavljuje u crnogorskim i regionalnim časopisima i na portalima za književnost (Art, Ars, Zarez, Kritična masa, Strane, Libra libera, Prosvjeta, Best Book, Beogradski književni časopis, Čovjek-Časopis). Piše književnu kritiku (Vijesti, portal Glif). Autor je 80-ak

blogova na portalu Vijesti (između 2012. i 2018). Dobitnik je nagrade „Bihorska Venera“ za kratku priču. Njegova priča „Antifada“ uvrštena je u 25 najboljih na regionalnom konkursu za kratku priču „Biber“ 2021. godine. Priče su mu prevedene na albanski, engleski, njemački i makedonski jezik. U periodu 2017-2019. bio je umjetnički direktor Međunarodnog podgoričkog sajma knjiga i obrazovanja. Na portalu Kombinat objavljuje intervjue sa autorima i autorkama iz ex yu regiona. Član je Savjeta Crnogorske kinoteke.

Česlav Miloš (1911. – 2004.), poljsko-američki pjesnik, prozni književnik, esejista i prevodilac. Dobitnik je Nobelove nagrade za književnost 1980. Njegov književni opus broji preko četrdeset naslova. Sebe je smatrao prvenstveno pjesnikom. Neki od naslova njegovih pjesničkih zbirki su : *Himna o perli*, *Poema o zaustavljenom vremenu*, *Spasenje*, *Snoviđenja nad zalivom San Francisko*, *Deca Evrope i druge pesme*; Znamenite su njegove knjige eseja i rasprava kao što su *Zemlja Ulro*, *Zarobljeni um*, *Osvajanje vlasti*, *Odakle Sunce izlazi i gde zalazi*, *Druga Evropa* i druge.

Vislava Šimborska (1923. – 2012.), znamenita je poljska pjesnikinja, dobitnica Nobelove nagrade za književnost 1996. godine, kao i nekolicine drugih velikih nagrada i priznanja. Poezija joj je prevedena na pedesetak jezika. Njen opus nije pretjerano obiman. Značajniji naslovi : *Zbog toga živimo* (prva knjiga, 1952.), *Pitanja postavljena sebi*, *Dozivanje jetija*, *So*, *Da umreš od smeha*, *Svaki slučaj*, *Veliki broj*, *Ljudi na mostu*, *Kraj i početak*, *Trenutak*, *Dve tačke*, *Ovde*, *Dovoljno*. Posthumno, 2015. godine, objavljena je knjiga njenih sabranih feljtona pod naslovom *Neobavezna lektira*.

Zbignjev Herbert (1924 – 1998.) poljski je pjesnik čija porodica potiče iz Velike Britanije, rođen je u Lavovu. Prvu zbirku pjesama *Akord svetlosti*, objavio je 1956. u svojoj trideset i drugoj godini. Jedan je od najuticajnijih evropskih pjesnika. Ostali naslovi pjesničkih zbirki: *Hermes, pas i zvezda*, *Studija predmeta*, *Natpis*, *Gospodin Kogito*, *Izveštaj iz opsednutog grada*, *Elegija o odlasku*, *Rovigo*, *18 pesama* i *Epilog oluje*. Objavio je knjige eseja pod naslovima *Varvarin u vrtu*, *Mrtva priroda sa đemom*, *Lavirint nad morem*, *Gordijev čvor* i *drugi rasuti spisi*, te knjigu kratkih priča *Kralj mrava*.

Adam Zagajevski – rođen u Lavovu 1945, umro u Krakovu 2021. Poljski pjesnik, romanopisac, prevodilac i esejista. Jedan je od najuticajnijih i

najcjenjenijih pjesnika današnjice, djela su mu prevedena na sve važnije svjetske jezike, bio je dugogodišnji kandidat za Nobelovu nagradu, nagrađen je Međunarodnom nagradom za književnost Nojštad 2004, nagradom za životno priznanje Griffin poezije 2016, Nagradom princeze od Asturije za književnost 2017. i Zlatnim vijencem poezije 2018. na Struškim večerima poezije. Važnije knjige pjesama: *Mesarnice* (1975.), *Pismo. Oda množini* (1983.), *Putovati u Lavov* (1985.), *Platno* (1990.), *Žeđ* (1999.), *Antene* (2005.) i *Nevidljiva ruka* (2009.). Najvažnije zbirke eseja : *Mali Larus* (1991.) i *Odbrana vatrenosti* (2002.).

Danijel Dragojević – rođen je na Korčuli u mjestu Vela Luka 1934. godine hrvatski je pjesnik, esejista, prozni pisac, scenarista i urednik na radiju. Dobitnik je mnogih značajnih nagrada za svoj pjesnički rad, među ostalima Goranove nagrade 2005. za knjigu *Žamor*, Nagrade Vladimir Nazor 1981. godine, Zmajevе nagrade 1981. za knjigu *Razdoblje karbona*, nagrade Branko Miljković za knjigu "Prirodopis" 1974. godine. Važnije knjige pjesama: *Kornjača i drugi predjeli*, *U tvom stvarnom tijelu*, *Svjetiljka i spavač*, *Bijeli znak cvijeta*, *Četvrta životinja*, *Prirodopis*, *Razdoblje karbona*, *Rasuti teret*, *Zvezdarnica*, *Žamor*, *Negdje*, *Kasno ljeto*, *Hodanje uz prugu* i druge, kao i prozne knjige *Cvjetni trg*, *Izmišljotine*, *Rasuti teret*.

Niko Kavadija – grčki pjesnik, moreplovac, ahasfer, kulturna ličnost kod grčkih okeanskih moreplovaca i jonskih mornara, nedosežne su njegove biografske/bibliografske odrednice, njegova je poezija doputovala u ove naše jezičke rukavce posredovanjem Radomira D. Mitrića koji je Kavadiju pronašao i preveo. (isto važi za Janija Infantija)

Jehuda Amihaj (1924. – 2000.) izraelski je pjesnik i romanopisac. Rođen je u bavarskom gradu Wurzburgu, u ortodoksoj jevrejskoj porodici, pod imenom Ludvig Pfajfer. Porodica je izbjegla u Palestinu nekoliko godina prije Drugog svjetskog rata u kome će se odigrati Holokaust nad evropskim Jevrejima. To je tada bila oblast pod upravom Ujedinjenog kraljevstva Velike Britanije. Život je završio u Izraelu kao najveće ime savremenog jevrejskog pjesništva. Dobitnik je mnogih nagrada, kao što je *Zlatni venac* na struškim večerima poezije za 1995. godinu. Njegova bibliografija ne navodi se u okviru šture Vikipedijine stranice. Na našim se prostorima pojavio izbor poezije Jehude Amihaja u prevodu Davida Albaharija.

Nikolas Edvar Kejv – rođen 1957. god. u gradiću Varaknabil, australijski je muzičar, kompozitor, tekstopisac, književnik, scenarista i glumac.

Kejv je izdao svoju prvu knjigu, 1988. godine pod nazivom *King Ink*. To je zbirka tekstova koju je pisao zajedno sa Lidijom Linč. Godine 1997, je izdao *King Ink II*, koji sadrži tekstove, pesme i transkript radio eseja koji je radio za Bi-Bi-Si u julu 1996. godine.

Dok je bio u Berlinu, Kejv je počeo da radi na tome šta će postati kasnije njegov debitantski roman, *And the Ass Saw the Angel* (1989). Drugi roman *The Death of Bunny Munro* objavljen je 8. septembra 2009.

Tomas Alan Tom Vejts – rođen u Pomoni 1949. godine, američki je muzičar, kompozitor, tekstopisac i glumac. Premda kantautorski tekstovi koje piše za sopstvenu muzičku produkciju imaju književnu, odnosno pjesničku vrijednost i originalnost, nikada se do sada nije odlučio da nešto od toga tretira kao ekskluzivno pjesnički uradak i objavi u obliku štampanog izdanja.

Lenard Norman Koen – rođen je u Vestmauntu, Kanada, 1934. god. Umro u Los Anđelesu 2016. Bio je kanadski kantautor i književnik. Počeo je da piše 1952, dok je njegova prva knjiga pesama *Let Us Compare Mythologies* objavljena u Montrealu 1956. Primljen u Rokenrol kuću slavnih 2008. godine. Objavio je sledeće naslove: *Let Us Compare Mythologies* 1956. *The Spice-Box of Earth* 1961. *The Favorite Game* 1963. *Flowers for Hitler* 1964. *Beautiful Losers* 1966. *Parasites of Heaven* 1966. *Selected Poems 1956. - 1968.* 1968. *The Energy of Slaves* 1972. *Death of A Lady's Man* 1978. *Death of Mercy* 1984. *Stranger Music* 1993. *Book of Longing* 2006. *The Lyrics of Leonard Cohen* 2009. *Poems and Songs* 2011. *Fifteen Poems* 2012. Uz književnu zaostavštinu ostavio je iza svog trajanja obimnu diskografiju.

Sadržaj (spisak zastupljenih autora):

Transverzale iz središta

Pavle Goranović ~~~~~	7
Jovanka Vukanović ~~~~~	18
Aleksandar Ćuković ~~~~~	24
Slađana Kavarić Mandić ~~~~~	28
Lena Ruth Stefanović ~~~~~	32
Sanja Živaljević ~~~~~	36
Slavka Klikovac ~~~~~	40
Bosiljka Pušić ~~~~~	48
Ilija Lakušić ~~~~~	52

Spone

Radomir D. Mitrić ~~~~~	61
Dušan M. Žugić ~~~~~	71
Slavomir Saša Nišavić ~~~~~	84
Dobrana Zeković ~~~~~	89
Momčilo Bakrač ~~~~~	97

Prozaide, skaske i račvanja

Kemal Musić ~~~~~	109
Stefan Bošković ~~~~~	126
Nikola Nikolić ~~~~~	135

Četiri poljske karijatide

Česlav Miloš ~~~~~	149
Vislava Šimborska ~~~~~	158
Zbignjev Herbert ~~~~~	165
Adam Zagajevski ~~~~~	174

Igra po Mediterancima

Danijel Dragojević ~~~~~	189
Niko Kavadija ~~~~~	195
Jani Infanti ~~~~~	208
Jehuda Amihaj ~~~~~	211

Jezik u trubadurima

Nik Kejv ~~~~~	223
Tom Vejts ~~~~~	230
Leonard Koen ~~~~~	235
Indeks zastupljenih autora ~~~~~	255

